

HISTÓRIA

vrútockej rímskokatolíckej autonómnej obce veriacich

a stavby jej kostola

Krátky pohľad do minulosti

Z poverenia cirkevnej

obce napísal

Sende Uhlyarik

tajomník cirkevnej

obce

Urodzenému pánovi

Petrovi Ráth Ruttkaiovi,

maďarskému kráľovskému dvornému radcovi, vedúcemu riaditeľovi

Košicko - bohumínskej železnice, čestnému občanovi Vrútok, atď,

atď. veľkému dobrodincovi vrútockého rím. kat kostola,

samostatnej rímskokatolíckej vrútockej cirkevnej obce

na znak hlbokkej vďačnosti

a úcty, s úctou venuje

pisateľ.

Ú v o d

Cirkevná rada vrútockej autonómnej cirkevnej rímskokatolíckej obce, na svojom riadnom výročnom zasadaní dňa 27. 2. 1906, ma poverila napísaním dejín novovybudovaného kostola. Dlho som rozmýšľal, či môžem splniť toto čestné poslanie? Pri organizovaní cirkevnej obce, ako i pri starostiach a práci s výstavbou kostola, od zrodu myšlienky až po jej uskutočnenie, mal som činnejšiu účasť a pri tradične trnistrých cestách k dobrým veciam, som aj krvácal! ...

Budem sa vedieť zbaviť svojej subjektivity? Vedť toto je toľko, ako vyložiť srdce, aby som počúval len rozum a pamäť. Považoval som svoje poverenie za ťažké aj preto, lebo pri spríadaní nitiek histórie chytrý som sa presvedčil, že moje dielo bude mať cenu len vtedy, keď okrem vyzdvihnutia súčasných udalostí, podarí sa mi vniešť aspoň trochu svetla aj do minulosti. O minulosti som však žiadne údaje nemal. A predsa vo mne dozrelo rozhodnutie napísať toto, čiastočne preto, lebo som musel splniť povinnosť: doterajšiu námahu správy cirkevnej obce dostať aj na verejnosť, čiastočne preto, lebo som nemohol, s dobrým svedomím, ukrátiť verných cirkvníkov a našich potomkov o vývoj a všetky pamätihodnejšie udalosti, od zrodu myšlienky až po dnešné dni.

Začal som teda hľadať - stopovať. Pre nedostatok materiálu a fyzického času bola moja práca ťažká: ale ťažkosti ma predsa neodradili. Tak po večeroch,

premeniac noci v dni, som prezeral zatuchnuté, zažltnuté fólie a akoby duch priateľov bol bdel nad mojou prácou, môj záujem sa stupňoval, oduševnenie rástlo. Autori mojich prameňov, napísaných pred stáročiami, pre každý prípad úporne prosia svojich potomkov, aby pokračovali v ich diele, strážili udalosti a nedovolili zabudnúť na Históriu. A keď sa mi podarilo ako-tak dať dohromady reťaz histórie storočiam pyšne odolávajúceho vrútockého kostola a súčasníkom ju súvisle predložiť: moja námaha nebola márna, neplodná a to je moja najkrajšia odmena za prácu. Na tomto mieste musím poznamenať, že pri písaní starých udalostí musel som, tak povediac, chodiť po krkolomných cestách. V archíve na sučianskej fare sa nenachádza História Domus /historický denník/ a spisy sú neusporiadané, takže tam som neobjavil žiadnu stopu. Podľa ústneho podania, vo Vrútkach už od najstarších čias bola samostatná fara, ale toto som nemohol preukázať ani jediným písomným dokladom. V archíve fary zachované Visitatio canonicae /denníky biskupských návštev/ túto otázku neobjasňujú.

Už - už som začal veriť, že ústne podanie nie je ničím podložené a historka o existencii fary zostane len v tradícii, bez hocijakého dôkazu. Bez údajov, prameňov a dôkazov sa história nemôže písať. Musel som sa teda znovu a znovu vracat' k namáhavému hľadaniu, často som týždne hľadal jednotlivé údaje, dokiaľ som dosiahol cieľ. Bol som poučený, že v historickom diele sa môžu uviesť len pravdivé údaje, preto som prehľadal Ostrihomské arcibiskupstvo, Turčiansku župu a sučianske rímskokatolícké listy a spisy, podľa možnosti v originálnych rukopisoch, cirkevné notárske zápisnice a zhromažďovať z nich údaje.

V práci mi, s láskou a vzácnou ochotou, pomáhal Béla Bráz, turčiansky župný archivár, ktorý bol taký láskavý, že pre toto dielo zostavil staré vrútocké údaje: Ján Hodža, turčiansko-sučiansky evanjelický duchovný, ktorý mi pomáhal nie len radou a usmerňovaním, ale aj sám zbieral údaje a dal mi k

dispozícii spis Juraja Kvorku, svojho predchodcu v úrade "Pokračujúci História anebožto Pametnosti cirkve evanj. Sučanské." Ján Uhrín, zástupca sučianskeho farára: Ján Komora vrútocký farár a Dr. Michal Torok, ktorého som mal menovať ako prvého, učiteľ na ostrihomskom seminári, ktorý si napriek práci v seminári, podelil so mnou ťažkú úlohu. Všetci, nech príjmu z tohoto miesta, moje srdečné poďakovanie. Cteného čitateľa však prosím, nech číta toto dielo tak dobromyseľne, aký dobromyseľný som bol ja pri jeho písaní.

Vrútky, 28. 5. 1907

Autor.

I. diel

Politické dejiny Vrútok

Názov - Dávna minulosť - Prví obyvatelia - Vyrabovanie šľachtických majetkov - Znovunadobudnutie vyrabovaných šľachtických majetkov - Spory pre majetky - Významnejší potomkovia vrútockých šľachticov - "Vrútocký kraj" - Povodeň v roku 1813 - Dávne koryto Váhu - Väčšie povodne - Cholera v r. 1831 - Požiar v r. 1841 - Vybudovanie železnice: rozvoj Vrútok - Významnejšie štatistické údaje

Názov

Dolné Vrútky sú tie, ktoré ležia pri vtoku Turca do Váhu, poľažne od tohoto vyššie na ľavom brehu Váhu. Hornými Vrútkami rozumieme rady domov a ulice vybudované v okolí starého lepšie povedané, novšieho, katolíckeho kostola a potom súvislé domy po ľavom brehu Turca. Naproti tomu, domy postavené v okolí železničnej stanice, na rozlíšenie od predchádzajúcich dvoch obcí, nazvali "Štáciou," stanicou. Najnovšie pod názvom Vrútky rozumieme všetky tri časti obce ako jeden celok. V najstarších dokladoch sú Vrútky písané ako Rúthka - bez "V" s jedným "t" a s "h" - takto: Rúthka. Nepodarilo sa mi zistiť odkiaľ dostali pomenovanie - z čoho je odvodený ich názov. Niektorí tvrdia, že dostali meno podľa vrchu Rúth, ktorý sa nachodí na predných svahoch Malej Fatry, druhí, že od pustovne postavenej na spomínanom vrchu, od ktorej dostal meno aj samotný vrch. Konečne ďalší ho odvodzujú priamo od slovenského slova "vrútiť sa" - rieka Turiec sa tu "vrúti" - vlieva do Váhu. Je skutočnosťou, že táto obec už dávno používa toto meno: Vrútky, Vrúthk.

Dávna minulosť

Toto sme našli v starých župných dokladoch o Vrútkach: V severnej časti provincie Turuch, na úpätí Fatry, pri sútoku riek Váhu a Turca, sa rozprestiera toto dávne šľachtické sídlo, ktorého staré meno bolo Ruthk, neskoršie Ruch. Turčiansku panvu pokrývali bažiny a kvádský kráľ Tudor s vojakmi ju odvodnil, preraziac dnešnú strečnianskú úžinu. Ak usudzujeme podľa miestnej polohy, Ruthk bolo posledným miestom, ktoré po vynorení sa z bahna, bolo úrodné, poľažne zmenilo sa na úrodnú pôdu. Tradícia málo zanechala z dávnej minulosti. Historické údaje v prvej polovici XIII. storočia sa viažu na čas Bélu IV. Kráľ Béla, keď utekal z mohučského bojiska, hľadal útočisko v Turanoch. Na túto správu Batu chán z juhu a Petta, alebo Pejja chán, zasa od Trenčína prepadol sídlo kráľa v Turanoch. Pri prechádzaní strečnianskou úžinou zničil Ruthky. Po odtiahnutí divokých hord z kraja, kráľ statočným príslušníkom "mohučskej"

družiny, alebo tým, čo kráľa nasledovali a chránili na úteku z vďačnosti a na znak uznania, daroval Turiansku provinciu, ktorá bola bez gazdu a ktorá sa do toho nazývala "kráľovská samota" - regale praedium.

Prví obyvatelia

Aj keď sa pôvodná darovacia listina Bélu IV. stratila alebo bola zničená, v novej darovacej listine, poťažne potvrdzovacom diplome Ladislava Kúna z r. 1285 sú určité dôkazy, že vrútocké panstvo preda len Béla IV. daroval prvý raz.

Ukradnutie šľachtických panstiev

Po smrti Štefana V. a na začiatku vlády Ladislava IV., ako vieme, ničili krajinu nepokoje a rozbroje, lebo kráľ nadržal Húnom a odstrkoval Maďarov. Tento neporiadok využili najmä hornozemskí veľkí páni, oligarchovia, jednak na tyranizovanie, jednak na získavanie nových majetkov. Prekvitalo pästné právo, pravda a právo boli pošliapané. Väčší páni sa vrhli na chudobnejších šľachticov. Takými to bezuzdnými samovládcami boli na Hornej zemi, medzi ostatnými, Baláššovci, menovite Balašša Miko, alebo Mikuš, zvolenského comesa syn: comes Peter, ktorého neskôršie Matúš Čák uprostred vyčínania zajal. Tento comes Peter dva razy zničil a obsadil vrútocké panstvo. Štarka /meno prvého vlastníka/ a ostatnú šľachtickú rodinu nielenže zbavil majetku, ale ich zavrel do žalára a až potom ich pustil na slobodu, keď im odňal a zničil pôvodnú darovaciu listinu Bélu IV. Treba poznamenať, že na tejto darovacej listine boli vyznačené aj hranice starobylého panstva. Vyhnaní chudobní šľachtici sa darmo obracali na turčianske prísazné miesta, aj na konvent, lebo aj títo boli proti tyranii svojvoľných comesov bezmocní. Kráľa celkom zaujali vnútorné nepokoje, tatarské vpády a pustošenie, a o osud úbohých šľachticov sa málo staral. Nakoniec aj kráľ, zunovaný hunským životom, túžiac po pravde, obrátil sa k Maďarom a všemožne sa snažil pomôcť zničenej krajine zo žalostného stavu. Preto predovšetkým začal usporadúvať šľachtické panstvá a spolu s nimi urobil koniec šarapateniu oligarchov. Ukradnuté šľachtické panstvá vrátil zákonným vlastníkovi, alebo ich právo znovu potvrdil. Takto sa stalo s turčianskymi, a medzi nimi aj s vrútockými šľachticmi.

Vrátenie ukradnutých šľachtických majetkov

Na začiatku lepších časov, roku 1285 aj Pavel a Mikuláš Štark zašli osobne ku kráľovi a žalovali mu, ako ich pripravil comes Peter o majetok a aj o darovaciu listinu Bélu IV. Kráľ poveril turčiansky konvent a ostrihomskú kapitolu vyslaním prísazného člena do Vrútok a ak zistí dôkazy o skutočnej strate hospodárstva, teda: ak je žiadosť vrútockých šľachticov oprávnená, nech ich uvedie späť - pri zachovaní chotára podľa pôvodnej darovacej listiny kráľa Bélu IV. - do vrútockého panstva a aby mu podali o tom hlásenie. Vyslaní dvaja prísazní členovia, kráľovi komisári /homo regius/ za prítomnosti susedov a mnohých turčianskych šľachticov, dali nasledujúcim vrútockým šľachticom späť hospodárstva: Pavlovi a Mikulášovi Štarkovi, ako aj ostatným triednym bratom, poťažne rodine, ako Detškovi /na inom mieste Deck/ Bogamelovi /Bogomel/, Jakubovi Hannánovi, Irvánovi /Iván/, Mikovi, Charnánovi, Malichánovi, Wythokovi /na inom mieste Košk/ Beoszovi /Bench alebo Belicz/, Nevetlenovi /Nemechlen/, Liptovi /Lyptov/ a Divitškovi /Dyunk alebo Diaunk/. Natíska sa otázka, či títo v roku 1285 menovaní šľachtici sú tí istí, ktorí už skôr dostali vrútocké hospodárstva od Bélu IV. Keďže vieme, že Béla IV. osídlil Turiec šľachticmi v rokoch

1242 až 1264 /dané privilégia o týchto rokoch najčastejšie hovoria/ a že medzi rokom 1264 a 1285 uplynulo sotva 21 rokov, môžeme prijať skutočnosť, že v diplome z roku 1285 uvedení šľachtici, aspoň prví dvaja - Pavol a Mikuláš Štark, boli uvedení aj v darovacej listine Bélu IV. Treba si však všimnúť, že zatiaľ čo Turiec bol darovaný jednej - dvom osobám a ich dedičom, zatiaľ vrútocký majetok rozdal, či už kráľ Béla IV. alebo Ladislav Kún

15-tim jednotlivcom. Z dokladov sa síce nedá dokázať, ale z okolností môžeme uzatvárať, že toto darovanie urobil kráľ zo strategických dôvodov, aby Rutky, ako konečný bod kraja, sa stali na jednej

strane ochrannou baštou, na druhej strane aby úctyhodný počet vrútockých šľachticov v úzkom vyústení doliny, ktoré slúžilo ako vhodný priechod /passus/ slúžil ako strážca hraníc proti vnikajúcemu nepriateľovi. Predpoklad potvrdzuje aj okolnosť, že neskoršie kľačianski, nolčovskí a šútovní poddaní sa volali "satrapovia", keď ich župa vyslala na pomoc vrútockému panstvu. Ladislav Kún dal vrútockým šľachticom v r. 1287 privilégium, ktorého druhopis /"transcriptionale"/ vyzdvihli v ostrihomskej kapitule. Podľa tohoto druhopisu vrútockí šľachtici boli potomkami 15-tich rodov, /"Avos et protavos quindecim hominibus existere"/ ktorých neskoršie rozdelili na 4 vetvy. Šľachtici Horných Vrútok pochádzali z jedného rodu od Pavla, Dolnovrútočania zasa od ostatných 14-tich šľachticov menovaných v diplome Ladislava Kúna. Vymretím rodu Arpádovcov, najmä za panovania kráľa Karola Roberta, znovu zúrila v krajine nesvornosť a v takýchto žalostných pomeroch, najmä v dôsledku vyčínania Matúša Čáka - "slovenského kráľa" - veľmi trpela chudobnejšia šľachta. Aj vrútocké panstvo bolo vystavené mnohým obťažovaniam a preto sa obrátilo na kráľa s prosbou o nápravu. Kráľ vypočul žiadosť šľachticov: z Vrútok šľachticov Loranda, Ortona a Jána dňa 18. októbra 1340 znovu potvrdil v ich vlastníctva. Toto potvrdenie, podľa súdnych spisov z r. 1360 a Turčianskeho registra /paragraf 10/ potvrdil aj kráľ Ľudovít r. 1360.

Spor pre majetky

Karol Robert, ako sme vyššie spomenuli, potvrdil v r. 1340 Loranda vo vrútockom panstve, ale neskoršie chceli Dolnovrútočania syna Tomáša Loranda z majetku vytláčiť a preto Lorandov syn "Tomáš de Dolné Ruthk" predstúpil pred kráľa a súčasne pred Štefana Bubeka, krajského sudcu a žaloval hornu a dolnovrútockých šľachticov o spornú časť majetku, ktorá sa volala Spodný Michk, alebo podľa Registra "Alšonich" /Alšo-Mihaly/ a ležala medzi dolno- a hornovrútockými majetkami. Žalobou boli napadnutí títo šľachtici: Synovia Tomáša Feješa: Juraj, Gergely a Ladislav, Ján syn Mikuláš, Štefanov syn Ján, Jakubov syn Ictor, všetci z Horných Vrútok, ďalej synovia Mikuláša: Benedk a Štefan ako aj Marek a Matej, obyvatelia Dolných Vrútok. Zo žalovaných sa dostavil pred krajského sudcu Štefana Bubeka syn Jána Mikuláš, Tomášovi synovia Gergely a Matej, ktorí v zastúpení ostatných šľachticov prehlásili, že predkom Hornovrútočanov bol Pavel, ale Dolnovrútočania pochádzajú z ostatných 14-tich predkov, menovite Wythka a Dyunka, Štarka a Mikóta /Miklén/, žalobca však, syn dolnomichského Loranda Tomáš od Melichata. Bubek rozsudok nevyniesol, lebo sporné strany nevedeli dokázať v akom pomere mali predkovia rozdelené hospodárstvo a na koľko vetví sa mali rozdeliť. Kráľ potom poveril nitriansku kapitolu vyšetrením, či Lorand má právo na hospodárstvo. Nitrianska kapitula ešte v r. 1360 podala o stave vecí dve hlásenia kráľovi. V druhom hlásení píše, že predkom hornovrútockých bol Pavol, dolnovrútockých Diunu /Diank/, ďalej hlási, že hospodárstvo, ešte za čias predkov rozdelili na dve obce, na Horné a Dolné Vrútky čím 15 členná rodinná vetva dostala usadlosť predkov ešte v nerozdelenom stave ako donáciu, s výnimkou tretej časti Malichovej, ktorú zdedil Lorand a ktorú teraz prisúdili synovi Tomáša. Tak sa skončil spor vedený pred krajským sudcom Bubekom, ktorého výsledok potom kráľ Ľudovít v r. 1360 na Vyšehrade potvrdil.

Významní potomci vrútockých šľachticov

V XV. storočí sa vrútockí šľachtici delili na 3 významnejšie vetvy: Matthuššovics, Niklen alebo Miklen /neskoršie Miklian/ a na vetvu Dauko. Jednotlivé vetvy prevzali rozpoznávacie mená od mien zámožnejších šľachticov. Matthuššovics, niekde Mathušševicz, od Mateja, Miklian, alebo predtým rodina Miklen - Niklen od Mika /Mikuláša/. Vetva Dauko od obdarovaného predka Diunka - Dianka. Je nesporné, že najsilnejšia rodinná vetva, bola rodina Feješov, ktorá pod týmto

menom v XIV. a XV. storočí hrá vedúcu úlohu vo vnútornom živote rodiny a obce. Nepopierateľným dôkazom, že rodina Feješov ovládala Vrútky je i to, že pri súpise turčianskych šľachticov v r. 1391 synovia vrútockého Fejese Ladislav, Juraj a Michal preukázali na obecnom zasadaní pred zapisovacou komisiou, ktorej predsedal krajský sudca Imrich Bubek, rodinné doklady vystavené na mená:

1. privilégium kráľa Ladislav z r. 1285

2. potvrdzujúci dekrét od kráľa Karola Roberta z r. 1340

3. diplom kráľa Ľudovíta z r. 1369, ktorým potvrdzuje dekrét Karola Roberta

4. druhopis dokladu ostrihomskej kapituly z r. 1285, vyhotovený v r. 1387

5. a 6. príslušné druhostupňové rozsudky krajského sudcu Štefana Bubeka z r. 1360. Z týchto dokladov vyplýva, že v najstaršej histórii Vrútok hrala rodina Feješ najväčšiu úlohu. /V registri v r. 1391 sa píše feeš, skrátenou formou Feješ./ Od r. 1281 do r. 1387, poťažne až do r. 1391 teda cez jedno storočie, prekvitala táto rodina. V polovici XVII. storočia rodina Mathuššovicsová podala sťažnosť kráľovi Leopoldovi, na rodiny Miklan a Dauko, ako aj na rodinu Nedeczky, že neoprávnene používajú /uzurpujú/ meno "Vrútocký" /ruthkai/ a vzali z oboch Vrútok predikát, podľa ktorého menovaní nie sú priamymi potomkami šľachticov menovaných v diplome Ladislava Kúna. Na to rodina Miklan a Dauko pred kráľom vierohodnými a nepochybnými dokladmi dokázala svoj pôvod a tak aj právo predkov, na podklade čoho potom kráľ Leopold v r. 1659 dal rodine Miklan a Dauko potvrdzujúci šľachtický diplom. Ostatní šľachtici, napríklad Lukacs, Cseh, Korda sa objavujú v histórii obce až neskoršie. Neskoršie dejiny obce Vrútok sú zhodné s dejinami kraja. Mnoho trpeli v husitských časoch, lebo obec ležala v mieste prechodu a fanatické hordy ju opätovne pustošili. Veľmi trpeli v čase kráľa Leopolda aj od cisárskych a kráľovských vojsk, ktoré tadiaľ prechádzali. Aj vojaci Karaffu ich niekoľko razy zničili, lebo slúžili ako vstupná brána k blízkeму Strečnianskému hradu. Keď dobýjali hrad, trpeli aj Vrútky. Keď bolo treba chrániť kraj pred protivníkom, Vrútky boli úsekou, miestom prechodu a súčasne, z hľadiska župy, aj obranným bodom, kde utáborili župných satrapov. Z toho je zrejmé, že sa nikdy nemohli pokojne rozvíjať, v čom im bránila aj povinnosť viacerých šľachtických dvorov znášať výnimočne povinnosti /limitatio/ a vojenské bremená.

Vrútocká župa

Významnejším momentom v dejinách Turčianskej župy je postoj šľachticov z Dolných i Horných Vrútok k župe. Násilná vláda hlavného župana baróna Daniela Révaya spôsobila mnoho protivenstiev v župe a mimoriadne, keď sa medzi županom a podžupanom Imrichom Huszárom vyostrili rozpory. Hlavný župan na zasadaní župnej rady v r. 1675 predniesol, že turčianski šľachtici podnecujú proti nemu sprisahanie, a preto žiada komitét, aby vypátral vinníkov. Zasadanie na to odpovedalo, že pátranie začne len na kráľov príkaz a sťažnosť hlavného župana kvalifikovalo radšej ako neodôvodnenú obavu. Potom sa dostala na rad vrútocká vec. Vyslanci zunovaní stálymi spormi medzi hlavným županom a podžupanom, ktoré nielen podkopávali vážnosť župnej rady, ale dotýkali sa aj mnohých autonómnych práv, vyvolili si z radov župy a vlastných autonómny zbor a založili vrútockú župu /pozri zápisnicu zo zasadania v roku 1675 str. 889/. Hlavný župan hovorí, že si zvolili aj hlavného župana a podžupana, ďalej vymenovali notára, stoličného sudcu Mikuláša Pronyho a viacerých tubulárnych sudcov. Táto situácia sa stala vážnou. Začalo sa vyšetrovanie, ani jeho výsledok však - žiaľ - nezaznamenali. Aspoň nie sú údaje o tom, akú životnosť hnutie malo a kedy a ako zaniklo. Zdá sa pravdepodobným, že hnutie smerovalo len na zastrešenie hlavného župana a na zlomenie jeho prehnanej panovačnosti. Vrútky sa rozhodli urobiť poriadok, keď to župná rada nevedela. Z vrútockých šľachtických rodín pochádzali vždy významní

jednotlivci. Napríklad v dávnejšom čase Ján Ruttkay bol cez polstoročie najprv hlavným notárom župnej rady, potom podžupanom. Z turčianskej župy sa vystaľoval do Trenčína z miklianskej vetvy jeden člen Štefan Miklián Ruttkay a v r. 1708 získal barónsky titul. O tomto hovorí originál diplomu Dr. Viliama Ruttkaya, ktorý je vo vlastníctve londýnskeho odboru ministerstva obchodu. Dr. Ruttkay sa teraz práve tak uchádzal o barónsky titul a vzhľadom na toto, 3. 12. 1906 žiadal Turčianskeho podžupana o potvrdenie.

Povodeň r. 1813

Nebude nezaujímavé, keď z radu novších príhod spomenieme na tomto mieste tie, ktoré mali na vývoj Vrútok dôležitý vplyv. Predovšetkým musíme tu vyzdvihnúť povodeň v r. 1813, ktorej hrozné pustošenie veľmi často spomínajú staré písomnosti. Nakoľko na túto povodeň sa história častejšie odvoláva, je nutné, aby sme aj my o jej priebehu poslúžili podrobnejšou správou. Juraj Kverka, sučiansky duchovný ev. cirkvi aug. vyznania, opisuje povodňové nebezpečenstvo takto: od 23. do 25. augusta bez prestávky, silne pršalo. Váh sa v dôsledku dažďa veľmi rozvodnil. Bolo to o to smutnejšie a hroznejšie, že prietrž mračien nebola len miestna, ale všeobecná a v dôsledku toho voda stále pribúdala a prudko stúpala. Obyvateľstvo povodia Váhu, až po Dunaj, prežívalo strach a hrôzu, lebo takúto povodeň nevideli a neprežili. Nielenže pršalo, ale aj zo zeme, tak povediac na každej piadi vystrekovala voda a valila sa krížom cez pretrhnuté hrádze. Množstvo vody nebolo len kalné, ílované, bahnisté, ale aj nepríjemne páchnuce. Tak sa zdalo, akoby sa podzemné živly postavili do búrlivého boja, ktorý naplňa ľudské srdce strachom. Nič iného nebolo počuť, len hrozivé hučanie valiacej sa vody a bolestné volanie o pomoc tých, ktorí seba a svoj statok chceli zachrániť. Dolu Váhom, pokiaľ sa len vyliat, plávalo nespočetné množstvo podvalov a do seba narážajúcich plŕí. Na hladine vody bolo vidno rútiace sa strechy domov, na ktorých vedľa seba stáli ľudia plní smrteľnej úzkosti. Tu sa rútil celkom neporušený žľab s kravami, volmi, ktoré boli priviazané k žľabu, bučali až krv tuhla v žilách, tam zasa hojdavo plávala kolíska s nemluvňatom, ktoré matka nemohla zachrániť, alebo už ani nestihla, potom celá hromada krmiva, seno, slama, rôzne hospodárske náradie s koňmi, vytrhnuté stromy, celé ploty atď. A keď sa tu, u nás pred nami rozprestiera takýto smutný obraz, aký mohol byť asi pri Trenčíne, alebo pri Bratislave? Škody šli do miliónov nielen preto, že spustošila majetky, ale aj preto lebo zničila celé kraje, ktoré sa za 16-20 rokov, ba až po dnešné dni nevystrábili z biedy. A pri tom koľko ľudí zahynulo! ... Táto potopa v Sučanoch a blízkom okolí spôsobila obrovské škody, mimoriadne na poliach smerom ku Kľačanom, kde vymyla nesmierne mnoho jám, odplavila mnoho úrodnej pôdy, ale ešte viac zanesla pieskom a kamením, hoci tu a tam, kde bol prúd pomalý, pôdu aj zúrodnila.

Dávne riečisko Váhu

V priebehu časov Váh na viacerých miestach opustil svoje koryto a vyhĺbil si nové. Medzi oným korytom, ktoré nazývali "Starým Váhom" a novým korytom vznikol ostrov, ktorý bol výborným pasienkom, tak husto zarastený krovím a stromami, že niekedy dalo pastierom veľa práce kým našli svoje stáda. Povodeň tento ostrov celkom zničila. Práve tak sa stalo aj s vrútockým chotárom, lebo Váh pred časom tiekol bezprostredne pod obcou Lipovec a len pri tejto povodni si urobil nové riečisko. Vrútocký chotár ležiaci na pravom brehu Váhu od toho času majú v prenajme poväčšine Lipovčania. Celá spodná časť Sučian bola pod vodou, z tehál stavané domy sa zrútili a ľudia v člnoch vynášali zachránený majetok do horného chotára. 1*

Väčšie povodne

V zápisnici z kanonickej vizitácie z r. 1821 čítame, že sa Váh rozvodnil aj 20. januára 1816, 20. augusta 1819, 24. septembra 1820 a 11. januára 1821. Vizitačná cirkevná notárska kniha vyzdvihuje, že Váh pri každej príležitosti narobí veľké škody na budovách sučianskej fary a je preto nutné postaviť faru

-----
1* Pozri: Juraj Kverka: Pokrač. Historia anebožto pametnosti cirkve evanj. Sučanské.

vyššie, na bezpečnejšie miesto. Veľké škody spôsobilo vyliatie sa Váhu aj začiatkom júla 1845, kedy budovy katolíckej fary boli opäť pod vodou. Za takýchto okolností nečudo, že najstaršie písomnosti sa zničili, stratili ...

Cholera v r. 1831, požiar v r. 1841

Veľká cholera v r. 1831 zdecimovala obyvateľstvo, veľký požiar 25. marca 1841 spustošil Vrútky. Vtedy v Dolných Vrútkach zhorelo 40 domov a zahynulo viac ľudí. 30. marca znovu vypukol požiar, ale teraz v Horných Vrútkach, 12 domov ľahlo popolom. Na jar zasa 15 domov bolo korisťou ničiaceho ohňa. V tom istom roku aj hlad si vyžiadal obeť spomedzi obyvateľov

Výstavba železnice, rozvoj Vrútok

Hore opísané pohromy ochromovali rozvoj Vrútok a každopádne by Vrútky boli nasledovali osud malých susedných obcí, keby sa v r. 1872 nebola vystavila železnica, ktorá podnietila ich rozvoj. Košicko-bohumínska železničná spoločnosť vybudovala ako prvú železničnú dráhu 1* a umiestnila vo Vrútkach menšiu železničnú stanicu. V tom istom roku, 1. augusta, otvorila sa aj trať Maďarskej štátnej železnice Zvolen-Vrútky. Rozvoj vrútockého železničného uzlu prudko napreduje najmä potom, čo v r. 1873 Košicko-bohumínska železnica postavila aj opravovne vozňov a strojov. Nielenže sa postavili vo Vrútkach

nové budovy, ale aj obyvateľstva pribudlo. Rozšírila sa železničná stanica, v blízkosti ktorej vystavili celý rad nových budov. V susedstve hlavných dielní vystavili "železničnú kolóniu", ako byty pre radiacich pracovníkov a robotníkov. V roku 1870 otvorili štátnu ľudovú školu, zo začiatku s jednou, no veľmi chytrou s viacerými učebňami, ktoré umiestnili v rôznych domoch. V r. 1894 postavil štát pre školy krásnu budovu, poschodovú, ktorá sa však dnes ukázala už tesnou a viacej tried bolo treba umiestniť v dedine. Súčasne tu pracuje 7 učiteľov, 6 učiteliek a 3 učiteľky materskej školy. Počet žiakov ľudovej školy je 637, opakujúcich 94, v škôlke je 215 detí. Košicko-bohumínska železnica okrem toho v hlavnej dielni zriadila osobitnú učňovskú školu, ktorá vznikla v r. 1887. Súčasne sa skladá zo 4. kurzov, ročne so 40-45 žiakmi. Železničná spoločnosť si tu vychováva pre vlastnú potrebu a podľa vlastných intencií dorast, z ktorého väčšina končí ako strojní zámočníci a neskoršie sa stanú z nich rušňovodiči. Ale aj iní remeselníci tu získajú vyučenie, najmä nástrojári, sústružníci, vozoví zámočníci. V hlavnej dielni s učňami a nádenníkmi získalo zamestnanie spolu 823 robotníkov. Okrem toho je tu 8 inžinierov, 14 majstrov, 7 podúradníkov, 10 sluhov atď. Na čele dielne je prednosta. V bezprostrednej blízkosti dielne Košicko-bohumínska železnica vystavala rozsiahly hlavný sklad materiálu. Okrem horeuvedených je vo Vrútkach prednosta Maďarskej kráľovskej štátnej železnice,

-----
1* Celú trať otvorili 12. marca 1872. Pozri ročné "Hlásenie" cis. kráľ. slob. koš.-boh. spoločnosti z r. 1905

vedenie výhrevne, oddelenie inžinierov. Košicko-bohumínska železnica má tu prednosť železničnej stanice, výhrevne a inžinierske oddelenie. V chotári Priekopy je vybudované, ale v skutočnosti patrí k Vrútkam, aj Košicko-bohumínske zriaďovacie nádražie. Neďaleko odtiaľ Maďarská dopravná spoločnosť zriadila vozovňu. V obci je zriadená pošta s telefonickým spojením a telegrafický úrad, poštová sporiteľňa, obvodné notárstvo, štátna matrika, sporiteľňa a úverový ústav, väčšia píla, v blízkosti strečnianskeho tunelu vápenka. Je tu rímskokatolícky, evanjelický a židovský kostol. Rímski katolíci si vybudovali v r. 1890 peknú faru. V mieste majú duchovného len rímski katolíci a izraeliti. Vedľa rímskokatolíckeho farára pracuje aj pomocný duchovný. Katolíci a evanjelici aug. vyznania si vybudovali kostoly neskôr. Evanjelici v r. 1903, katolíci 1904 až 1905. Izraeliti sa teraz činia na stavbe novej modlitebne. V obci je lekárň, dvaja

železniční lekári, tri spotrebné družstvá a pohrebný spolok. Zo spoločenského hľadiska treba vyzdvihnúť Železničný úradnícky krúžok, železničný podúradnícky klub a Jednotu robotníkov z hlavnej dielne. Bol tu aj Katolícky kruh, ktorý toho času nie je v činnosti. Obec je vo výstavbe. Stavajú sa stále nové a nové domy. Plánuje sa premiestnenie košicko-bohumínskej výhrevne do blízkosti zriaďovacieho nádražia a aj Maďarská kráľovská železnica stavia celý rad nových obytných domov. So stúpajúcou premávkou sú železnice nútené rozšíriť svoje siete a stavby, v dôsledku čoho sa predpokladá, že v priebehu niekoľkých rokov menia Vrútky svoj celkový vzhľad. Súčasne sú Vrútky najpočetnejšou obcou Turca. Počet obyvateľstva podstatne prevyšuje počet obyvateľov sídla kraja, Turč sv. Martina.

Dôležitejšie štatistické údaje

Rozvoj Vrútok charakterizujú nasledujúce štatistické údaje: V r. 1778 zráтали vo Vrútkach celkom 414 obyvateľov z toho 104 katolíkov, 310 evanjelikov. 1*

V r. 1785 podľa ročného sčítania a spísania ľudu bol celkový počet obyvateľov 652 a to: v Dolných Vrútkach 92 obytných domov so 433 dušami, v Horných Vrútkach 47 obytných domov s 219 dušami. Všetci boli kresťania, v tom čase tu nebýval ani jeden izraelita. V r. 1802 všetkých obyvateľov bolo 643. Z toho v Dolných Vrútkach 349, v Horných Vrútkach 294. Podľa vierovyznania v Dolných Vrútkach 29 katolíkov a 320 ev.av.v., v Horných Vrútkach 49 katolíkov a 245 ev.a.v. 2* V r. 1873 všetkých obyvateľov bolo 915. V Dolných Vrútkach 114 domov a 631 obyvateľov, v Horných Vrútkach 53 domov a 284 obyvateľov.

V r. 1891 počet obyvateľov už stúpol na 2933. V r. 1900 pri sčítaní ľudu spísali v obci už 4345 osôb. Títo sa podľa vierovyznania delili: rím.kat. 2332, gréckokatolíci 17, ev.ref. 74, ev.av.v. 1497, izraeliti 424, iné vyznania 1. 3*

1*Pozri:Conscrip.Parociar.Turiec v Znievskom archíve.

2*Podľa záznamov z tohoto roku zachovaných na sučianskej rímskokatolíckej fare.

3*Porovnaj údaje oznámené Maďarským kráľovským ústredným štatistickým úradom 28.III.1907 pod č.2364 predstavenstvu cirkevnej obce.

Tento počet sa v dôsledku prudkého rozvoja už zemnil a teraz počet obyvateľov Vrútok môžeme smelo odhadnúť na 5000. Všetko toto však spôsobil vzrast železničnej prevádzky a rozvoj príbuzných dopravných zariadení a sotva sa budeme mýliť, keď tvrdíme, že počet obyvateľov obce aj v budúcnosti bude stúpať. Ťažkosť robí v súčasnosti nedostatok bytov, takže mnohí sú nútení bývať v Sučanoch, Priekope, Kláčanoch, Lipovci, Zátručí, ba aj v Turanoch.

Košicko-bohumínska železnica preto denne vypravuje riadne robotnícke vlaky do Sučian, ktoré ráno do Vrútok a večer naspäť zavezú vo Vrútkach pracujúcich, ale aj v Sučanoch a blízkom okolí bývajúcich

robotníkov. Tu treba zaznamenať, že nie všetci sú v službách železnice, nakoľko aj poľnohospodári si tu najčastejšie zarábajú na chlieb. Obchodníkov majiteľov domov a súkromníkov je málo.

II. diel

Stav vierovyznania vo Vrútkach od najstarších čias až po ustanovenie cirkevnej filiálky

Čo vieme o starom kostole a fare? - Čas stavby starého kostola. Rozšírenie reformácie v Turčianskej župe, prvý evanjelický duchovný vo Vrútkach - Niekdajší katolícki farári - Evanjelici vracajú zabrané katolícke kostoly a školy - Roztrúsenie evanjelických kazateľov - Vrútockú faru spravujú zo Sučian - Úsilie o znovu zriadenie vrútockej fary – Cirkevná zápisnica z cirkevnej návštevy v r. 1779 - Zrútenie kostola a fary - Cirkevné zápisnice z r. 1803 a 1821 - Objavenie zápisníc z

3. a 4. júla 1714 o vrútockej cirkvi - Posvätenie kostolných zvonov - Reštaurácia kostola v r. 1870 - Spory s evanjelikmi pre kostolné zvony - Ďalšie obnovenie kostola /1887,1890/ - Nehnuteľnosti vrútockej cirkvi a ich osud - Zistení dávni rímsko katolícki farári a ich životopisy - Sučianski farári spravujú Vrútky /1709-1761/ - Vrútky ako filiálka /1761-1899/ - Vo Vrútkach pôsobiaci kazatelia ev.av.cirkvi - Vrútockí rímskokatolícki učitelia a kantori

Čo vieme o starom kostole a fare?

Podľa tradície, kolujúcej medzi ľuďmi do dnešných dní, Vrútky mali od pradávnych čias samostatnú rímskokatolícku faru. Toto bolo ťažko dokázať, lebo chýbajú údaje a doklady, i keď sa nesporne hovorí o takých farských nehnuteľnostiach, poliach, pastvinách, lúkach atď, ktoré mohla mať len samostatná cirkev. O dôkladné preskúmanie, tak povediac, sa do dnešných čias nik nezaujímal. Nás, aj Vrútočanov, táto otázka zaujímal len potiaľ, pokiaľ po zbúraní starého kostola, bolo vrelou túžbou nás všetkých, aby sme zaznamenali dejiny podľa teraz ešte zistiteľných údajov. K zbúranému kostolíku nás viaže mnoho milých významných spomienok a úprimne zaplakala naša duša, keď murári a tesári svojimi krompáčmi začali búracie práce. Skutočnosťou ďalej je i to, že kostolík vyvolal myšlienku založenia autonómnej cirkevnej obce, ktorej prirodzeným dôsledkom bolo založenie fary a postavenie nového kostola. Keby pieta predkov a ich starostlivá opatera nebola udržala kostol, stavba fary by bola aj v ďalekej budúcnosti zostala len zbožným priáním, pričom vrútockí katolíci – pri nedostatku materiálnych zdrojov - by sa už pri myšlienke na stavbu kostola, fary a ustanovenie farára zľakli. Okolnosť, že aký-taký kostol už mali, uľahčila zriadenie trvalého farského sídla, ba tak povediac, ho sama vyvolala. Podľa toho k starému kostolu nás viaže vďačnosť a pieta a plníme len povinnosť, keď všetko, čo sme sa o jeho minulosti dozvedeli, v tomto diele zvečníme. Do 5. marca 1905 sme nemali možnosť odhaliť minulosť, stav náboženstva, zriadenie fary, čas stavby kostola, ostatné okolnosti neskorších úplných premien. V tomto smere sme mohli s hľadaním úspešne začať len v archíve materskej sučianskej fary. Jej vtedajší farár ale na každú, v tejto veci položenú otázku odpovedal, že ozrejmiť minulosť vrútockej fary nemôže, lebo v archíve sučianskej fary nie sú vôbec žiadne údaje o existencii vrútockej fary. Takúto odpoveď dostali aj iní, ktorí sa vo veci vrútockej cirkvi obrátili na farára Jozefa Pavloviča. Je známe, že Arnold Ipolyi, známy bansko-bystrický historik-biskup, pri príležitosti 100. výročia založenia biskupstva, v r. 1876 dal napísať dejiny kostolov a fár tomuto biskupstvu podliehajúcich. /Schematismus Historicus dioecesis Neosoliensia pro anno saeculari MDCCCLXXVI. ab erecta sede episcopali C./

Nie je možné, že by pisateľ tohto historického diela nebol hľadal údaje o starej vrútockej fare a kostole aj v Sučanoch, alebo aspoň údaje od farára nežiadal. Zdá sa však, že tam, alebo odtiaľ mohol dostať len veľmi skromné informácie a musíme považovať za celkom vylúčené, že dejepisec v archíve fary skutočne sa nachodiacu visitatio canonica z r. 1779 osobne videl, alebo ju vôbec čítal. V opačnom prípade bez pochyby musel zistiť, že tam, kde sa hovorí o fare, farskom kostole a toto sa presne a podrobne opisuje,

tam musí byť aj duchovný - farár. Ináč prečo by boli stavali faru, farský kostol? Ale už v spomenutom Schem Historicus je doslovne uvedené toto: "Traditio fert, hic et parochum condam fuisse, adminus fundus, in quo domus parochialis stetit dicitur, hoc nomen actutum gerit, cum caeteris tenutis tamen ad dotem pertinet parochi Szucsanensis." /"Podľa tradície bol tu kedysi aj farár, aspoň ten pozemok, na ktorom údajne stále fara, v spisoch je pod týmto menom uvedený, spolu s jednotlivými časťami predstavuje farský sučiansky majetok..." Je teda zrejmé, že pisateľ Schem. Hist cirkevnú knihu návštev, nemohol vidieť, lebo ináč by bol venoval viacej pozornosti a väčšiu starostlivosť odhaleniu založenia vrútockej cirkvi. Táto povrchnosť bola veľmi škodlivá, lebo zistenie, že fara existovala a že dávno predtým bola zorganizovaná vlastná cirkevná obec, bolo by viedlo, vo vzťahu k dávne mu stav, k jej obnoveniu. Musíme konštatovať, že dávne dejiny vrútockej cirkvi mali zostať úmyselne hmlisté, aby objavenie minulosti nevedlo k úsiliu o čo najskoršie osamostatnenie. Výsledky hľadania teda - pri nedostatku dokladov - ma nevedli k vyvráteniu konštatovania, že niekdajšia existencia farnosti bola len obyčajným dohadom, rečami. Pretože nebolo mysliteľné, že by sa farári na materskej cirkevnej fare, ak Vrútky kedysi skutočne boli samostatnou cirkvou a mali vlastnú faru, o týchto dôležitých okolnostiach niekde, v dajakej forme, neboli zmienili. Teda v archíve sučianskej cirkvi až doteraz nebolo možné nájsť stopu, ani vyššie spomenuté vis.can. túto otázku neobjasní. Dnes však, s nepopierateľnými údajmi a dokladmi dá sa dokázať, že vo Vrútkach, aj v najdávnejších časoch bol už katolícky kostol, samostatná fara, duchovný a vrútockí obyvatelia, do príchodu reformácie, vyznávali katolícku vieru. Pozrime sa na ich dejiny.

Čas stavby dávneho kostola

Nepodarilo sa mi zistiť kedy a kto staval dávny vrútocký kostol a faru. Nepreniknuteľne hmlisté sú aj tieto dejiny, ako aj minulosť väčšiny pôvodných kostolov turčianskej župy. Všetci najstarší pisatelia cirkevných visitačných kníh píšú, že čas postavenia a vysvätenia kostola je neznámy. /Quo anno autem ecclesia haec sedificate et nim consecrate sit nescitur./ Podľa výsledkov hľadania môžeme smelo tvrdiť, že kostol mohol byť postavený v druhej polovici XIII. storočia, okolo roku 1280. Niektorí vyslovili aj mienku, že ho postavili Husiti. Táto možnosť je ale vylúčená. Učenie Jána Husa sa aj doma rozšírilo na počiatku XV. storočia, k osídleniu jeho žiakov v Turci teda mohlo prirodzene dôjsť až neskoršie, hoci nesporne Vrútky od Husitov mnoho trpeli. Juraj Kverka, niekdajší ev.a.v. duchovný v Sučanoch, po dlhoročnom, veľmi starostlivom hľadaní, napísal v knihe s názvom "Pokračujúci historia, anebožto pametnosti cirkve evanje. Sučanské! v druhom vydaní na strane 69. doslovne: "Sučanská cirkev, ktorú pomenovali po Sv. Žofii, ako hovoria v dávnych časoch bola dcérskou cirkvou /pridcérená byla/, v dávnych časoch bola len osamelá kaplnôčka, ktorú istý Nyári, po šťastlivom návrate z vojenského ťaženia, postavil. Táto kaplnôčka sa rozrastala viacerými prístavbami, ba aj vežu k nej pristavili. Takto sa stala sučianska dcérska cirkev materskou cirkvou a počínajúc r. 1714 vrútocká cirkev, ako filiálka, patrí k nej." Doteraz nemáme odporujúcich údajov, preto niet dôvodu vyššie uvedené zistenie zpochybníť, tým viacej, že aj katolícke pramene ho podporujú. Menovite o založení rímskokatolíckeho sučianskeho kostola sv. Žofie v kanonickej vizitácii z r. 1803 čítame, že uvedený kostol bol postavený v r. 1115, ale kto ho staval, na koho popud a či bol kostol vysvätený je celkom neznáme /nescitur/, dá sa veriť - hovorí pisateľ - že ho stavali ešte apoštolskí králi /Per reges nostros apostolicos./ Aj návštevná notárska kniha z r. 1821 preberá tento letopočet, ale žiadnymi dôkazmi nepodopiera toto konštatovanie, ale jednoducho pridáva: "hovoria, že kostol bol vystavený v r. 1115." /De Ecclesia dicentur, quod anno 1115-to erecta fuerit/. Teda rok vybudovania sučianskeho kostola je založený na domnienke a nemožno ho vôbec brať ako historický údaj. Aj samotný pisateľ Schematizmu Historicus z r. 1876 silne o tom pochybuje, lebo píše takto: "Vznik tohto kostola všetky canonické vizitácie určujú na rok 1115, ale bez podkladu, skôr zodpovedá pravde, že

terajšie zákrstie bolo kedysi malým kostolíkom /eclesiola/ alebo jeho zachovaná časť, ktorú snád' v XIII. storočí vystavili v prechodnom slohu, ale ostatné časti: sanktuárium a loď až neskoršie v XIV alebo v XV. storočí v rannogotickom slohu, čo dokazuje sloh a dôkazy, ktorých druhopisy možno nájsť vo farskom archíve, a ktoré priznávajú stavbu kostola sučianskemu hradnému pánovi, svätomichalskému Benedekovi, ktorý kúpil hrad od maďarského kráľa Ľudovíta. Stratený strieborný kalich však nasvedčuje, že ho daroval Pavol Nyari, veľko varadínsky kapitán v r. 1599. Staviteľ obnoveného kostola zvečnil svoje meno v nápisu, ktorý vidno pod strechou: "Ján Kalina, 6. júla 1590". Všetky tieto údaje, zdá sa silne podporujú zistenie Juraja Kvorcu, že vrútocký kostol bol skôr postavený ako sučiansky. A tak aj keď neuznáme nevyvrátiteľnosť Kvorcovho zistenia, smelo môžeme potvrdiť, že dávny vrútocký kostol pochádza, keď nie zo skoršieho, tak aspoň z rovnakého, alebo málo neskoršieho obdobia, ako sučiansky. Aj samotné Schem. Hist. hovorí, že pôvod vrútockého kostola môžeme ľahko dať do začiatku XIV. storočia. Ale už spôsob stavby, teraz už na večne časy zaniknutého nášho starého kostola, klenba kostola, fresky nájdené pri búraní, všetko dokazuje hľadajúcemu, že toto bol jeden z najstarších kostolov Turca. Som presvedčený, že zbúraný vrútocký kostol bol stavený súčasne s najstaršími kostolmi župy a je nepochybné, že ho stavali naši katolícki predkovia. 1* Ja kladiem pôvod do druhej polovice XIII. storočia, okolo roku 1280 s tým, že je veľmi pravdepodobné, že samotná svätyňa mohla byť postavená ešte skôr, ako sa to vtedy vo všeobecnosti, pri väčšine kostolov robilo. Je skoro isté, že kostol stavala ešte rodina "Feeš", keď bola v rozkvetu, ešte v blahobyte. Vydržovala aj duchovného, ktorého zaopatřila všetkými potrebami a nehnuteľnosťami. Členovia rodiny mohli byť samozrejme len katolíci. Kostol a fara boli udržiavané v dobrom stave, ako i starostlivosť a zaopatřenie miestneho farára bola ponechaná ich láskavosti. Robilo sa to vtedy z kráľovských dotácií. Keď rodina schudobnela, aj osud kňaza a kostola sa zhoršil. Neskoršie potomci, a všeobecne panstvo, na verejných majetkoch /Possesio mobilitari Ruthka/ prevzali starosť o kostol a faru, zo začiatku s väčšou, neskoršie s upadajúcou horlivosťou. Príčina bola nie len v tom, že sa v XV. storočí vrútocké panstvo rozdelilo medzi viaceré vetvy, ale hlavne v tom, že obec predstavovala obrannú baštu kraja a skoro nepretržite bola v zbrani, a tak sa nemohla v pokoji rozvíjať. Ako sa volal prvý vrútocký farár sa nepodarilo zistiť. Spisy vzťahujúce sa na neho boli pravdepodobne zničené v nepretržitých vojnách.

Príchod reformácie do Turčianskeho kraja, prvý duchovný evanjelickej cirkvi vo Vrútkach

Po nešťastnej moháčskej bitke si reformácia vydobila aj v našej domovine väčší priestor. V Turci sa dosť zavčasu dozvedeli o Lutherovom učení. Aj sám František Révay, vtedajší župan, bol horlivým stúpencom tohoto učenia, ba s Lutherom si často písal. Stúpenci reformácie našli v Turci prichystanú pôdu, lebo medzi obyvateľstvom boli už veľmi rozšírené husitské knihy a v Lutherovi videli priameho nástupcu Jána Husa. Zmena vyznania napriek tomu neprebíhala prudko, ale len z kroka na krok. Ako prvý turčiansky evanjelický kňaz augsburského vyznania sa spomína Wawrinec, okolo r. 1544 v Turč. Sv. Martine, po ňom nasledoval Stanislav Gosnovicerus. Potom vo Vrútkach r. 1559 duchovný Matej Rehtinius, po ňom nasledoval jeho syn rovnakého mena. Vrútocká Rímskokatolícka cirkev bola teda jedna z prvých v Turci, ktorá sa

----- 1* Podľa Schem.Hist. podľažne Consv. paroch.Turóc in arch. paroch.

Zníovalaj čas výstavby kostolov v Turčianskej župe je takýto:

Dolná Štubňa 1596 - Belá XV. stor - Horná Štubňa 1650 - Háj 1454

- Ivančiná XIV. stor - Jazernica XIII. - XV. stor. Polík 1375 -

Mošovce XIV. - Veľké Jasenné 1321 - Necpaly XIII.-XIV. stor - Priekopa 1772 - Pribovce XV.

stor Turčianske Teplice 1790 - Sv.

Helena 1361 - Svätý Juraj 1375 - Sv. Mária 1225 - Sv. Martin

1315 - Sv. Michal 1264 - Sv. Peter XIV. stor - Sv. Andrej XV. stor - Sklenné 1626 - Sučany
XIII.-XIV. stor. - Slov. Pravno XIV.

stor - Vrúcko 1731 - Záturčie XIII. stor - Kláštor pod Znijevom

XIII.-XIV. stor. (1253 alebo 1332/.

pripojila k vyznavačom Luthera. Príčinou boli čiastočne veriaci, čiastočne náklonnosť duchovných pastierov. Túto skutočnosť odôvodňuje aj to, že vo Vrútkach v tom čase pôsobil mladší kňaz, ktorý sa veľmi chytro a s veľkou pohotovosťou spriatelil s novým učením. 1* Vrútocký katolícky kostol a fara od r. 1559 s menšími alebo väčšími prestávkami, boli až do r. 1709 v držbe evanjelickej cirkvi augsburského vyznania, hoci je nesporné, že nie celé vrútocké panstvo sa obrátilo naraz na nové učenie. Zo začiatku prestúpili len jednotlivci a až v čase Thokoliho a Rákocziho stali sa Vrútky skoro celkom luteránske. Ale aj po reformácii mali katolíci duchovného a kantora. Neskoršie pre pokles počtu veriacich duchovný odišiel Protest z r. 1675, ktorý podal vrútocký Tomáš Matthušovics, vrchný dozorca dolno- a hornovrútockej cirkvi /Ecclesiae inspector/ za svoj dôstojný úrad, ale aj v mene vrútockých katolíkov na župu, svedčí, že ešte v XVII. storočí ba aj v druhej polovici XVIII. storočia bolo medzi Vrútočanmi viacej katolíkov. Hornovrútocký Štefan Ruttkay, po dohode s viacerými obyvateľmi, na škandál, ale aj na hanbu veriacich, odniesol 500 kusov šindľa zo dvora kostola, ktoré boli určené na prikrytie kostola a cintorína a menovaný uchvatiteľ /usurpans/ chcel ich použiť na opravu vlastného domu a obecného mlyna. Nepochybným dôkazom o vrútockej fari je matrika nájdená 28. apríla 1907 v Sučanoch, v ktorej sú zväčša zapísané údaje o narodení, sobáši a úmrtí vrútockého panstva. Konečne nedá sa poprieť ani to, že na začiatku XVII. storočia v Turčianskej župe všeobecne situácia katolíkov nebola dobrá. Napríklad v r. 1613 v celej župe boli len dve rímsko katolícke fary s dvoma pobočkami, so šiestimi obcami bez kostola, s dvoma farármi a 2891 katolíckymi veriacimi. Evanjelici mali naproti tomu 18 fár, 6 filiálok, 17 kazateľov so 14 000 veriacimi. 1**

Rok 1673 je rokom obratu. Vtedy katolíci získali naspäť skoro všetky svoje kostoly. Uprostred takéhoto boja - píše Juraj Kvorka - Turčianski evanjelici stratili všetky kostoly, ktoré mali v držbe, najmä vo Vrútkach, Záturčí, Martine, Petri, Príbovciach, Jazernici, Políku, Ivánke, Pravne, kostol pri Rudne, Sklennom, v Hornej Štubni, Háji, Michale, Mošovciach, Ondreji, Marianke, Necpaloch, Belej, Turč. Sv. Helene, Jasenove, Sučanoch a Turanoch. V týchto cirkvách sa usídlili katolícki kňazi. 2**

Vtedajší vrútockí katolícki farári

V roku 1675 znovu pôsobí vo Vrútkach katolícky farár, menovite Andrej Viola. Po ňom, od 16. apríla 1680 do 6. februára 1682 František Martinkovics, od 12. februára 1682 do r. 1700 Juraj Hieronymi. 1***

1* V. Kvorka J. Pokr. Hist. anebožto Pametn. cirkve evanj.
Szučanské.

1** Pozri v ostrihomskom kniežacom archíve sa nachádzajúce
Consignatio Parochiarum in Cttbus Nitra, Thurocz, Lipto at Arva 1613. 2** Vid' J: Kvorka:
Pokr. Hist. I. diel str 65

1***V. Kvorka J. Pokr. Hist. anebožto Pametn. cirkve ewanj.
Szučanské.

Toto obdobie je vo všeobecnosti nejasné. Tak sa zdá, že zdržiavanie sa katolíckych kňazov vo Vrútkach bolo pre malý príjem alebo, čo je ešte pravdepodobnejšie, preto lebo ich evanjelickí duchovní časom vytlačili z miesta, veľmi krátke. Podľa údajov kanonickej vizitácie z r. 1695 nebol okolo tohoto roku vo Vrútkach katolícky kňaz, ale administroval ich sučiansky, ktorému bolo dané právo slúžiť dve sväte omše /*facultas binandi*/, aby sa vo Vrútkach mohli každý sviatok a nedeľu odbavovať služby božie, hoci počet veriacich nebol vyšší ako 70. Imrich Pongráč, nitriansky hlavný dekan v cirkevnej knihe návštev zdôrazňoval, že vo Vrútkach, kde je farská budova, bolo by nutné mať farára, ktorému by sa mohlo zabezpečiť slušné živobytie tým, že by sa k Vrútkam pripojil Lipovec a Priekopa, z ktorých Priekopa má pekné a veľké polia. Keby teda vrútocký farár mal z polí a od šľachty 100 bratislavských mier obilia, príjem, ktorý mu patrí a tieto dve obce by sa s Vrútkami spojili, mal by zabezpečené slušné živobytie. 2* Ani na začiatku roku 1700 nemali Vrútky katolíckeho farára. V

kanonickej vizitácii zo 14. februára tohoto roku čítame, že vrútockú farnosť administruje zástupca sučianskeho farára Ján Strelovicz /*Streloviczký*/. Kostol je celkom zanedbaný. Povala zhnila a aj dlážka je zlá. Veriaci, napriek tomu žiadajú vyslanie riadneho kňaza, ktorý by býval vo Vrútkach a reštauroval kostol a získal do cirkvi aj občanov iných vyznaní. Ich žiadosť bola priaznivo vybavená, lebo od 19. augusta 1700 nachádzame vo Vrútkach Jána Bornieczkeho, katolíckeho farára. Medzi tým aj augsburskí evanjelici skúšali šťastie. Po šoproňskom mieri mohli sa vyhnaní kňazi vrátiť, ba v Turci im vrátili všetky kostoly a ich kňazi a učitelia mohli zaujať svoje predchádzajúce miesta. Teda od r. 1683 pôsobí vo Vrútkach evanjelický kazateľ Ján Paulinyi a po ňom od r. 1685 Ján Kevery. Tento stav však trval len 5 rokov. Podľa rozhodnutia bratislavského zasadania v r. 1687 zrušili Tokoliho nariadenia, v dôsledku čoho sa hlasy evanjelických kazateľov odmlčali až do r. 1703. Do každej obce bol vyslaný niekto spoľahlivý, ktorý prevzal od evanjelikov kostol a odkázal odbavovanie pobožností na tzv

artikulárne /*trpené*/ cirkvi. Do Turca prišiel Erdody, ku ktorému sa zo župných pánov, na príkaz hlavného župana, pripojil Imrich Huszár a František Dešewffy. Menovaní chodili z cirkvi do cirkvi a za prítomnosti katolíckych kňazov kostol, faru, školu, kalichy, protokoly odoberali evanjelikom a odovzdali tomu katolíckemu kňazovi, ktorý bol práve po ruke a uviedli ho do opustenej cirkvi 1* Tento Erdody v r. 1688 aj necpalčanom a ivančincom vymeral pre artikulárne cirkvi potrebné pozemky. V menovaných cirkvách zostali po dvaja evanjelický kazatelia, teda v celej Turčianskej župe boli len štyria, ostatných zbavili miesta, rok nato aj

v artikulárnych cirkvách mohli mať len jedného kňaza. V roku 1703, za Rákocziho, evanjelici mohli svoje bývalé kostoly znovu zaujať. A takto sa dostal aj vrútocký kostol opäť do vlastníctva evanjelikov, preto od r. 1705 znovu pôsobí vo Vrútkach evanjelický duchovný menom Ján Borovini.

2* Vid'. *Visit. can. repraesentata Illmo ac Rdmo Dno Vic. Gen. Strig. peracta per Em. Pongrátz Arch. Nitr. in Archivo Archiep. Strig. Nr. 2122 -.*

1* Vid' J. Kverka: "A tomu Pátrowi odewzdel, kterého giž napohotove stojicyho do opustené cirkwi uwédl."

Evanjelici vrátia zabrané kostoly a školy

V roku 1709 sa pomery zmenili. František Rákoczi v r. 1708 pri Trenčíne utrpel citeľnú porážku, jeho vojakov vytlačili z okolitých miest. Heister, veliteľ cisárskych vojsk ešte v tom istom roku, 17. októbra z tábora poslal do Turca a ostatných miest rozkaz, podľa ktorého všetko, čo Rákoczi nariadil, sa

zrušuje a vracia do stavu pred povstaním. Neskôr, ale ešte v tomto roku, 10. decembra, kráľ Jozef I. vydal prísne nariadenie, aby sa pri vrátení vecí do predchádzajúceho stavu nepáchali žiadne ukrutnosti a osobitne, aby kostolné hrobky v ktorých odpočívajú evanjelici, nezničili. Bolo raz pre vždy dovolené, aby si evanjelici z majetku katolíkov ponechali všetko potrebné k slobodnému výkonu viery, okrem cirkevných kostolov, fár, škôl a majetku. Po tomto kráľovskom rozkaze 22. januára 1710 na župnom zasadaní nariadili, aby sa evanjelickí kňazi a učitelia, s výnimkou dvoch artikulárnych cirkví, do 8 dní vystaňovali. Do každej cirkvi sa dostavila komisia pozostávajúca z podžupana Františka Justha, mestského úradníka Jozefa Huszára a turčianskeho podsudcu Jána Kardoša a všetko, čo len cirkvi patrilo, vrátila katolíkom. Takisto sa to stalo aj v takzvaných artikulárnych cirkvách, ktoré vlastnili lebo užívali dávny cirkevný majetok. Súčasne zaviazali evanjelikov, aby si postavili nové kostoly a školy. "Takto vzali evanjelikom - píše Kverka - navždy všetko."

Rozchod evanjelických kazateľov

Dokiaľ ešte žil kráľ Jozef I. mali evanjelici slobodu, aj keď im vzali kostoly. Kazatelia sa rozišli do jednotlivých panských domov, šľachtických kúrií, ako do Jasenova, Záboru, Draškoviec a iných a tu vykonávali služby božie. Len čo zomrel Jozef I. jeho nástupca kráľ Karol zakázal v r. 1714 aj toto. Od sviatku

Nanebovstúpenia Pána nebolo dovolené evanjelickým kazateľom inde vykonávať služby božie len v tzv artikulárnych cirkvách a okrem týchto u baróna v Turč. Štiavničke, v Mošovciach, v Slovenskom Pravne a u Pavla Okolicsányiho, v Diviakoch u Alexandra Platthyho, ktorým ako zemepánom bolo dovolené vydržiavať si domácich kazateľov. 1*

Zo Sučian spravujú vrútockú faru

Nevie sa, ktorému katolíckemu kňazovi bol v r. 1710 odovzdaný katolícky kostol a fara vo Vrútkach. Podľa kanonickej vizitácie z r. 1713 Vrútky už vtedy spravoval sučiansky farár, ktorý dostal povolenie slúžiť dve sväté omše, aby aj vo Vrútkach mohli mať v nedele a sviatky služby božie. Preto potom užívali aj vrútocký majetok. Táto správa trvala do r. 1761 od kedy Vrútky už sú ako sučianska filiálka. Po roku 1713 stále obmedzovali slúženie sv. omší, takže napr. okolo roku 1731 slúži sa vo Vrútkach sv. omša len každú tretiu

-----

1* Vid' Kverka: Pokr. Historia.

nedeľu. Ale o vrútockej cirkvi sučiansky farár vedie stále matriky osobitne. 1* Podľa knihy cirkevných návštev z 12. augusta 1754 bol sučiansky farár povinný len raz do mesiaca slúžiť vo Vrútkach sv. omšu, ale predsa s výnimkou, ak príležitostne má zástupcu, je povinný pre starostlivosť o duše veriacich, aj viac razy ísť do Vrútok. Potom v r. 1761 - ako sme už spomenuli - Vrútky definitívne pripojili k sučianskej cirkvi a viedli pre ne aj spoločné matriky so sučianskymi apod. V tomto závislom postavení zostali Vrútky do 1. mája 1899, kedy sa založila samostatná organizácia veriacich a správa cirkevnej obce bola oddelená od sučianskej.

Úsilie o znovuosadenie vrútockého farára

Aj v rokoch 1761 až 1899 sa pokúsili Vrútočania jeden-dva razy, aby cirkevná vrchnosť tu zriadila riadny farský úrad, poťažne obnovila starý stav. Ich úsilie zostalo však bezvýsledné. Tak napr. už v r. 1761 Pavel Ruttkay, cirkevný inšpektor, súrì obnovenie vrútockej fary z dvoch dôvodov. Po prvé preto, lebo predtým tu bol farár, po druhé preto, lebo Vrútky sú ďaleko od Sučian a skrátenie cesty znemožňuje časté vyliatie sa rieky Turiec. Vizitátor na prvý dôvod podotýka, že predtým mohol byť vo Vrútkach kňaz, lebo štvrťročne mal od veriacich príjem 100 forintov, ktorý teraz by už ale nemal. Druhý dôvod je aj teraz, ale zaopatrenie kňaza nie je zabezpečené. Lipovec a Kľačany, ktoré by bolo možné pripojiť k Vrútkam sú na štvrt' hodiny vzdialené. Kniha cirkevných návštev z r. 1761 vyzdvihuje, že na tejto Possessio materská cirkev skutočne bola, k nej patrili aj Lipovec a Kľačany. Kostol, podľa tohoto dokladu, stavala rodina Ruttkayovcov, ale v ktorom roku sa nedá zistiť. Hovorí, že nie je posvätený, ale len požehnaný na počesť sv. Jána Krstiteľa. Vrútockí šľachtici sú zemepánmi obce, ale v súčasnosti zväčša už nie sú katolíci. Patronátne právo - patriace zakladateľom – ktoré kedysi títo šľachtici vykonávali, im už pre opustenie viery

nepatrí. Budova fary je drevená, bola opravená a je v dobrom stave. Vedľajšie budovy však potrebujú opravu. Na opravu fary, obyvatelia nie len že sa dobrovoľne nepodoberú, ale aj v prípade nutnosti, len veľmi ťažko ich farár nahovorí na jej financovanie. Renta farára pozostáva z nehnuteľností, polí, lúk a pastvín, za ktoré raz mesačne odbavuje bohoslužby vo Vrútkach. Bohoslužby začínajú o 9. hodine a pozostávajú zo sv. omše a kázne. Poobedňajšie pobožnosti sa vôbec nekonajú. Samotný kostol je vo veľmi zlom stave, steny a ostatné časti hrozia zrútením. /Sed sive muros sive alia spectantur ruina proxima./ Toho času je vo Vrútkach 53 dospelých katolíkov, 11 detí povinných chodiť k spovedi, nehľadiac na malé deti. Počet nekatolíkov je 296. Terajší sučiansky farár Andrej Kumpán, ako udáva zápisnica, s vrútockými občanmi dobre vychádza.1**

1* Vid' kanon. vizit. z 13.7. 1731 a matriku ...

1** Vid': Conscriptio a Cttu, Thuroczensi District.ejusdem Peracta
per Archidiacono Joanne Piacsek parcho S. Georgii de Thurocz, 1761 Fasc. XV. lib 62

Zápisnica z cirkevnej návštevy z r. 1779

Neskoršie stav podrobne a pekne opisuje úradná zápisnica z cirkevnej návštevy dňa 26. júna 1779. Tento doklad vyhotovili na príkaz ungerschutzkého baróna Františka Bechtolda civ.-Kráľ. dvorného radcu a banskobystričského biskupa, za prítomnosti šľachtica a rytiera Krištofa Ujhelyho hlavného turčianskeho stoličného sudcu, Michala Nagya mestského podprokurátora a Pavla Platthyho obecného podnotára a za prítomnosti zmocnencov a prisázných obcí patriacich k tejto farnosti a s ich podpismi. Tým nadobudol právoplatnosť. Nakoľko táto zápisnica o cirkevnej návšteve obsahuje mnoho zaujímavých podrobností /opisuje podrobne vonkajšok kostola, rozmery, vnútorné zariadenie, budovu fary s vedľajšími stavbami, život vtedajších veriacich, ba spomína aj politické pomery obce/, citujem v úplnom znení časť, ktorá sa vzťahuje na Vrútky. Teda zápisnica:

O filiálnych cirkvách

"K tejto /sučianskej/ fare patrí 6 filiálnych cirkevných obcí. Prvá, Vrútky, kuriálna obec, vzdialená od mestskej cirkvi na 1. hodinu chôdze príjemnou cestou. V tomto mieste je farský kostol. Pobožnosti sa môžu v ňom riadne odbavovať, rovnako ako v materskom kostole. Na ich odbavovanie zvykol farár dostávať

františkána zo žilinského kláštora. Bohoslužby sa odávajú na sviatok sv. Jána Krstiteľa, v nedeľu a po sviatku Všetechsvätých a vždy vtedy, keď má farár pomocného duchovného. Keby kňazovi dali potrebné dotácie, bolo by blahodárne a osožné tu ustanoviť farára.

O vrútockom kostole

Kostol vrútockej filiálnej cirkvi patrí k sučianskej materskej cirkvi. Je zasvätený sv. Jánovi Krstiteľovi, jubileum vysviacky, podľa pradávnej tradície, svätia v nedeľu po Všetechsvätých. Nevie sa či je vysvätený, požehnaný alebo len profanovaným kostolom. Stredná loď je z tuhého materiálu, 12 siah dlhá, 3,5 siah široká a 4 siah vysoká. Vo svätyni je drevená klenba, na dvoch miestach sú do svätyne dvere a nemá prenosný oltár, obidva sú neporušené. Má organ a tri posvätené zvony. Nemá kút pre krstenie, ani sväté oleje nedržia v kostole. V obci nebola založená náboženská organizácia. Kostol vo všetkých dňoch Veľkého týždňa má úplnú výsadu hodov, je bezprašný a čistý, zametať ho dáva miestny kantor. Lavice a miesta na sedenie sú poškodené a potrebujú opravu. Nevenujú im žiadnu starostlivosť. Na hlavnom oltári stojí svätostánok, ale nie je na ňom zámok a ani zvnútra nie je vyzdobený. Sviatosť oltárnu v ňom nedržia. Večné svetlo v kostole nie je. Pri dverách kostola je svätená voda, ktorú zvyknú posvätiť od prípadu k prípadu. Spovednice nie sú, konečne miesto je úzke a nebolo by ani kde ich postaviť. Posledné kráľovské nariadenie o hrobkách a cintorínoch ešte nevykonali. V kostole, ani pri jeho stenách nie sú smetiská, alebo profánne veci. Kríže, kaplnky alebo sochy nie sú ani na cintoríne, ani na inom mieste obce.

Zariadenie kostola

Kostol má 2 humerále, 2 alby, 2 korporále, 2 purifikatoria, 4 uteráčky, staré rochetky bez rukávov, starú omšovú knihu, jednu knihu obradov, slovenské evanjelium. Možno tu nájsť medený kalich s pozlátenou kupou a tanierikom. Niet cibória, ani monštrancie. Je prenosný kríž z medi na bozkávanie. Na oltári sú umiestnené:

kríž a kanonické tabule. Sú dve omšové rúcha, jedno bielo-zelené, jedno tmavomodro-bordové, nie sú ani kňazské pracovné šaty, ani plášť do dažda, je drevený svietnik, dve sklenené kanvice, cínový tanier a železné umývadlo. Okrem toho sú tam železné a medené veci, ako nádoby na zanesenie oltárnej sviatosti chorému, nádoby na sväté oleje, nie najlepší kotlík na krstenie a pri dverách umiestená miska na svätenú vodu, železná na pečenie oblátok, dva oltárne zvonce, zvonec zo zákrstia. V zákrstí je aj Kristova socha s dvoma lotrami, jedna skriňa na veci a druhá na uloženie kostolných rúch. Nie je vlastná pečať, odlišná od materskej cirkvi.

Majetok a príjmy kostola

1. Z kostolného zvončeka ročne 50 kr.
2. Za každé zvonenie, rátajúc po 10 krajciaroch 2 fr.50 kr.
3. Za používanie šiat pri pohreboch
4. Z ofier, ktoré sa môžu konať 3 razy do roka, najmä v prvú nedeľu Veľkého pôstu, na sviatok Jána Krstiteľa a prvú nedeľu po narodení Pána, ale nakoľko sa ich veriaci nechcú zúčastňovať, nič sa nevyberie

-----

spolu 2 fr.80 kr. Kostol nemá ani aktívny, ani pasívny majetok. Nemá ani záväzkov, ani nadácií. Hotové peniaze nemá. O príjmy kostola sa stará farár: vyúčtovanie, ktoré kontroluje obvodný dekan robí sa ročne. Kostolnú pokladničku opatruje farár, táto má dva rôzne kľúče - ktoré skutočne sú.

Farár a jeho príjem

V tejto filiálnej cirkvi je drevená farská budova, pozostávajúca z izby a komory pre služobníctvo, z izby pre farára. Ale viac ako 20 rokov chýbajú okná, dlážky, pece a vnútorná omietka nevyhovuje. Nie je špajza, ani kuchyňa, ba ani stodola. Niet ani maštale, ani sýpky. Všetko toto pred 25. Rokmi bolo, ale časom, v dôsledku nedostatočnej údržby farskej budovy a jej opotrebovania sa samo od seba znivočilo. Farníci, keď bolo treba budovu fary a príslušenstvo /sýpku, maštale, kočiareň/ neopravili a miesto znivočených nepostavili nové, hoci ich terajší farár na nutnosť ich obnovenia viackrát dôrazne upozornil.

Farár má v tejto filiálke nasledujúce nehnuteľnosti: I. V pažití, zvanej "Na poli" má nasledujúce role: Prvé pole: "Pri Magdíných vrbach proti kostolu na druhých

Honiach" 1 1/3 pod bratislavskú mieru. Susedí z východu s krajinskou cestou, zo západu s chodníkom, ktorý vedie k mostu cez Váh a ďalej k Jánovi Miklianovi a Matejovi Meškovi, z juhu susedí so Samuelom Markom a zo severu s Jurajom Gallo.

Druhé pole: "Hore Turcom na KrCSI" pod jednu viedenskú mieru ohraničenú z východu priekopským chotárom, potažne potokom, ktorý oddeľuje vrútocké a priekopské územie, zo západu farská lúka, z juhu Samuel Marko, zo severu Jozef Ruttkay Matthušovics. Toto pole bolo kedysi pod 2 viedenské miery, dokiaľ ho v celosti obrábali, teraz, keď bolo stále sa vylievajúcimi a stojacimi vodami Turca zničené, obrába sa len polovica, druhá polovica, narušená Turcom, bola premenená na lúku. Aj susedia robia podobne. Táto lúka má rovnakých susedov ako roľa a ročne vynáša 4-5 kôp sena.

Tretie pole: "Za Strečnom" - pod 10 bratislavských mier. Susedia: farská roľa zvaná "Hony", z východu a zo západu spoločná cesta vedúca do Priekopy, zvaná "Za Strečnom", z juhu Ladislav Miklian, zo severu cesta vedúca do Sučian.

Štvrté pole: Tiež tam v opačnom smere, volá sa "Hona Jarská" pod 1. mieru. Toto pole sa rozkladá vedľa viacerých polí, ale susedia ho pre okoloidúcu cestu nemôžu svojou orbou zničiť. Okrem toho ťahá sa cez celý priekopský chotár. V bezprostrednej blízkosti hľbokej hranice je aj malá lúčna mýtinka, ktorá prináša 1 kôpu sena.

Piate pole: "Za kruhom" pod 4 bratislavské miery. Susedia: z východu Mikuláš Ruttkay, zo západu Juraj Hodijurík, z juhu priekopský chotár, zo severu spoločný chodník vedúci k ostatným farským poliám.

Šieste pole: Tiež tam, "Za kruhom", z východu a západu susedí bezprerušenia s Priekopou. Je síce na jednom mieste, ale delí sa na viacej častí. Asi pod 24 bratislavských mier. Hranice z východu: priekopský občan Tyetula, zo západu Jozef a Mikuláš Ruttkay Matusovics a Juraj Ruttkay, zo severu Michal Ruttkay a viacerí občania, z juhu priekopskí obyvatelia, ktorí z titulu susedstva odorávajú vždy viac a viac z tohoto poľa.

II. Na čistinke, ktorá sa volá "Za Váhom" sú tieto polia:

Prvé pole: "Bory" pod 3,5 bratislavských mier. Susedia z východu: chodník a Ondrej Bellány, zo západu končí na kopci a je ohraničené plotom.

Druhé pole: "Pri Luce Kratyina do Kaluže Koncom" pod 1. mieru.

Susedia: z východu farská lúka, zo západu Juraj

Záhon, z juhu Kratiny - cesta ohraničujúca zo severu breh Váhu.

Tretie pole: Tiež tam, "Pri Luce Kratyini Dlhé a Široké", pod 8 mier. Susedia: z východu farská Lúka, zo západu viacerí: Ondrej Zadeczký, Matej Lamoš, Juraj

Benyovszky, Alexandre Lamoš, ktorí celkom viditeľne vnikli do farskej role. Z juhu Pavel a Štefan Miklian, Daniel Lamoš, Alexander Lamoš, Štefan Hrozjenčík, Andrej Miklian. Zo severu farská cesta medzi poliami.

Štvrté pole: "Za kňazkov Kalužou hneď na proti Luce," pod 2 miery Susedia: z východu Juraj Azbert. Zo západu farská mýtina, z juhu "Kňazova Kaluž", zo severu farská lúka - debra a rieka Váh.

Tieto polia, ležiace v čistine za Váhom, sú prenajaté Ondrejovi Lipovskému, zvanému Belohlávka, ktorý platí za ne ročne 5 forintov a 33,5 krajciara nájomného.

III. V hone zvanom "Na Medzy Potočí" pod horami, smerom na Strečno má fara v jednom kuse prvotriednu roľu pod 12 mier, medzou je rozdelená na dvoje, medza prináša aj niekoľko kôp sena. Horná časť poľa je dlhšia. Je ohraničená: zo západu čiastočne farskou medzou, na ostatnej časti po celej dĺžke však poľom Imricha Danka, z juhu Matej a Daniel Szuchacs, zo severu práve tak len farská medza a spoločná prístupová cesta pre vozy, z juhu starší a mladší Ján Miklian, zo severu Jozef Ruttkay Matušovics. Najspodnejšiu časť role "Kratiny" ohraničujú: z juhu starší a mladší Ján Miklian, Pavel a Matej Miklian, zo severu Jozef Ruttkay, z východu Mikuláš Galló, Matej Szekerka, Ján Obezčík Pankovje, Juraj Micsoškó, Juraj Záhon. Je isté, že menovaní dôkladne odorali zo všetkých troch strán poľa. Zo západu ohraničuje pole stredná časť. Túto oráčinu a oráčinu ležiacu "Na poli" farár sám neobrába, čiastočne pre väčšiu vzdialenosť a ťažký prístup z materskej fary, čiastočne preto, lebo vrútocká stodola a maštale teraz už neexistujú, ale dáva ju za nižšie nájomné, asi za 7 forintov ročne, do prenájmu cudzím.

IV. Farár má ešte aj "Za Váhom pri kňazovej Kaluži" lúku, ktorej susedia sú: z východu Ján a Matej Miklian, Ján Kubaska ako aj starší a mladší Ján Miklian, zo západu Farské pole, z juhu Matej Jelencsik, starší Štefan Miklian, Andrej a Juraj Knapovie, obyvatelia z Lipovca. Všetci skutočne vnikli do lúky. Zo severu ju ohraničuje farská medza a "Kňazova Kaluž". Farárovi vynáša táto lúka 2 kopy sena v hodnote asi 6 forintov.

V. Jedna farárova záhrada sa rozkladá v celosti okolo fary a na cintoríne, druhá je pri ceste a za potokom tečúcim okolo fary, až po potok Teplička. V oboch záhradách je niekoľko ovocných štepov. Keby boli záhrady oplotené a farár by ich dal stále strážiť, po niekoľkých rokoch by mohol mať z nich asi 4 koše ovocia. Nakoľko však pre cestu, ktorá ide okolo stromov, ich chrániť nemôže a práve tak nemôže držať trvalého strážcu, lebo

niet stodoly, ani maštale, nemá z ovocných stromov žiaden príjem. Z prvej záhrady však má 5-6 kôp sena, z čoho môže mať ročný príjem 55 grajciarov. V druhej záhrade, ktorá je vzdialenejšia od fary, leží za cestou, má farár okrem niekoľkých ovocných stromov aj zeleninu. Túto záhradu teraz prenechal domkárom, alebo miestnemu kantorovi - učiteľovi. Pokiaľ ide o farskú záhradu, treba poznamenať, že nebohý predchodca dnešného farára povolil jednému domkárovi - bez toho, že by chcel pre nástupcu vytvoriť prejudicium - aby si v záhrade postavil dom, v ktorom na najväčšiu škodu a porušenie farských práv, do dnešného dňa býva. V r. 1777 Matej Pallathy, banskobystričský kanonik a súčasne vizitátor turčianskeho distriktu, dal obyvateľovi spomenutého domku prísny príkaz, aby u farára, ako oprávneného vlastníka, bez hociakého odporu odpracoval jeden deň v týždni. Farárovi súčasne prikázal, ak obyvateľ tento príkaz nebude plniť, aby ho z domu vystáhoval a dom zbúral. Farár, podľa príkazu hlavného vizitátora, domkára viackrát napomenul a pripomenul mu jeho povinnosť týždennej práce. Menovaný ba bol aj ochotný podriaďiť sa tomuto príkazu, keby ho niekoľkí šľachtici, ktorí sa vyzývavo správali voči farárovi, neboli od splnenia tejto povinnosti odhovorili, ba priamo mu v jej splnení bránili. Farár nemá ani záväzky, ani práva, ale má - ako ostatní páni - právo na slobodný chov mládat, pasenie, rybolov atd.

Priemerný príjem farára z Vrútok je 18,88 a 1/2 forinta. Tento príjem je zrejmý z horeuvedeného. Z výnosov z farských nehnuteľností nič neodcudzili, ani neukradli. Z polí ale, ako "Za Turcom" susediaci priekopskí sedliaci, na lúke zvanej "Za Váhom pri Kňazovej Kaluži" zasa vrútočania z tamojších polí odoraním spôsobili veľké škody. Vrútočania dokonca od r. 1743 alebo 1744 zatajujú aj cenu obilia, ktoré by mali šľachtici z titulu ročného platu na jar a jeseň odovzdať farárovi. Želiari a príst'ahovalci sú povinní na farárovo vydržiavanie prispieť, podľa niektorých zápisníc z cirkevných návštev ročne 12 meríc obilia a platiť dvojité štólu, ale z týchto povinností ani jednu neplnia.

Štólový poriadok

1. Za krst, po 15 grajciarov, 10-ročný priemer	3,15 for.
2. Za zasvätenie po 20 gr. 10-ročný priemer podľa matrík	4,20 for.
3. Za svadbu 60 gr. 10-ročný priemer podľa matrík	-
4. Za mladuchu /vácka/ 35 gr. Keď donesie tortu alebo sliepku 25 gr. 10-ročný priemer	1,05 for
5. Za pohreb dospelých mužov 1 frt. 10-ročný priemer podľa matrík	5,00 for
6. Za pohreb dospelých žien 80 gr. 10-ročný priemer podľa matrík	5,60 for
7. Za pohreb chlapcov súcich na sv. spoved po 50 gr 10-ročný priemer podľa matrík	1,50 for
8. Za pohreb dievčat súcich na sv. spoved po 40 gr 10-ročný priemer podľa matrík	1,20 for
9. Za pohreb kojencov po 25 gr. 10-ročný priemer podľa matrík	2,75 for
10. Za pohreb vdovy, ak nedajú vankúš alebo plachtu po 2,50 frt ináč po 80 gr. 10-ročný priemer podľa matrík	2,50 for
-----	
celkový príjem farára zo štóly	26,95 frt

Farár tieto pravidlá štóly neprekračuje. Povolenu štólu vyberá práve tak ako v materskej cirkvi. Posväcovanie domov vo filiálnej cirkvi odbavuje vtedy, keď už v materskej farnosti koledy ukončili, alebo ak má farár pomocného duchovného, tak v rovnakom čase a rovnakým spôsobom ako v materskej cirkvi. Veriaci pri tejto príležitosti dávajú farárovi dobrovoľne podľa možnosti peniaze, alebo jačmeň. Koláče, posúchy nedávajú. Tento štólový príjem, ako aj prijaté obilie, rozdelí farár na 3 diely - 1 diel dá kantorovi a sám si ponechá 2 diely, čo je približne 2 forinty. Procesie vo sviatočné dni sa v tejto filiálke nerobia, lebo niet monštrancie. Všetok príjem farára z tejto filiálky je 50 frt a 23 grajciarov. Farár z týchto príjmov na výzdobu kostola a údržbu parokiálnej budovy doteraz neplatil.

Zemepáni

Všetci zemeptani v tejto filiálke sú vznešení starí majitelia. Všetci sa cítia dobrodincami kostola, nakoľko kostol, farskú a školskú budovu ponechanú v najhoršom stave, dávajú opravovať. Žiadajú si, aby sa im farár predstavil, ale v praxi sa to nedodríava. Povinnosti patrónov na údržbu kostola, fary a školskej budovy spĺňajú len s najväčšími ťažkosťami.

Správca alebo inšpektor kostola

Inšpektorom kostola je pán Michal Ruttkay, slušný človek, ale stále chorľavie a je zlomený starobou. Inšpektorom ho urobil vizitátor. Z cirkevného majetku, ktorý je veľmi malý, nemôže nič získať. Výdavky z kostolnej pokladnice vypláca farár, sú to výdavky najmä na sviece, omšové víno, na opravu kňazských rúch, na povrazy a remene ku zvonom a na opravu všetkých vecí, ktoré patria k vnútornému zariadeniu kostola. Kostolnú pokladničku poťáže klenotnicu, opatruje farár. Má dva samostatné kľúče, ale obidva sú u farára. Vyúčtovanie kostolného majetku predkladá farár každý rok na jeseň obvodnému dekanovi.

Veriaci a ich povinnosti

Dolné i Horné Vrútky majú spolu 568 duší, z toho 145 takých katolíkov, ktorí sa už spovedali a boli na prvom sv. prijímaní, 25 takých, ktorí na prvom sv. prijímaní neboli. Evanjelikov aug. vyznania confirmovaných je 339, neconfirmovaných 59. Obyvatelia hovoria po slovensky, sú vo väčšine pokojní, radi chodia do kostola a ctia si farára. Vo veciach viery sú primerane poučení. Štôlu, patriacu farárovi, ak len môžu, platia. Obec nemá sudcu. Nájdú sa aj takí, ktorí pôst, sviatočné dni a iné sväté povinnosti nedodríavajú. Katolícke služobníctvo v piatok a sobotu konzumuje mäsité jedlá. Pobožnosti často zanedbávajú najmä prist'ahovalci. Povinnú veľkonočnú spoved si vykonávajú všetci a ročne preukážu zaužívané spovedné preukazy. Nenachádzame medzi nimi otvorených nevercov. Za terajšieho farára sa nikto nevrátil k pravej viere. Príkazy milostivého kráľa o sviatkoch, krčmách a tancoch sa presne dodríavajú s výnimkou vianočných a veľkonočných sviatkov. Vo filiálke je 5 miešaných manželstiev, z ktorých len dve podpísali reverz, alebo listinu o katolíckej výchove narodených detí. Reverzy má farár vo farskom archíve.

Chrámoví sluhovia

V mieste je kantor - učiteľ, ktorý je súčasne organistom, kantorom, učiteľom hudby a zvonárom. Ale je tu aj kostolný sluha. Obidvoch prijíma podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia farár. Kantor - učiteľ sa volá Pavel Bartko, má 34 rokov, pochádza z českého Suchodolu, je mravný, má stredné vzdelanie, gramatiku skončil v Levoči, výborne a plynne píše a číta, pozná päť odborov aritmetiky, hovorí slovensky a nemecky. Je zbehlý vpravdách viery a každý štvrtok a nedeľu poobede, z povereniafarára učí deti náboženstvo. Dozerá na mravy svojich piatichžiacov. On nie je notárom dediny. Kolegu nemá, ved aj sám ledva

vyžije. Povinnosti kantorského učiteľa sú rovnaké ako v materskej cirkvi s tým, že miestny kantor zvykol už od dávnych čias vo sviatočné dni ráno spievať v kostole s ľuďmi nábožné piesne, čítať evanjelium a predmodlievať sa príležitostné modlitby. Jeho povinnosťou je okrem toho starať sa aj o kostol, lebo kľúče od kostola sú u neho. Býva v školskej budove, ktorú pred niekoľkými rokmi znovu vybudovali, ale oveľa menšiu a nepohodnejšie ako bola predtým. Udržiavajú ju vrútockí páni veriaci.

Kantor-učiteľ má takýto riadny plat:

1. Pole "Za kruhom do Chotára Priekopského", pod 1 bratislavskú mieru, príjem 80 gr.

2. Okolo školskej budovy má 2 záhrady. Jedna leží okolo školy a na spodnej časti ju ohraničuje potok. Druhá sa rozkladá na druhej strane cesty a susedí s farárovou záhradou a maštaloú Alexandra Ruttkaya. Z týchto záhrad môže mať za seno a ovocie ročný príjem asi 2 frt.

3. Od obce dostáva v hotovosti: od každého gazdu, pána, nájomníka a sedliaka rovnako po jednej poltúry, čo vynesie 3,15 forintov.

4. Práve tak od každého gazdu, šľachtica a statkára dostane $\frac{1}{4}$ miery chlebovej múky, čo mu vynesie priemerne 20 mier lebo je aj 125 cudzích veriacich. Ak rátame jednu mieru po 50 grc. ročný príjem z toho je 10 frt.

5. Zo zvonenia na poplach pri víchriciach, dostane od každého poľnohospodára snop jačmeňa, žita, ovsa, alebo prosa, čo vynesie 5 frt. 6. Za hranie na organe nedostáva nič.

7. Za pečenie oblátok, sviatočné práce a za spievanie má ročný príjem 7,5 forintov.

8. Za vyučovanie každého dieťaťa dostane ročne 5 grc, $\frac{1}{2}$ miery chlebovej múky, krčiazok masla a v každý sviatok 1 groš, čo cez rok vynesie približne 80 grajciarov. Nakoľko má cez rok 5-6 žiakov, dostane za vyučovanie okolo 4,75 forintov.

9. Drevo nedostáva, len to, ktoré donesú žiaci, ale má spolu s obcou, právo na slobodnú ťažbu dreva.

Ročný príjem vrútockého učiteľa je teda 33,20 forintov.

Príjem zo štóly je nasledujúci:

1. Za zapísanie krstu	1,05 for.
2. Za spísanie ohlášok	0,24 for.
3. Za spievanie pri pohreboch - za každú pieseň 15 grc. spolu	3,40 for
4. Za zvonenie pri pohreboch	2,45 for.
5. Za výpis rodokmeňov	-
6. Za koledy	1,00 for.
7. Z ročných ofier	-

-----
spolu 8,14 for.

Kostolným sluhom je teraz Ján Kaszana, 34 ročný katolík, statočného života. Nemá žiaden príjem okrem poltúry, ktorú dostane na Vianoce, Veľkú noc, na Turíce, na sviatok Jána Krstiteľa a na výročie vysvätenia kostola zo zvončeka, teda 12 a pol grajciara. Povinný je pri každej svätej omši chodiť so zvončekom.

Hrobár

Hrobárom je Ján Gonda, katolík, kope hroby na starom cintoríne - lebo nový ešte nie je vymeraný - ďalej od základov kostola. Starobinec tu nie je. Niet tu ani cigáňov.

Inoverci

V Dolných a Horných Vrútkach, vo filiálnej cirkvi je spolu 398 inovercov, všetci sú evanjelici augsburského vyznania. Na verejné vyznávanie svojej viery nemajú spoločnú modlitebňu, nemajú ani vlastný zvon. Cintorín je spoločný s katolíkmi. Reformátori majú ale vlastného učiteľa - praeceptora, ktorý

katolíckemu kantorovi - učiteľovi v mnohom konkuruje, lebo keby jeho nebolo, deti, ktoré vo väčšom počte chodia k praeceptorovi, chodili by do verejnej školy a tak by zvyšovali ročný príjem katolíckeho kantora -

učiteľa. Sem chodia necpalskí kazatelia, okolo sviatku Troch Kráľov na koledy, ktoré neodstavujú po domoch, ale obecný inšpektor navštevuje domy a každý nekatolícky gazda, do toho domu v ktorom dostal kazateľ zaplatený obed zo spoločnej pokladnice prinesie riadnu dávku obilia. Chodia sem necpalskí reformátorskí žiaci, ba sem-tam aj z Ivančinej, s kantáciami, mendíkmi a oblátkam." Toto hovorí zápisnica z cirkevnej návštevy. Napísal ju honosnou latinou, charakteristickým pekným rukopisom našich predkov farár, hornovrútocký Alojz Štefan Ruttkay oduševnený inšpirátor sučianskych jarmočných básní a až do krajnosti chrániaci katolícke záujmy. Jeho latinsky písané básne sú ešte aj dnes na sučianskej fare a majú názov: "Collecta varia opera et poemata occurante varia occasione conscripta, per admodum R.D.Stephanum Aloysium Ruttkay ecclesiae Szutsanensis parochum, ab anno 1796." /Zbierka osobitných prác a k rôznym príležitostiam napísané básne veľadôstojného pána Alojza Štefana Ruttkaya od r. 1796./ Bol to veľmi vzdelaný, zriedkavo horlivý kňaz, ktorý popísal materiál pre celú knižnicu.

Zbúranie kostola a fary - vizitácie z r. 1803 a 1821

Na začiatku XIX. storočia sa kostol a fara, pre nedostatočnú starostlivosť a údržbu zmenili na zrúcaniny. Podľa cirkevnej zápisnice zo 6. mája 1803 bola šindľová strecha v tomto čase už taká zlá, že hrozila zrútením. Táto vizitácia zápisnica zdôrazňuje, že vo Vrútkach, podľa cirkevného nariadenia, majú sa od nepamäti len dva razy odbavovať bohoslužby: v nedeľu po sviatku sv. Jána Krstiteľa a na Všetechsvätých. Terajší farár s ohľadom na nevedomosť tamojších

veriacich, aj v druhý deň hlavných sviatkov odbavuje bohoslužby. Bolo by žiadúce - pokračuje ďalej doklad - aby sa tu odbavovali bohoslužby každú tretiu nedeľu, aby sa nevzdelaný a málo veriaci ľud ešte viacej nekazil. Vizitátora veľmi dojal smutný stav kostola. Podľa nariadenia biskupa, prikazuje farárovi, aby čo najskôr - na zabránenie ďalšej skaze - predložil cirkevnej vrchnosti rozpočet na záchranu kostola. A nakoľko by táto filiálka nemala žiadne vlastné

financie, radí farárovi, aby využil priazeň veriacich a zo získaných peňazí dal postaviť na pôvodné miesto krstiteľnicu, ktorá sa nachodí vo Vrútkach a na ktorú treba upevniť sochu, alebo obraz sv. Jána, aby kňazi na bohoslužby a iné príležitosti neboli nútení z väčšej vzdialenosti, z materského kostola, nosiť so sebou svätenú vodu. Vizitátor srdečne odporúča, aby pokiaľ je to možné, bez zanedbania ostatných veriacich, farár čo najčastejšie odbavoval v nedeľu a sviatky bohoslužby vo Vrútkach a prednášal katechizmus. Podľa hlásení, ktoré prichádzajú, je väčší počet veriacich, ktorí zostávajú vo viere. Na konci spomenutá kanonická vizitácia konštatuje, že dôvody sťažnosti, ktorú farár Ruttkay predniesol vo veci druhej záhrady patriacej k fare, pri predchádzajúcej vizitácii biskupovi barónovi Berchtoldovi, ešte aj teraz trvajú. Vo farskej záhrade vystavený domček ešte aj teraz stojí, bez toho, aby želiar farárovi, ako zákonnému pánovi, jeden deň za 5 týždňov odpracoval, ako mu to vizitátor Matej Palathy v r. 1777 prikázal. Postupom času kostol a fara ešte väčšmi pustli. Zdá sa, že v horeuvedenej vizitácii žiadaný rozpočet na opravu kostola nemal krytie a od vrútockých veriacich očakávaná obetavosť tiež neprišla, lebo vo februári 1817 sa pod ťarchou snehu zrútila drevená klenba kostolnej lode a zostali len steny. Steny neskoršie František Steinlechner, sučiansky farár dal zakryť doskami, aby ich zachránil pred úplným zničením. Neporušená zostala iba klenba svätyne, v ktorej ešte do decembra 1810 odbavovali bohoslužby. V dôsledku zlej strechy hrozilo aj spadnutie klenby svätyne. Vstup do veže bol pre rumovisko z kostolnej lode skoro nemožný. Farár žiadal peniaze na opravu tohoto kostola od miestodržiteľskej rady, prostredníctvom miestneho dekana. Nevie sa prečo vikár žiadosť nepodstúpil ďalej. Žiadosť neskoršie prostredníctvom administratívneho úradu predložil miestnej rade, ktorá 2. decembra 1817 na zasadnutí v Budíne, za predsedníctva palatína Jozefa, vec prerokovala a o svojom rozhodnutí vyrozumela obec prípisom číslo 34 688. Podľa tohoto prípisu, správa, vzhľadom na vlastné ťarchy nie je schopná vrútocký kostol reštaurovať, ale odkazuje farára, aby požiadal dobrovoľné milodary od bohatých statkárov, ktorých je vo Vrútkach viacej ako chudobných rodín. 1* Cirkevná vrchnosť, keď sa dozvedela

o smutnom stave hornovrútockého kostola, na podklade vyhlášky uverejnenej 9. februára 1810 pod číslom 3652, ktorá mala za účel zabezpečiť mládeži vzdialených filiálok lepšie vyučovanie a odstrániť nedostatočné vedomosti vo viere. 6. marca 1820 predložila žiadosť

o znovupostavenie vrútockého kostola. Predstavitel' cirkevnej vrchnosti pri cirkevnej vizitácii sa presvedčil, že chrámová lod je už celkom zničená. Vzhľadom na to, že kostol materskej cirkvi je veľmi vzdialený od Dolných Vrútok, je treba kostol vo Vrútkach obnoviť. Prizerajúc k tomu, že v mieste nie sú takí katolícki

statkári, ktorí by dali milodary na znovupostavenie kostola, prikázal farárovi, aby zachovanú časť kostola zmenšil na kaplnku, ale tak, aby predsa len zabezpečovala priestor zodpovedajúci počtu veriacich. Skúsenému majstrovi má dať urobiť rozpočet a poslať ho cirkevnej vrchnosti na predloženie kráľovskej miestodržiteľskej rade. 2* Podľa zápisnice z cirkevnej návštevy, farár vo Vrútkach odbavoval bohoslužby v predpísaných hodinách každý druhý deň veľkých sviatkov a okrem toho v advente a v čase Veľkého pôstu 4 krát, aj vo sviatok sv. Jána Krstiteľa a v nedeľu po dni založenia cirkvi a to až do decembra 1820. Pri každej príležitosti mal kázne, a pokiaľ to dovoľoval čas, vykonal aj katechézu. Dospievajúcu mládež o základoch katolíckej viery

zväčša poučoval kantor - učiteľ, farár ich príležitostne len vyskúšal. Zápisnica z cirkevnej návštevy zdôrazňuje, že ak svätyňa nebude v najkratšom čase obnovená, všetko toto prestane na škodu 160 veriacich duší. Hovorí, že veriacich, žijúcich medzi luteránmi, dá sa len ťažko nahovoriť, aby zanechali viacstoročný

zvyk, osobitne v čase zimných vôd a šli skoro dve hodiny do materského kostola na vianočnú a veľkonočnú spoved. Raz síce sa farár pokúsil, pre havarijný stav kostola prilákať ich na sv. spoved do Sučian, ale bez úspechu, lebo väčšina zanedbala spoved, takže bol nútený toto zanedbanie v neskoršom čase napraviť.

1*Vid prípis Turčianskej župe zo 6. februára 1818 daný na vedomie sučianskej fare.

2*Vid canon. vizit z 9. júla 1821

Opravu fary zabezpečil farár z vlastných prostriedkov a dal ju do prenájmu želiarovi za 7 fort. a 30 grajciarov ročného nájmu. Pisateľ kanonickej vizitácie zdôrazňuje, že ako zemepáni, tak ani veriaci nič neplatia farárovi, ani v naturáliách, ani v peniazoch. Farár má od stáročí právo na slobodné zbieranie dreva, pasenie atd. Kostol nemá hnutel'ný majetok ani základiny a váľa sa v zrúcaninách, od r. 1817 už nevedú o ňom ani evidenciu. V kostole niet krstiteľnice /creat fonte baptismatis/ 1* To je až neuveriteľné, lebo v r. 1612 bola z kameňa vykresaná krstiteľnica a do dnešného dňa je v jednom zákrstí nového kostola a na okraji

základu je nápis: "Anno 1612". Bolestným hlasom spomína ďalej pisateľ na povodeň z r. 1813, ktorá zničila a čiastočne urobila nečitateľnými, okrem krstných,

sobášnych a úmrtných matrík aj knižnicu fary, doklady, Hist. Domus atd, hoci pred rokom 1813 mala fara rozsiahlu a usporiadanú knižnicu. Zvyšky strážia vo farských knižničných skriniach. Ľutujeme tieto škody, lebo povodeň zničila mnoho zaujímavých a cenných dokladov, zápisníc a mohli sa zničiť aj najstaršie

doklady o vrútockej cirkvi. Ale ani zachránené doklady neošetrili s potrebnou starostlivosťou a úctou. Najstaršie zápisnice a písomnosti boli vyhodené na vlhkú zatuchnutú dlážku, povalovali sa v najväčšej špíne a prachu a boli vydané na pospas pliesni, hmyzu a iným ničiacim živlom.

1* Vid vizit. kan z 9. júla 1821 pars II. paragraf 3

Objavenie matriky z 3. a 4. júla 1714 vrútockej cirkvi

Pri hľadaní, dňa 28. apríla 1907 podarilo sa nám spod hromady kníh vyťahnúť a od konečnej skazy zachrániť práve matriku vrútockých narodených, sobášených a zomrelých od 3. a 4. Júla 1714. Za niekoľko týždňov, alebo hádam aj dní, bola by sa táto stará a doteraz jediná vrútocká matrika celkom zničila. Na titulnej strane tejto, 16 cm širokej, 19 cm vysokej a dobre 2 a pol palca hrubej matriky, ktorú vtedajší vrútocký cirkevný administrátor Pavel Filovics dal zhotoviť, poťažne nakresliť, čítame:

"D.O.M.A.

Ecclesiae Rutocensis

in Cottu Thuroczeni existentis:

Liber nimirum complectens Tempora

in eadem Ecclesia Natorum

Renatorum, Conjugatorum

et Denatorum, brevi

ter notatorum

Anno a Partu B.M.V. Post Millesimum, Septingentesimum,

Decimo Quarto. Diebus Tertia et Quarta July."

/Kniha vrútockej fary, ležiacej v Turčianskej župe, v ktorej sú v tom čase vo farnosti narodení, krstení, sobášení a zomrelí zaznačení. Začínajúc od narodenia blahoslavenej Panny Márie od 3.a 4. júla 1714./

Vysviacka kostolných zvonov

V tejto matrike čítame na prvej strane aj nasledujúci záznam:

"Anno 1715 die 24. Augusti Benedicti sunt tres Campanae Ecclesiae Ruttkensis per Illustrissimum ac Reverendissimum Dominum Dnum Lucam Natakj Episcopum B ... diensem. Et prima quidem, sive Major, in honorem Sancti Georgy Martyris, secunda vero in honorem Sancti Joannis Baptistae, tertia in honorem Sancti Michaelis Archangelis." /24. augusta 1715 posvätil veľadôstojný a vysokoctený Lukáč Natakj b..ský biskup tri zvony vrútockého

kostola. Prvý, najväčší na česť mučeníka Svätého Juraja, druhý Sv. Jána Krstiteľa a tretí Míchala Archanjela./ Večná škoda, že na niektorých farách venovali tak málo starostlivosti knižniciam, starým dokladom, matrikám ...! Tomuto poľutovaniahodnému zaobchádzaniu určite padli za obeť ostatné staré doklady a písomnosti o vrútockej fare...! Na vrútocký kostol, ktorý pyšne odolával búrkam toľkých storočí, po vyššie načrtnutých udalostiach, čakali ešte smutnejšie dni, macošský osud. Cirkevná vrchnosť, zdá sa, mala malý alebo žiaden záujem o znovupostavenie kostola a farári bývajúc v Sučanoch, alebo sa celkom neodдали veci zanedbaného vrútockého kostola, alebo ich námaha v tomto smere, pre nezáujem vrútockých veriacich, stroskotala. Skutočnosť je taká, že v r. 1867, keď sa sučianskym farárom stal Jozef Pavlovics, bol kostol celkom v rumovisku, takže sa už bohoslužby nemohli v ňom odbavovať.

Reštaurovanie kostola

Právom mohlo puknúť srdce mladému kňazovi nad biednym, nikým nepovšimnutým údelom kostola. Preto sa ponáhľal dať ho ako-tak do poriadku. Odkiaľ zohnal peniaze na opravu, ako k nej prispeli vrútockí veriaci, v ktorom roku bola vykonaná reštaurácia, o tom niet údajov. Spomenutý farár zanedbal napísanie dejín fary. V roku 1870 sa do nich pustil, ale po napísaní niekoľkých strán, prestal. V úryvkoch denníka, vzťahujúceho sa na vrútockú filiálku som našiel toto: "Tento kostol mnoho pretrpel, čo vyplýva aj z toho, že po menovaní za sučianskeho farára v r. 1867 som ho našiel v najsmutnejšom stave, v takom, že ani služby božie by sa v ňom neboli dali odbavovať, keby mojou horlivosťou nebol celkom rekonštruovaný." Okolo roku 1870 dostal starý vrútocký kostol novú podobu.

Ľudia dobrej vôle postavili v rumovisku ležiace steny, dali na ne novú strechu. Stavba sa znovu zmenila na dom boží! Odvtedy už nebol ponechaný na seba. Vrútky sa rozvíjali. Na začiatku roku 1872 Košicko-Bohumínska železnica, potom o niekoľko mesiacov, 1. augusta, Madarská štátna železnica, vystavali svoju sieť, v dôsledku čoho sa Vrútky stali čoskoro železničným uzlom. Vo väčšom počte prichádzali sem železniční zamestnanci, ktorí boli zväčša katolíci. Nielenže zväčšili počet veriacich, ale prijali do milej ochrany a láskavej starostlivosti aj kostol. Vynaložili úctyhodné úsilie v záujme obnovenia kostola, takže sa kostol dostal zanedlho do znesiteľnejšieho stavu.

Hádky s evanjelikmi pre kostolné zvony

V roku 1879, poťažne 1800 príslušnosť k vierovyznaniu a vnútorné škriepky narušili prebúdžajúci sa náboženský život. Evanjelic Jozef Miklian Ruttkay a spoločníci, pod zámienkou, že aj oni prispeli na opravu kostola a keďže kostol bol v čase reformácie v držbe evanjelikov svojvoľne zabrali kostol, lepšie povedané kostolné zvony. Jozef Pavlovics, v zoznaní dôchodku sučianskej fary v súvislosti s týmto prípadom, napísal toto: "V tejto farnosti podľa kanonickej vizitácie, môžu sa v dvoch kostoloch odbavovať služby božie: Na Vianoce, Veľku Noc a druhý deň Svätodušný, v advente v tretiu a vo veľkom pôste v piatu

nedeľu, v nedeľu po sviatku sv. Jána Krstiteľa a prvú nedeľu po Všetkých svätých v Horných Vrútkach. Ináč každú nedeľu a sviatok v Sučanoch. V tomto čase nemôžeme odbavovať služby božie vo Vrútkach, lebo tamojší kostol hlavný slúžny Turčianskosvätomartinského okresu už pred rokom dal do držby evanjelikom." Prípad vyvolal veľký ohlas. Zamestnával viackrát župné verejnosprávne orgány, banskobystrický kráľovský súdny dvor, župnú cirkevnú správu, Ministerstvo školstva a kultu, ba aj Kráľovskú kúriu. Banskobystrická súdna stolica 1. apríla 1881 rozhodnutím č. 1030 vrútocký kostol s príslušenstvom vyhlásila za právoplatný majetok katolíkov a rozhodnutie k vykonaniu oznámila aj úradu podslúžneho. Na základe toho sa vrátil kostol do majetku

katolíkov, ale spor sa po niekoľkých rokoch obnovil. Dňa 18. apríla 1887 Gábor Dauko Ruttkay, riaditeľ Štátneho majetku, Gábor Miklian Ruttkay, notár Štátneho majetku, Ján Korda, starší Jozef Miklian Ruttkay, Samuel Korda, Ján Dauko Ruttkay, Ján Miklian Ruttkay, Karol Mathušovits, členovia Štátneho majetku, podali hlavnému turčianskosvätomartinskému slúžnemu vlastnoručne podpísanú žiadosť, v ktorej žiadajú politickú vrchnosť, aby vrútocké kostolné zvony - ako súdne priznaný a od predkov zdedený majetok - boli im zákonne, čo najskôr odovzdané. "Žeby nám otázne zvoni, jako prisúdený a po našých otcov zdedený majetok, cestov súdu oddaný bol čím skorej." Attila Ujhelyi, slúžny, na podklade žiadosti vypočul svedkov, prezrel zápisnice a konečne nariadil zvony vydať evanjelikom augsburského vyznania. Na odvolanie Jozefa Pavlovicsa, sučianskeho farára, vec sa dostala k podžupanovi a potom pred vládnym výbor, ktorý rozhodnutie hlavného slúžneho v druhom, poťažne treťom stupni, potvrdili. Farár Jozef Pavlovics proti urážajúcemu rozhodnutiu hľadal nápravu u župnej cirkevnej vrchnosti. Imrich Bende, banskobystrický biskup na to v podaní z 31. októbra 1887 číslo 10470 adresovanom podžupanovi energicky protestuje proti konaniu, poťažne proti vynesenému rozhodnutiu. Toto podanie, ktoré je nielen sťažnosťou, ale aj citovaním predchádzajúcich skutočností, vrhlo svetlo na

všetky fázy konania, doslovne znie takto: "Vážený podžupanský úrad! Z úradného hlásenia z 29. tohoto mesiaca vdp. Jozefa Pavlovicsa c. kanonika a župného turčianskeho dekana - farára som sa dozvedel, že turčiansko-svätomartinsko-blatnický hlavný slúžny 7. júna tohoto roku pod číslo 1550 na podklade sťažnosti cteného Viliama Lehoczkeho dozorcú zaturčianskej evanjelickej cirkvi, vo veci užívania zvonov rímsko katolíckeho kostola vo Vrútkach, vyniesol rozhodnutie, ktoré rímskokatolíckej cirkvi, na podklade domácich práv, zabezpečené vlastníctvo nad nimi a slobodné užívacie právo, v základe chce narušiť. Predloženým rozhodnutím hlavného slúžneho sa zaoberal veľadôstojný minister vyučovania a kultu 3.januára 1885 a pod číslo 48570 vydal nariadenie, ktoré nebolo ani s banskobytrickým biskupským úradom, ani s Jozefom Pavlovicsom, dekanom - farárom, ako právoplatným správcom vrútockej rímskokatolíckej fary, prerokované. Celkom prehládalo rozsudok banskobystrického súdu z 1.apríla 1881, ktorý bol aj ct. podžupanskému úradu daný na vykonanie. Podľa tohoto rozsudku rímskokatolícka cirkev dostala kostol s príslušenstvom späť do právnej držby od tých evanjelikov, ktorí sa opovážili s vežou uvedeného kostola nakladať a vykonanie tohoto rozsudku znemožniť. Teraz predložené rozhodnutie vrchného slúžneho, vydané len na podklade výpovede niekoľkých, ale nemenovaných svedkov znovu posvätilo a zakončilo toto svojvoľné konanie a pri zachovaní najprísnejších pravidiel obozretnosti nechalo ho ctenému A.H. na vykonanie. Ďalej nevzalo do úvahy odpoveď Arnolda Ipolyiho, bl. pamäti, môjho banskobystrického biskupského predchodcu, ctenému Viliamovi Lehoczkeému - ktorý listom z 24. mája 1881, po úradnom súdnom rozhodnutí, v záujme vyhnutia sa všetkým treniciam a kultovým hádkam, žiadal zmierlivé riešenie. Dňa 5. júna 1881 pod číslo 467 rozhodol, že zvony vrútockého katolíckeho kostola môžu užívať evanjelici rovnako ako katolíci, z čoho vidno skutočne zriedkavý príklad milosti a povolnosti. Niekoľko rokov uplynulo v spolužití, miesto odvolávania sa na právo. Novšie odnesenie schodov a dverí z veže rímskokatolíckeho kostola vo Vrútkach a svojvoľné užívanie katolíckych zvonov, ktoré vykonali evanjelickí veriaci, proti rozhodnutiu biskupa, napadnuté rozhodnutie jednoducho schválilo. Proti tomuto rozhodnutiu hlavného slúžneho, ktoré hlboko porušuje vlastnícke právo rímskokatolíckej cirkvi, sa Jozef Pavlovics odvolal k ctenému úradu podžupana, žiadajúc jeho zrušenie a odvolanie prostredníctvom úradu turčianskomartinsko-blatnickeho hlavného stoličného sudcu. Odvolanie podľa dokladu z 9. júla tohoto roku pod číslo 1814 aj predložil. Ja rozhodnutie môjho biskupského predchodcu Arnolda Ipolyiho, blahej pamäti, podľa ktorého môžu vrútockí evanjelici pri pohreboch používať zvony katolíckeho kostola, tak ako katolíci, že zvonenie sa má vykonávať s vedomím a súhlasom farára a po každej štvrt'hodine zvonenia zaplatiť do kostolnej pokladnice 10 grajciarov, ponechávam v platnosti, ale aby evanjelici mali viacej práv ku katolíckym zvonom katolíckeho kostola, menovite, aby tamtí hocikedy a hocikolko podľa ľubovôle zvonili, bez toho, že by boli povinní toto katolíckemu farárovi zahlásiť, len preto lebo sa takéto zneužitie skutočne stalo, alebo preto lebo oni svojvoľne odviekli dvere od kostolnej veže, alebo schody, alebo ich premiestnili? Toto ako urážku práva katolíckej cirkvi,

slobodne nakladať so svojím majetkom, opovrhnutie riadnym súdnym rozhodnutím a s pojmom vlastníckeho práva nezlučiteľným konaním, z úradnej biskupskej povinnosti nemôžem trpieť. Výdavky na preliatie najmenšieho zvonu vrútockého kostola, vážiaceho pol metrického centu, ktoré znášali priamo evanjelici, v zmysle rozhodnutia Arnolda Ipolyiho - ak si to budú evanjelici priať - som ochotný splniť. Preto žiadam ctený podžupanský úrad, aby vyhovel

horeuvedenému odvolaniu Jozefa Pavlovicsa, rozhodnutie turčiansko martinského okresného hlavného slúžneho vynesené v tejto veci, zrušil a rímskokatolíckej cirkvi, vrútockému rímskokatolíckemu kostolu ku katolíckym zvonom nesporné právo - už aj z hľadiska pokoja - zachoval a mňa s vydaným rozhodnutím oboznámiť ráčil. Sv. Kríž nad Hronom, 31. októbra 1887 Imrich Bende, banskobystrický biskup." Od podslúžneho sa vec dostala pred medzižupnú vrchnosť, ktorá sa vyhlásila za nepríslušnú na rozhodnutie a odkázala sporné strany na riadny občiansky súd. Potom, v dôsledku odvolania, zaoberalo sa vecou aj Ministerstvo vyučovania a kultu a určiac príslušnosť župného správneho výboru, poverilo ho

vynesením rozhodnutia. Aby sme porozumeli, prečo vec zvonov vyvolala toľko neporiadku, vzbury a roztrpčenia, musíme poznať nápisy na zvonoch. Tie sú:

Na sedemmetrákovom zvone: "EREGIVS MICHA RVTH.DE FELSEO RVTKA

HANC CAMPAN.DE NOVO REPARARE EV AVGERE FECIT IN HONOREM DEI TEMPORE AEDITVORVM
JOHAN DAWKO ALIAS APOLEN. ET ADAMI MATHUSOWIC ANNO DOMI. 1634 DIE 7. APRILIS."

/Tento zvon na slávu božiu znovu dal opraviť a zväčšiť hornovrútocký urodzený Michal Dawko Ruttkay, ináč Ján Apolen a Adam Mathušovic v čase cirkevnej služby 7.apríla 1634./

Na 1 1/2 zvone "FRAN. RVTTKAI TRI. SR. M. EPP. AD. GLO. DEI. ME. FVNDI CVR. ANNO 1622."

/František Ruttkay: na slávubožiu v r. 1622." 1*

Nápis na treťom polcentovom zvone je tento: "SSIO A.ET

F.RVTKA TRANSFVNDI CVRAVIT NEOSOLII 1844." /Prelial Dolno a Horno vrútocký úrad v Banskej Bystrici v r. 1844."/ 2*

Evanjelici na podklade posledného nápisu si robili nárok na zvony, hoci z neho sa nedá dokázať, že darcovia dvoch predchádzajúcich zvonov boli výlučne evanjelici. Nechceli vziať na vedomie ani to, že zvony, ako i celé príslušenstvo kostola, podľa zákonov v r. 1710 konečne prešli do vlastníctva katolíkov a zmena stavu môže nastať len novším zákonom, poťažne kráľovským nariadením. V čase sporu nebolo známe ani to, že 24. augusta 1715 biskup Lukáč Nataky zvony posvätil, čím bolo o vlastníckom práve ku zvonom bezpochýb rozhodnuté. O tejto, spor rozhodujúcej skutočnosti, nemohol vedieť ani sám Arnold Ipolyi a neskoršie ani biskup Imrich Bende, lebo ináč by bol žalobu založil na inom princípe. Aby sme udalosti urobili prehľadnejšími, na tomto mieste sa zmienime o vývoji udalostí okolo zvonov. Ako sme už vyššie spomenuli, sporný prípad - na podklade odvolania - sa dostal pred Ministerstvo vyučovania a kultu, ktoré prikázalo župnému výboru vyniesť rozhodnutie. Menovaný výbor, na viaceré urgencie ministerstva, konečne na zasadaní dňa 12. júla 1889 v tejto veci rozhodol. Rozhodnutie sa dostalo pred ministra vyučovania a kultu 9. novembra 1889 pod číslom 49062, ktorý dal Turčianskemu župnému výboru nasledujúce nariadení: V nadpísanom bežnom roku 12. júla pod číslom 193 v spojitosti s došlým odvolaním vo veci spoločného užívania vrútockých zvonov, oznamujem, že rozhodnutie vynesené 13. mája nadpísaného roku číslo 129 je modifikovateľné takto: "Vrútockí obyvatelia evanjelického vierovyznania užívajú zvony umiestnené v katolíckom kostole podľa starej obyčaje spolu s tamojšími obyvateľmi katolíckeho vyznania a to tak pri príležitosti pohrebov, ako i pri nebezpečenstvách. Ak pri príležitosti pohrebu obyvatelia Vrútok evanjelického vyznania chcú v katolíckom kostole umiestnené zvony používať, sú povinní tento úmysel vopred ohlásiť občanovi rímskokatolíckeho vyznania, určenému na tento účel vždy na tri roky. Prostredníctvom rímsko katolíckeho farského úradu v Sučanoch, bude tento občan ohlásený biskupskému úradu a týmto potvrdený. Za každé štvrt' hodinové zvonenie, okrem zvyčajnej mzdy patriacej zvonárovi, treba zaplatiť 10 gracijarov, spomenutému správcovi rímskokatolíckej cirkvi, ako sú k tomu povinní aj rímskokatolícki veriaci. Správca je povinný, z tohoto titulu prijaté sumy, prostredníctvom rímsko katolíckeho sučianskeho farára - ku ktorému z cirkevného hľadiska Vrútky patria

-----
1* Skratky "TRI.SR.M.EPP." sa mi nepodarilo rozlúštiť.

2* Tento zvon nie je väčší ako železničný zvonec na stanici a je na počudovanie, že pre jeho vlastníctvo mohlo vzniknúť toľko sporov.

- zapísať do predpísaných rubriek denníka a koncom každého mesiaca v sučianskom farskom úrade vyúčtovať a prijaté peniaze za vyššie uvedený úkon, odovzdať. Adresáta o tom a o skončení ďalšieho

konania, s pripojením všetkých dokladov upovedomujeme s tým, že banskobystričský pán biskup bude o tomto vybavení bezprostredne odtiaľto vyznamenaný." Takto sa skončila vec zvonenia, ktorá vyvolala veľkú trmu-vmu. Ďalším komplikáciám predišlo nariadenie Ministerstva vyučovania a kultu. Vychádzajúc z tohoto ministerského nariadenia, 24. Novembra 1889 za predsedníctva farára Jozefa Pavlovicsa, zasadali rímski katolíci a za cirkevného zmocnenca od 15. decembra 1889 do 15. decembra 1892 zvolili Jozefa Schuberta, železničného hlavného dozorca, za zvonára zasa Šimona Lamoša. Voľbu Imrich Bende, banskobystričský biskup, prípisom z 3. decembra 1889 číslo 1133 potvrdil a menovaní vo vrútockom kostole na tretiu adventnú nedeľu v tom istom roku počas bohoslužby, pred farárom, zložili slávnostnú prisahu. Farár pri tejto príležitosti odovzdal

zmocnencovi kľúče od kostola. Príjem zo zvonenia a zvončeka sa viedol tak, že kostolný zmocnenec denný príjem zapisoval do denníka a podľa tohoto raz mesačne sučianskemu farárovi vyúčtoval. Na roky 1892-1895 zvolili horemenovaných za zmocnenca, poťažne zvonára, znovu. Jozef Schubert odišiel z Vrútok 3. septembra 1893. Miesto neho bol 24. septembra za zmocnenca zvolený František Fiszinger, skladník železnice. Od 17. Februára hodnosť zmocnenca zastával Jozef Koppal, hlavný stolársky majster, po jeho smrti od 24. apríla toho istého roku do 4. Mája 1899 Martin Nechvátal tiež hlavný stolársky majster. Zvonársku činnosť vykonával skoro nepretržite Šimon Lamoš.

Znovupostavenie kostola /1887-1890/

Spor o zvony nijako nenarušil úsilie katolíkov o zlepšenie stavu kostola. Hoci bol kostol zanedbaný, farár Jozef Pavlovics v apríli 1887 v odvolaní proti rozhodnutiu vo veci zvonov, obvinil zaturčianskeho evanjelického duchovného, že slúžil bohoslužbu na dvore katolíckeho kostola pri príležitosti konečného rozhodnutia turčianskosvätomartinského slúžnovského úradu, aby podporil rozhodnutie miestnych úradov. Hlavný slúžny proti tomuto obvineniu v hlásení podžupanovi z 9. júla 1887 číslo 1814 takto dôvodí: "V odvolaní uvedené obvinenie, že z príležitosti vykonania rozhodnutia, zaturčianský evanjelický duchovný na moju výzvu konal bohoslužby na dvore katolíckeho kostola, nie je pravdivé. Ujhelyi v.r. hlavný slúžny." Martin Štrenk, vtedajší kostolný zmocnenec, obrátil sa dňa 29. apríla 1887 písomnou žiadosťou na farára Jozefa Pavlovicsa, aby dovolil na blížiace Svätodušné sviatky dať do prijateľného

stavu, zvnútra vybieliť a na zapltenie vzniknutých výdavkov usporiadať medzi veriacimi dobrovoľnú zbierku. Kostol bol v tom čase v žalostnom stave. Podľa výpovede žijúcich svedkov, keď záujemci otvorili kostol, za oltárom našli za niekoľko rebrinákov krmnej repy. Jeden miestny občan, židovského vyznania, svätýňu kostola používal za skladisko. S.G. dodnes žijúci obyvateľ /evanjelik/ mi nechotne rozprával, že v celkom opustenom kostole, v čase varenia slivkového lekváru, pred oltárom vykôstkoval slivky. Záujem o osud kostola sa začal po týchto udalostiach zväčšovať, čo aj samotného farára pohlo k vyvinutiu väčšej aktivity v záujme veci. Do Vrútok zavolať záujemcov o dôkladnejšiu obnovu kostola a na stretnutí predložil aj predbežný rozpočet Jozefa Pazsitného na 433 forintov a 30 gracijarov. Plán však nebol uskutočnený. Obnovenie kostola urgoval neskôršie i sám biskup a 4. novembra 1889 pod číslo 1043 písomne vyzval farára, aby kostol vyčistil, okrášlil natoľko, aby v ňom mohol sv. omše a iné bohoslužby, podľa žiadosti miestnych veriacich, odbavovať farár, alebo pomocný duchovný hocikedy, ale podľa možnosti čím častejšie. V prípade, že to okolnosti vyžadujú a potrebe veriacich by sa ináč nedalo vyhovieť, podľa práva získaného od sv. stolice, zmocňuje farára, alebo pomocného duchovného, aby pri dodržaní podmienok predpísaných cirkvou pre podobné prípady, mohli slúžiť dve sväté omše. Farár na výzvu župnej cirkevnej vrchnosti, dal Vojtechovi Kosztoľányimu, vrútockému železničnému inžinierovi, vypracovať rozpočet na 1 728 forintov a predložil ho 27. novembra 1889 biskupovi. Rozpočet biskupa prekvapil. Proti jednotlivým privysokým položkám

vyslovil viac výhrad. "Predložený rozpočet - píše 29. novembra pod číslom 1110 - môžem prijať a ponechať, ak na úhradu sa zaviazu veriaci, lebo, nakoľko viem, pokladnica tohoto kostola nemá nič, ved už oddávna ste nepredložili župnej cirkevnej vrchnosti ani vyúčtovanie, vaša milosť nech označí pramene z ktorých, vedľa obetavosti veriacich, bola by schopná potrebnú sumu obstarat', lebo turčianske kostoly už i tak vyčerpali cirkevnú pokladnicu. Pritom musím poznamenať, že také veci, ako vystavenie novej steny okolo kostola za 500 forintov, nový organ a obstaranie rôznych cirkevných šiat tiež za 500 forintov, konečne nova kazateľnica, nové lavice a vymalovanie svätyne, ktoré sú spolu rozpočtované na 120 forintov nepatria v žiadnom prípade k najnutnejším veciam a preto môžu byť obstarané výlučne zo štedrosti veriacich. Ponechávam nadalej na vybavenie farárovi, nakoľko uvedené opravy v bežnom roku sa už nedajú vykonať, aby predložil rozpočet, z ktorého by sa dali zistiť náklady na vyčistenie kostola, na obnovenie strechy a na menšie opravy, aby sa mohli v ňom odbavovať bohoslužby, ale s uvedením koľko sú ochotní naň prispieť veriaci a koľko by bolo ešte treba a z čoho by sa zvyšok dal uhradiť." Po tomto rozhodnutí cirkevnej vrchnosti, nastal vážny obrat vo veci obnovy kostola. Elemér Boczan, prednosta štátnej železnice, Robert Éder, prednosta výhrevne. Koš.-boh. železnice, Vojtech Kosztolányi, oddielový inžinier št. železnice a František Saager, prednosta Koš.-bohumínskych dielní vzali vec do ruky, osobne vyhľadali farára a žiadali ho, aby vo Vrútkach aspoň raz do mesiaca slúžil bohoslužby po madarsky, za čo sa aspoň raz do mesiaca slúžil bohoslužby po madarsky, za čo sa Vrútky zaväzujú kostol celkom zreštaurovať a zvnútra natoľko vystrojiť, aby sa v ňom mohli konať pravidelné bohoslužby. Farár o úsilí vrútockých veriacich podal dňa 22. Apríla hlásenie Imrichovi Bendemu, vtedajšiemu banskobystrickému biskupovi a žiadal ho, aby Vrútočanov, ktorí sú odhodlaní žiadosť osobne predložiť, niektorý vhodný deň prijal na audiencii. Biskup ešte 24. toho istého mesiaca, listom č. 349 prejavil radosť nad spomenutým hnutím železničných úradníkov a veriacich, vyslovil srdečné uznanie nad ponúknutou milou obetou a súčasne dáva na vedomie farárovi, že potrebných 150 forintov na zastrešenie vrútockého kostola ponúka z vlastného, nakoľko ich poukázanie z cirkevnej pokladnice v súčasných podmienkach, pre jej vyčerpanie, nie je možné. Vo veci predloženej žiadosti je prichystaná vrútockú delegáciu prijať 7. alebo 8. mája v biskupskej rezidencii vo Sv. Križi nad Hronom. Vrútočania s veľkou radosťou prijali správu o biskupskom liste a 7. mája sa delegácia Elemér Boczan, prednosta št. železničnej stanice, Robert Éder, prednosta Koš.-bohumínskej výhrevne, Vojtech Kosztolányi, inžinier oddelenia št. železnice a František Saager, prednosta hl. dielní Koš.-bohumínskej železnice, pod vedením farára Jozefa Pavlovicsa hlásila u Imricha Bendeho, župného biskupa a predložila, aj nasledujúcim preslovom zdôvodnenú žiadosť: "Dôstojný pán biskup, milostivý náš otec! Osmel'ujeme sa prísť k vašej dôstojnosti aj v mene našich spoločníkov s poníženou prosbou, nakoľko vaša dôstojnosť, využijúc svoje biskupské právo, láskavo ráčila dovoliť, aby sa vo vrútockom katolíckom kostole mesačne konala riadna bohoslužba a každý druhý mesiac kázeň, spoved a prípadne výučba viery v madarskom jazyku a k splneniu toho turčiansko-sučianskeho katolíckeho farára, ku ktorému z cirkevného hľadiska Vrútky patri, alebo jeho kaplána poverila. Našu žiadosť nasledovne zdôvodňujeme:

1. Vo Vrútkach a ich železničnej stanici býva najmenej 150 madarských rodín, ktoré sú rímskokatolícke. Tieto rodiny, dokiaľ sa usadili pochodili kus sveta a vo veci viery nadobudli mnoho dobrých a užitočných vedomostí. Aby sa tieto vedomosti nestali planými, je treba, aby ich povzbudzujúce sväté poučenia a cvičenia vo viere častejšie podporili. Bez toho mravný úpadok tak narastie, že ho nebude možné ľahko vykoreniť.

2. Rímskokatolícka mládež má v tunajšej škole nábožensko mravnú výchovu výlučne v madarskom jazyku. Ak chceme, aby bola aj v kostole učená božej pravde, je potrebné bezpodmienečne, aby sa to stalo v takej reči, v akej je vychovávaná.

3. Tunajší kostol je v zrúcaninách. Ak bude naša žiadosť priaznivo vybavená a dostaneme k tomu aj 150 forintov biskupského príspevku, potom ostatné výdavky spojené so zakrytím kostola vezmeme na seba a kostol ešte toho roku obnovíme tak, že na základoch obvodových múrov vystavíme nové múry, vežu

prikryjeme novým plechom a vnútorné vybavenie, celkom podľa cirkevnej potreby, pekne zostavíme. Poznajúc vašu dôstojnosť a arcipastiersku cnosť, s úplnou dôverou hlásime sa pred vašim biskupským trónom, našu úctu, okrem detského bozkania ruky, vyjadrujeme aj osobne, k vašej dôstojnosti sa obraciame v tejto veci, načo našu žiadosť zdôvodnenú prosíme láskavo otcovsky vypočuť.

Odporúčaním nás a našich druhov do vašej vysokej milosti, vedľa opakovania bozkania ruky, zostávame poslušné deti vašej dôstojnosti. Vo Vrútkach 7. mája 1890." Nasledujú podpisy členov delegácie a ďalších. Biskup prijal delegáciu so zvyčajnou zdvorilosťou a radosťou, so srdečným uznaním prijal snaženie vrútockých pánov a nie len prisľúbil splnenie ich žiadosti, ale delegáciu s maďarskou srdečnosťou pohostil. Ledva sa Vrútočania vrátili domov, biskup už aj vybavoval. Dňa 9. mája, listom číslo 408 oznamuje farárovi Jozefovi Pavlovičovi, že žiadosti vrútockých veriacich, pred ním ústne prednesenej, podľa uvedených dôvodov je možné vyhovieť a preto nariaduje, aby farár alebo kaplán, vo vrútockom filiálnom kostole aspoň každý druhý mesiac - inokedy aj v obvyklom čase – odbavoval bohoslužby a mimo veľkej sv. omše mal aj maďarskú kázeň a konal poobedňajšie pobožnosti. Zároveň odporúčal, aby všetci sučianski farári žiadostiam maďarských veriacich aj pri iných príležitostiach vyhovelí, pričom však je samozrejmé, že každý druhý mesiac budú bohoslužby po slovensky, pre slovenských veriacich. Súčasne biskup nariaduje, aby farár s týmto rozhodnutím oboznámil príslušných železničných úradníkov – ktorým za horlivosť pri znovupostavení kostola oprávnené dakuje - aj z kazateľnice upovedomil všetkých veriacich. Toto kvôli dodržiavaniu v budúcnosti v celom rozsahu zapísal do farského domáceho denníka, ba aj do cirkevnej zápisnice.^{1*} Nakoniec hlavný pastier vyslovuje nádej, že nariadenie

usmerní vrútockých veriacich k svätej chvále Boha a budú napredovať v horlivosti vo viere a spáse duší. Biskupove nariadenie povzbudilo Vrútočanov k horúčkovitej činnosti. Stretáme sa so skutočne dojímavou obetavosťou. Kto čím mohol, ponáhlal sa prispieť k zaplateniu výdavkov na obnovenie kostola. Ušľachtilou obetavosťou mimoriadne vynikli prednostovia železníc. Robotu si medzi sebou rozdelili, jedni zariadili vykonanie murárskych prác, druhí prichystanie krovov, tretí sa starali o zakrytie strechy atd. Medzi veriacimi vznikla zbierka, ktorá skončila peknými výsledkami. Sám Imrich Bende, župný biskup prispel 150 forintmi na výdavky. Robotníci hlavnej dielne obetovali na tento účel 100 forintov zo zbierky založenej na výstavbu cintorína. Júl 1890 prešiel vo veľkom úsilí o obnovenie kostola, lebo kostol bolo treba, tak povediac, znovu budovať. Bočné steny kostolnej lode, klenbu a vežu prikryli plechom, kostol zvnútra vymaľovali, z daru Roberta Édera, prednostu výhrevne Košicko-bohumínskej železnice, vymenili staré okná za nové s farebnými sklami. Kostol bol doteraz bez zákrstia. Na tento účel vybudovaný výklenok určitý čas slúžil za márnicu a bol až po okraj naplnený kosťami, vykopanými z kostolného cintorína. Pri reštaurácii hromadu kostí odviekli na príhodné miesto a zákrstie dôkladne vyčistili, opravili a vrátili pôvodnému účelu. Veľmi žalostný pohľad bol aj na okolie kostola. Pri tejto príležitosti dali aj toto do poriadku. V zrúcaninách ležiace kamenné oplotenie opravili, kde bolo treba znovu vystavili, urobili novú vchodovú bránu, atd. Premenilo sa však aj vnútorné zariadenie. Celkom neupotrebitelný organ vyradili a miesto neho daroval Fridrich Kafenda, miestny majiteľ domov, americké harmónium. Spráchnivenú kazateľnicu nahradili novou. Rozbitú kostolnú kamennú dlažbu opravili a umiestnili nové lavice. Bola reč aj o zadovážení nového oltárneho obrazu, ale pre nedostatok peňazí, museli od toho ustúpiť. Samotný oltár tiež prerobili a čiastočne znovu zafarbili.

Toto všetko spôsobilo veľa starostí, ale nadšenie Vrútočanov neochablo. Obnovenie práce - so súhlasom Košicko-bohumínskej železničnej spoločnosti - urobili zväčša po domácky a podľa možnosti vo vrútockých železničných dielňach. Len takto bolo možné, pri malých zdrojoch, ktoré mali k dispozícii, uhradiť značné náklady, ktoré si znovupostavenie kostola vyžiadalo. Pri tejto príležitosti si nehynúce zásluhy získali všetci, ktorí sa obetovali za dosiahnutie tohoto svätého cieľa. Aj samotná cirkevná vrchnosť sa ponáhľala vyjadriť svoje uznanie a 27. septembra 1890 prípisom 816, žiada sučianskeho

farára, aby pánom železničným úradníkom a celému osadenstvu, za veľkodušnú obetavosť, tak vynikajúco preukázanú pri znovupostavení vrútockého kostola a jeho výzdobe, v mene biskupa podakoval. "Lebo, tak hovorí, bez štedrosti a nadšenia týchto pánov, kostol by bol určite zostal do dnešných dní v žalostnom stave." Robotníci, ktorí pracovali na znovupostavení kostola zvečnili to spisom zabudovaným do stien veže. "V mene + Otca + Syna a Ducha Svätého. Amen.

Kostol bol 16. júla 1890 pod protektorátom pána traťmajstra Vojtecha Kostolányiho, prednostu stanice Kráľ. uhorskej štátnej

-----
1* Žiaľ, posledné dve nariadenia farár nevykonával, po týchto niet nikde ani stopy!

železnice Eleméra Boczana a pána prednostu dielni Saagera, vedúceho výhrevne košickobohumínskej železnice Édera a pána farára Jozefa Pavlovicsa znovu vybudovaný a opravený. Dozor prevzal a stavbu viedol cirkevný kurátor Jozef Schubert, železničný dozorca vrútockej uhorskej štátnej železnice. Tesári, ktorí vežu a kríž na nej postavili sú: Ján Bellák. Klampiari: Armin Rotenberg, Anton Horovitz. Zvonár Šimon Lamoš." 1* Na začiatku septembra 1890 oprava kostola natoľko pokročila, že sa bolo treba starať aj o vysvätenie. Preto 24. septembra, farár Jozef Pavlovics sa obrátil so žiadosťou na biskupa, aby bol

taký láskavý a vysvätil reštaurovaný kostol, a súčasne žiadal aj o vyjadrenie, či môžu zachovať pôvodného patróna kostola? Na základe biskupovho zmocnenia, Michal Hyross, riaditeľ biskupskej kancelárie, 27. septembra v liste č. 816, upovedomuje farský úrad, že nakoľko kostol nebol nanovo budovaný, ale bol len reštaurovaný, biskup je toho názoru, že pôvodný patrón, Sv. Ján Krstiteľ, by mal byť aj v budúcnosti zachovaný a oltárny obraz, ak je možné, aby opravili a obnovili, lebo nový obraz by stál aspoň 300 - 400 forintov. Kostol by s radosťou vysvätil sám biskup, ale neodkladná úradná práca ho volá do Budapešti, kde sa musí zúčastniť dôležitých biskupských porád, ktoré budú, podľa všetkého, dlhšie trvať a preto radí farárovi, aby vysviacku urobil sám, alebo hlavný turčiansky dekan, načo dá ochotne hociktorému splnomocnenie. Vysvätenie reštaurovaného kostola bolo slávnostne vykonané 4. decembra 1890. Obrad vykonal Jozef Pavlovics, titulárny kanonik, dekan - farár, so skvelou asistenciou. Vrútočania sa veľmi radovali, že konečne dali do poriadku svoj kostol a že odteraz i v mieste sa môžu zúčastniť bohoslužieb. Ich radosť podnietilo aj biskupove nariadenie, podľa ktorého budú môcť počúvať sväté Pánove slová vo svojej sladkej madarčine. Kostolnú slávnosť zakončili v železničnej jedálni spoločným obedom, pri ktorom v srdečnej nálade oslavovali biskupa, ale hlavne zúčastnených na reštaurovaní kostola a vyššie spomenutých železničných prednostov. Biskupa pozdravili telegraficky, načo menovaný rovnakým spôsobom odpovedal: "Za srdečnú spomienku prijmite moje hlboko precítené podakovanie. Boh a láska k vlasti sprostredkovali nadšenie. Na každého, ktorý bol šľachetným účastníkom, vyprosujem božie požehnanie. Bende biskup." Od toho času vo Vrútkach, okrem pobožností v druhý deň veľkých sviatkov, v nedeľu po sviatku sv. Jána Krstiteľa, vykonávali sa pobožnosti v každú prvú nedeľu v mesiaci, ale každý druhý mesiac po madarsky. Na bohoslužby prišiel sám farár, alebo pomocný kňaz. Kantorské práce vykonával sučiansky rímskokatolícky kantor. Kostol do konečného zbúrania, t.j. do 24. augusta 1904 nebolo treba opravovať. Rozmach cirkevného života odteraz, v dôsledku vzrastu počtu katolíckych veriacich, nadobúdala stále väčšie rozmery, až konečne 1. mája 1899, ako v priebehu ďalších dejín uvidíme, viedol k organizovaniu samostatnej cirkevnej obce.

1* Tento nemecký zápis sme pri konečnom búraní kostola v septembri roku 1904 našli. Bol položený medzi 2 cínové platne a zabudovaný do steny veže a dostal sa na krompáč búrajúceho robotníka.

Nehnuteľnosti vrútockej cirkvi a ich osud

Aby v našej histórii nechýbala ani jedna dôležitejšia udalosť, na tomto mieste musíme spomenúť vtedajšie samostatné vrútocké rímskokatolícke farské nehnuteľnosti a aj osud fary a jej vedľajších budov. O nehnuteľnostiach uvedených v denníku o cirkevných návštevách z r. 1779 podľa nariadení vydaných pred rokom 1868 o pozemkoch, nájdeme v starých pozemnoknižných zápisniciach nasledujúce údaje:

43   A   Vrútky

Sučianska rímskokatolícka fara

/zastúpená farárom Jozefom Schimom/ 1*

I. farský majetok

R.č.	parc.č.	hold	kat.	jut.
1.	48 záhrada v Horných Vrútkach		34	B 4
2.	50 záhrada v Horných Vrútkach		600	B 9
3.	1225 roľa "nad Za háj"	3	1200	
4.	2769 roľa "proti kostolu"		500	
5.	2871 roľa "Na Krcse"		600	
6.	2937 roľa "Za Precsim"	3	1200	
7.	3087 roľa "Za Kruh"		400	
8.	3183 roľa "Za Kruh"		1200	
9.	3188 roľa "Za Kruh"	7	200	
10.	3654 lúka "Za nászip"	7	200	B 10-11
11.	3938 lúka "Za sadky"	1	200	B 10-11

Jozef Schimo, v.r.

Karol Ruttkay, v.r.

sučiansky farár

Z vyššie uvedených nehnuteľností Košicko-bohumínska železnica v r. 1870 vyvlastnila polia uvedené pod č. 6 a 8. a zaplatila za ne 1850 forintov /schválené biskupským nariadením čis. 663 z 13. júna 1873./ Parcelu 48 vo výmere 34 štv. siah - záhradu - kúpil Gabriel Šipka a manželka Anna rod. Tomcsányi 14. mája 1874 za 200 forintov. Na predaj prišla aj druhá záhrada mpč. 50 vo výmere 600 štv. siah. Túto kúpil Ignác Chernoch, rímskokatolík, kantor-učiteľ za 500 forintov 12. augusta 1875 /kúpnopredajnú zmluvu v ten istý deň pod č. 779 schválil Arnold Ipolyi, župný biskup./ Parcely čis. 3654 a 3938 dňa 12. februára 1879 kúpnopredajnou zmluvou kúpili Juraj Jankovics a Ján Prazsjak za 800 forintov. Po roku 1868 vrútocký chotár znovu sceľovali a nový stav 5. septembra 1878 schválili. Pri tomto sceľovaní vlastnícke vzťahy k parcelám zapísaným pod A+ r.č. 3 až 9 sa zmenili a boli zavedené v pozemkovej knihe takto:

poz.kn.hárok 43   A   Vrútky

+

Kuriálny majetok

R.č.	mpč.	hold	štv.siah
1.	646 roľa Šarkanová	6	595 B14
2.	1735 Hlboké pokladný Grúň		5

1* J - hold, k = siaha, 1 hold = 1600 katastr. siah
poz.kn.hárok 42   A   Vrútky
I.
R.č.   mpč.   štv.siah
1.   53   Vrútocký kostol a okolie   399

Pri tejto príležitosti farár, z titulu rozdelenia a užívania lesa dostal 5 katastrálnych holdov /8000 štv. siah/ lesa. Pôvodne, podľa pozemkovej knihy z 27. apríla 1874 vyčlenili pre neho len dve 1200 siahové parcely. Jozef Pavlovics podal proti tomuto na pojednávaní o schvaľovaní nového stavu, v dňoch od 20. novembra 1877 sťažnosť, preto, lebo k 5-tim vrútockým majetkom patrí oveľa viac lesov a pastvín. V dôsledku tejto sťažnosti, hoci obecní vlastníci nechceli oprávnenosť sťažnosti uznať, v záujme vyhnutia sa sporu Štefan Ruttkay Nedeczky v mene vlastníkov súhlasil, aby miesto dvoch 1200 siahových lesov, ktoré podľa zápisnice z 27. apríla 1874 rímskokatolíckej cirkvi, poťažne fare a školskému majstrovi boli vymerané, dali les a pastvinu len pre školského majstra, miesto toho rímskokatolíckej fare vykroja 8 vytriedených jutár lesa a pastvín v chotári Dzurova Tôňa a pre obecných vlastníkov z horeuvedenej lesnej parcely, od najbližšieho vlastníka smerom ku kameňolomu. Farár prijal tento návrh a vyhlásil, že týmto rímskokatolícka fara, ako i školský majster považujú svoje vlastníctvo za vyrovnané a s týmto sa celkom uspokojia. Na podklade tohoto prikázali Jozefovi Škultétymu, inžinierovi turčianskej župy, aby pre rímskokatolícky kostol, poťažne pre rímskokatolícku faru a školského majstra vzal to osobitne do pozemkovej knihy podľa nového stavu a aby urobil potrebné vytýčenie.^{1*} Toto sa skutočne aj stalo, lebo vrútockej rímskokatolíckej cirkvi v hone "Šarkanová" v celosti bolo vytýčené 10813 štv.siah /6,595 katastr.jutár/ do II. a III. Triedy zaradeného poľa a v hone "Hlboký pokladný Grúň" zasa les zaradený do III. triedy vo výmere 8000 štv. siah /5 katastr.jutár/. Pri tejto príležitosti vytýčili aj pre rímskokatolícku školu vo Vrútkach nehnuteľnosti v hone "Beltelek" 425 štv. siah, v "Šarkanovej" z ornej pôdy II. a III. triedy 1298 štv. siah a v "Djelci" 2400 štv. siah III. triedneho lesa. Samotný kostolný pozemok bol určený na 389 siah. Tento nový stav 5. septembra 1878 Koloman Bittera, prisázný sudca a Jozef Škultéty prisázný inžinier s konečnou platnosťou potvrdili. Z nehnuteľnostného telesa podľa nového stavu Jozef Pavlovics, farár, v r. 1893 a v roku 1895 znovu predal 620 štv. Siah Košicko-bohumínskej železničnej spoločnosti, poslednú časť za 992 forintov. Dňa 6. septembra 1902 odkúpila uvedená spoločnosť 2 holdy a 1001 štv. siah v hone "Šarkanová", za ktoré spolu s úrokmi z omeškania zaplatili 13 443 korún a 20 halierov do rúk farára. Kúpnopredajnú zmluvu 27. septembra 1902 pod číslom 2119 schválila župná cirkevná vrchnosť. Na vysvetlenie nech slúži, že viac razy spomínaná "Šarkanová" je územie, na ktorom je terajšia kolónia hlavných dielní /železničné budovy/, čiastočne budova hlavných dielní a hlavného skladu a na ktorom sa najnovšie tiahne koľajisko od vrútockého zriadovacieho nádražia poza kolóniu. Vrútockí farári horeuvedené nehnuteľnosti sami obrábali. Odkedy vrútockú faru spravovali sučianski farári, najmä od času, keď ju ako filiálku pripojili k Sučanom, vrútocké farské nehnuteľnosti skoro nepretržite dávali do prenájmu miestnym občanom. Nájomcovia platili ročné nájomné 70-72 forintov. Je prirodzené, že toto trvalé prenajímanie viedlo k nadmernému vyčerpaniu úrodnosti polí, na druhej strane však aj Váh narobil veľké škody, lebo po roky - o jeho úpravu sa nikto nestaral - značné územia odplavil. Nehnuteľnosti v pozemnoknižných

-----
^{1*} Vid odpis zápisnice vydaný 6. decembra 1877 banskobystričským kráľovským súdom v tejto veci.

zápisniciach boli vedené napred ako vrútocké, neskoršie však celkom pod menom sučianskej fary. Vtedy aj obec Lipovec patrila k vrútockej rímskokatolíckej fare. Tamojší pozemok vo výmere 665 štv.siah bol tiež majetkom vrútockej fary, ten však Jozef Pavlovics, farár 16. novembra 1877 predal lipoveckému obyvateľovi Františkovi Lamošovi za starú cenu. Krátko: menovaný farár sa snažil speňažiť všetko, čo sa len dalo. Polí a lúk hádam nie je ani taká škoda, ale že aj tzv kostolné záhrady, ba aj časť kostolného pozemku predal, pritom za veľmi nízku cenu, je už večná a nenahraditeľná strata. Župná cirkevná správa nerada súhlasila s predajom a Michal Hyroš, prepoš - kanonik, vtedajší riaditeľ župnej cirkevnej kancelárie, ktorý bol mimochodom oddaným priateľom farára Jozefa Pavlovicsa, prosil farára, pokiaľ to nie je bezpodmienečne nutné, aby spomenuté záhrady za žiadnu cenu nepredával. Ako keby bol tušil, že v blízkej budúcnosti budú pozemky nevyhnutne potrebné a tieto už za žiadnu cenu nebude možné kúpiť späť! Z hľadiska historickej pravdy, treba tu zistiť, že predaj záhrad bol osudnou chybou, lebo v r. 1904 k znovuvybudovaniu kostola boli práve tieto pozemky potrebné a vtedajší vlastníci ich vôbec nechceli predať a keď nakoniec predsa, po mnohých nahováraniach a zo všetkých strán vykonávaných intervenciách a tlakoch povolili, určili také nehorázne ceny, že cirkevná obec, ktorá bola bez akéhokoľvek majetku, nemohla na kúpu ani len pomyslieť. Vtedy nevyhnutne potrebovali pozemok vo výmere 125,6 štv. siah a tento cirkevná obec kúpila späť za 2000 korún len s veľkými ťažkosťami. Keď sa Vrútky stali samostatnou farou, farár Zoltán Halkó trval na tom, aby mohol polia ležiace vo vrútockom chotári sám obhospodarovať. Toto sa mu konečne podarilo a z nariadenia č. 2448, ktoré prišlo zo župnej cirkevnej správy 17. októbra 1901 vyplýva, že na podklade dohody so sučianskym farárom Jozefom Pavlovicsom, pozemky zapísané v pozemnoknižnom protokole č. 43 kat.úz. Vrútky pod mpč. 646, za ročnú protihodnotu 144 korún od 1. novembra 1901 skutočne prevzal. Dohodu, župná cirkevná správa v tom istom roku 27. októbra pod č. 2574 potvrdila. Treba poznamenať, že hoci župná cirkevná správa Vrútky od 1. mája 1899 znovu vymenovala za samostatnú cirkev, biskup všetky nehnuteľnosti ležiace vo vrútockom chotári ponechal sučianskemu farárovi Jozefovi Pavlovicsovi na doživotné užívanie. 1* Po uzavretí dohody, ornú pôdu nachodiacu sa vo vrútockom chotári, turčianskosvätomartinský kráľovský okresný súd, ako pozemnoknižná vrchnosť, 8. novembra 1901 pod čís. 2881 z vrútockej knihy č. 43 do pozemkovej knihy č. 1053 pod A+ parc č. 646 na meno vrútockej rímskokatolíckej fary aj zapísal. Nariadením cirkevnej vrchnosti z 20. júna 1905 vo vrútockom chotári ležiace, ale na meno sučianskej fary pozemnoknižnične vedené lesné a kostolné pozemky, patriace vrútockej fare a kostolu bolo nariadené prepísať, čo aj kráľovský okresný súd 29. júla 1905 rozhodnutím číslo 1947 vykonal. Vyššie bolo spomenuté, že lúky ležiace v hone zvanom

"Šarkanová" zo severnej strany obmýva Váh a zvykne narobiť veľké škody. Tak najmä v r. 1903 odniesol niekoľko sto siah výbornej ornej pôdy, takže podľa terajšej katastrálnej mapy zo všetkých horeuvedených nehnuteľností zostali len 2 jutra a 1197 štv. Siah na meno vrútockej fary "Do Váhu koncom" pod č. 967/1 b pozemnoknižne zapísané. Podľa terajšieho ríšskeho riečneho zákona

-----

1* "Reliquendo Eidem usufructum fundorum in possessione Rutka sitorum, donec in T.-Szucsán vices curati gesserit." Vid list Dr. Karola Rimelyho, biskupa, písaný 16. januára 1900 čís. 128 sučianskemu farárovi.

je nariadená povinnosť chrániť zostávajúce majetkové teleso. Nakoniec musíme spomenúť budovy fary. Dôkladným hľadaním som zistil, že 2 izby, kuchyňa s komorou, ktoré mala stará fara, boli nesporne postavené z dreva a stáli na mieste terajšieho Gallovskeho domu, alebo vľavo od terajšieho vchodu do kostola, v bezprostrednom susedstve starého kostola. Toto sa dá zistiť aj medzi riadkami zápisnice z kanonickej vizitácie v r. 1779. Miestni veriaci, keď boli Vrútky samostatnou farnosťou sa starali o opravy, neskoršie, keď ich pripojili k Sučanom, osud fary bol macošský. Sučianski farári sa zo začiatku ešte o jej stav starali a ako sme z dejín videli, opravy robili z vlastných prostriedkov a najväčšiu časť dali do

prenájmu želiarom. V priebehu storočí faru viac razy dôkladne opravili, od základov znovu postavili. Presné údaje sú z r. 1757, 1761 a 1821. V "Conscrip. parochiar. Thuróc in archivo Zniováraj" na str 254 čítame: "Domus parochialis lignae, erecta 1757." (Farskú budovu v r. 1757 postavili z dreva./ 1* Je nepochybné, že v dávnejších časoch bolo treba faru viac razy vybudovať a častejšie opravovať, ako je to všeobecne potrebné pri drevených budovách. Kedy bola fara celkom zničená sa nám nepodarilo zistiť. Mám veľké podozrenie, že pozemok pre terajší Gallovský dom je pozemok fary bezprávne zabraný. Stará budova fary mohla zmiznúť bez stopy a na jej pozemku mohli v krátkom čase svojvoľne vystavať obytný dom, čo je nesporne hlavným dôkazom nedbalosti našich farárov. Čo predchodcovia cez toľké stáročia tak krvopotne udržiavali, to žiaľ v druhej polovici XIX. storočia potomci jednoducho hodili za všeobecnú korisť a spustošenie!... Dnes znovuvybudovaniu kostola spôsobujú tieto zanedbania mnoho škody. Mnoho ťažkých zápasov bude treba, dokiaľ pozemok kostola bude usporiadaný a ohraničený. Hoci celé územie kostola bolo kedysi vlastníctvom chudobného a veľmi zanedbaného kostola, koľko by sa bolo dalo pri troche dobrej vôle zachrániť?! ... V denníkoch o cirkevných návštevách sa často hovorí o tzv druhej farskej záhrade. Táto sa ťahala za cestou k rieke Turiec, tvorila úzku 34 metrov štvorcovú parcelu, na ktorej údajne stojí dom manželky Jozefa Szíkoru. Toto je tá druhá farská záhrada, o ktorej čítame v kanonickej vizitácii z r. 1779, že na jej čiastke si ktorýsi želiar postavil domček, za čo bol povinný týždenne jeden deň odpracovať farárovi, ale túto povinnosť, na odhováranie miestnych šľachticov, neplnil. Záhradu kúpili Gabriel Šipko a manželka, vrútockí obyvatelia 14. marca 1874 a súčasne ju vymenili so susedom Andrejom Daukom Markeje Ruttkayom za prednú záhradu, na ktorej teraz stojí dom Pavla Szitára.

Niekdajší rímskokatolícki farári a ich životopisy

Ako sa volal prvý rímskokatolícky vrútocký kňaz sa nám doteraz nepodarilo zistiť. Môžeme právom povedať, že už v roku 1559 tu pôsobiaci evanjelický kazateľ Matej Rechimus bol od začiatku katolíckym kňazom a len neskôršie sa s väčšinou evanjelických veriacich pripojil k Lutherovým prívržencom. Je

prítom nesporné, že už pred ním museli tu pôsobiť viacerí katolícki kňazi, lebo Vrútky mali už kostol s majetkom. Doklady a spisy, poznámky vzťahujúce sa na staré časy - ako sme už spomenuli - sa stratili. Vznik a dejiny aj tejto cirkvi, ako

-----
1* Na pomery v r. 1761 a 1821 sa vzťahujú zápisnice z cirkevnej vizitácie, alebo str. 29,30 a 33 týchto dejín.

ustanovenie iných farností v tom čase, je zväčša nejasný. Veľmi málo bolo toho, čo predchodcovia o začiatkových pomeroch napísali a neskôršie v dôsledku rozporných časov aj toto málo sa stratilo. Tak to bolo všeobecne. Doklady sú o nasledujúcich vrútockých farároch:

1. Andrej Viola, vrútocký farár od 15. júla 1675 do r. 1680
2. František Martinkovics, vrútocký farár od 16. apríla 1680 do 6. februára 1682
3. Gregor Hieronymi, vrútocký farár od 12. februára 1682 do r. 1700
4. Ján Borniczky, vrútocký farár od 19. augusta 1700 1*

Ich životopisy sú:

Andrej Viola: O Violovi sa zachovalo len toľko, že 15. júna 1675 bol inštalovaný za farára a tu pôsobil do r. 1680.

František Martinkovics: Teologické štúdie skončil v seminári Blahoslavenej Panny Márie, 5. apríla 1680 bol v ostrihomskom arcibiskupstve vysvätený. Ešte v tom roku bol 16. apríla vo Vrútkach inštalovaný za farára. Z Vrútok odišiel do Veľkých Uheriec, potom do Rožňavy, kde okolo roku 1713 sa vzdal fary a

tam ako penzionovaný farár 11. mája 1716 zomrel.

Gregor Hieronymi: Dňa 18. mája 1680 ho ustanovili za farára v Gajdeli. Odtiaľ 14. apríla 1681 prišiel do Turč.Sv. Martina. Potom 12. februára 1682 sa dostal do Vrútok, kde pôsobil do roku 1700.

Ján Borniczký, alebo Borinszky. Dňa 2. mája 1693 bol ustanovený za farára v Oravskom podzámku, kde zostal do r. 1697. Dňa 15. mája 1698 bol preložený do Merašíc, odkiaľ 24. augusta 1699 šiel do Novej Bane, odkiaľ zasa 19. augusta 1700 do Vrútok. Dňa 20. novembra 1705 ho inštalovali v Belej /v Turč. župe/, kde zostal do r. 1708. Dňa 5. decembra 1709 s investitúrou pre Turčiansku župu ho poslali na indiferentnú parochiu. Nakoniec pôsobí od r. 1729 do r. 1733 ako farár v Turčianskej Sv. Helene /Turčianska župa/.

Sučianski farári, ktorí spravovali Vrútky od r. 1709 do roku 1761

Ján Strelovics od 1. septembra 1697 do r. 1709

Matej Hanzel od 13. marca 1709 do 2. apríla 1711

Pavel Filovics od augusta 1711 do r. 1727

Ignác Chilko od 15. februára 1727 do r. 1729

František Lehotay alebo Lehotczky od 1. júla 1729 do 14. júla 1737

Jozef Kracsun od 23. júla 1737 do roku 1737

Martin Thaler od 7. septembra 1737 do 6. mája 1750

Ján Bernolák od 16. júla 1750 do 3. novembra 1755

Andrej Kumpán od 9. decembra 1755 do 22. mája 1775 1**

1* Vid Ľudovít Némethy: "Series parochiarum et parochorum Archi -

Dioecesis Strigoniensis ab antiquissimis temporibus usque annum MDCCCXIV.

1** V r. 1761 vrútockú cirkev ako filiálnu cirkev natrvalo pripojili k sučianskej cirkvi.

Vrútky ako filiálka sučianskej cirkvi 1761 - 1899

Štefan Ľudovít Ruttkay od 28. mája 1775 do r. 1801

Ján Valyasek od r. 1801 do r. 1802

František Steinlechner od r. 1803 do r. 1838

Ján Schimo od r. 1838 do r. 1864

Štefan Bursák od r. 1864 do r. 1867

Jozef Pavlovics od r. 1867 do r. 1899

Evanjelickí kazatelia pôsobiaci vo Vrútkach

Matej Rechtinius v r. 1559

Matej Rechtinius mladší v r. 1578

Tomáš Fabián v r. 1595

Juraj Diakomnics - letopočet neudaný

Juraj Diakovszky v r. 1600

Juraj Hrabeciusz v r. 1613

Martin Kurani v r. 1621

Andrej Fabricy v r. 1628

Ján Felkonius v r. 1648

Samuel Augusztini v r. 1657

Michal Záborsky v r. 1673

Ján Pavliny v r. 1683

Ján Kevery v r. 1685

Ján Bodorovini v r. 1705 1*

Vrútocká rímskokatolícka škola a organisti - učítelia

Starý obytný dom pre organistu, ktorý bol súčasne aj školou, nemohol byť postavený o moc neskoršie ako samotná fara. Aj táto budova má drevený základ. Bola, ako to čítame v zápisnici o cirkevnej návšteve z r. 1779 priestrannejšia a cieľavedomejšie stavená, neskoršie, ale pravdepodobne pre nedostatok prostriedkov, ju postavili užšiu a menej pohodlnú. Spoločne ju udržiavali vrútockí veriaci a panstvo. Stála na tom mieste, ktoré sa aj dnes volá "organistova záhrada" a na ktorom teraz stojí dom Broszmanna. Zo začiatku vrútockí páni jej venovali veľkú starostlivosť, lebo to bola jediná škola v obci. V čase reformácie evanjelici augsburského vyznania otvorili školu, počet žiakov katolíckej školy klesol na 5 - 10 žiakov a učítelia sa museli zamerať na činnosť predspevákov, organistov a zvonárov. Každý štvrtok a nedeľu poobede vyučovali náboženstvo miesto farára. Okrem toho bolo ich povinnosťou každú nedeľu a sviatok spievať doobeda s veriacimi v kostole cirkevné piesne, prečítať príslušnú stať z evanjelia, predmodlievať sa a starať sa o kostol, čistiť a zmetať ho. O ich majetku a plate hovorí čiastočne spomenutá zápisnica z cirkevnej návštevy /vid str. 39 až 41/, ktorá informuje aj o vzdelaní, mene atď vtedajšieho

učiteľa. Okolo roku 1821 nachádzame už podstatne zmenené pomery. V zápisnici z cirkevnej návštevy 9. júla tohoto roku čítame o rímskokatolíckom kantorovi toto: V Hornovrútockej filiálke je aj školská budova, ktorá je postavená z dreva a je už vo veľmi zlom stave, skoro na spadnutie. Je v nej jedna izba, komôrka a pri nej malá maštaľ. Pozemok spolu s dvoma záhradami meria približne 500 štv. siah. Učebňa pojme 15 žiakov, v skutočnosti teraz nie je

-----

1* Pozri: Andrej Fabó: Monumenta evang.confes.in Hungaria III. zväzok, str 268, alebo Juraj Kverka: Pokr. Hist. aneb. pametn. cirkve evanj. Sučanské II. zväzok str 42

spôsobilá prijať viacej ako 10 žiakov. Staviteľ je neznámy. Učiteľ platí cirkevná a školská základina. Tejto patrí aj udržiavať školskú budovu a znovu ju postaviť. Táto škola je každodenná a dievčatá s chlapcami sedia spolu v jednej učebni. Deti kantorom vo viere vyučené farár vyskúša a potrebné vysvetlí. Žiaci platia učiteľovi za vyučovanie po 15 grajciarov, ročne fúru dreva, 5 mier strukovín na siatie a trištvrte funtu masla. Hornovrútocký učiteľ sa volá Ján Šišovszky, má 57 rokov, je mravný, v náuke zbehlý, v pravdách viery dobre vyučený, tieto deťom dobre vysvetľuje a dozerá na ich mravnosť. Úcta a poslušnosť voči farárovi je výborná. Voľba a odchod z miesta sa robí s vedomím veriacich a dekana. Čas voľby alebo pohybu nie je určený. Teraz býva v horeopísanej budove. Jeho príjem je nasledovný:

1. zo školskej základiny ročne 40 forintov a 39 1/2 grajciarov

2. z cirkevnej základiny 40 forintov a 39 1/2 grajciarov

3. z titulu vyučovania asi 3 forinty

4. z ročných kostolných ofier v dôsledku zničenia kostola, nedostane nič, patrí mu ale štvrtina ofery

5. za spievanie a pečenie oblátok 3 forinty

6- z darov pri posväcovaní domov /kolied/ 1/3

7. za pohrebnú stólu 2 forinty

8. má 2 záhrady spolu 500 štv. siah

9. pod 2/3 bratislavskej miery 400 štv. siah ornej pôdy, ktorej susedia sú: z východu Ján Ruttkay, zo západu Juraj Csech, z juhu priekopský chotár a zo severu Karol Lamoš,

10. za Váhom má z obecného vyčlenených, ale v dôsledku dlhoročného užívania ako kantorove vlastníctvo zapísaných 2/4 bratislavskej miery, spolu 250 štv.siah pozemku. Susedia tohoto sú: z východu

staré riečište Váhu, zo západu lipovecký chotár, z juhu "Kratina na Kalužu" farská oráčina, zo severu staré koryto Váhu. Treba poznamenať, že sučianski, aj vrútockí kantorí majú slobodné právo kosby, zberu dreva a pasenia. Ako vidíme, v horeuvedenom čase vrútockú rímskokatolícku školu udržiavala náboženská a školská základina. nedá sa zistiť, kedy a prečo táto povinnosť zanikla. Je skutočnosťou, že ešte v roku 1878 Ignác Csernoch tu pôsobil ako učiteľ, ktorý však práve tak, ako jeho predchodca pôsobiaci v podobných podmienkach, už nenašiel budovu školy. Učiteľia si zo začiatku prenajímali byt v okolitých domoch obce, neskoršie ale Ignác Csernoch na rímskokatolíckom školskom pozemku, na mieste starej školy, postavil na vlastné náklady so súhlasom sučianskeho farára, drevený dom, ktorý vdova po jeho smrti v r. 1878 predala. Kupec neskoršie dom zbúral a drevo použil na iný účel. Nástupca Jozefa Csernocha Jozef Koppal, si na spomenutom pozemku postavil dom, ktorý stojí do dnešných dní a teraz je vlastníctvom Jána Broszmanna, vrútockého obyvateľa - zámočníka. Jozef Koppal bol jeden čas nielen učiteľom a zvonárom, ale pomáhal aj pri vyučovaní náboženstva, za čo mu sučiansky farár, Jozef Pavlovics, prenechal pozemok patriaci škole bez hociakého nájomného. Neskoršie však, keď sa Vrútky začali rozvíjať, na vyučovanie náboženstva pri množstvo žiakov navštevujúcich štátnu ľudovú školu, bolo nevyhnutné zamestnať diplomovaného učiteľa. Sučiansky

farár zveril vyučovanie náboženstva pomocnému sučianskemu kňazovi a sučianskemu kantorovi, ktorý v prípade potreby vykonával aj povinnosti vrútockého kantora. Odvtedy bol povinný každý vlastník domu postaveného na školskom majetku, z titulu užívania pozemku, zaplatiť sučianskemu rímskokatolíckemu učiteľovi - kantorovi ročné nájomné 40. korún. Sučiansky kantor mu zato prepustil aj úžitok z celého školského pozemku. Spomenutý stavebný pozemok je do dnes v pozemkovej knihe zapísaný na vrútockú rímskokatolícku školu a majiteľ domu postaveného z dreva, je povinný tento hocikedy odstrániť. Prenajatá nehnuteľnosť meria 238 štv.siah, z toho sa však dá obhospodarovať len malá časť, lebo väčšiu časť zaplaví viac razy do roka vedľa tečúci potok a urobí ju neúrodnou. Tu musíme spomenúť, že na väčšej časti tejto nehnuteľnosti bol kedysi ovocný sad a nie inde, ako vo vizitačných kanonizačných

zápisniciach spomenutá jedna školská záhrada, ako aj druhá záhrada sú tie pozemky, na ktorých teraz stojí dom Františky Banyikovej, poľažne Jozefa Šimu a ich záhrady. Ako sa tieto posledné školské záhrady dostali do vlastníctva terajším alebo predchádzajúcim vlastníkom, sa mi nepodarilo zistiť. Toľko je v každom prípade isté, že neboli predané, lebo tá záhrada, ktorú Jozef Pavlovics 12. augusta 1875 vrútockému kantorovi Ignácovi Csernochovi predal bola vedená v pozemnoknižnej zápisnici č. 43 pod r.č. 2 mpč.50 ako farská a nie ako školská záhrada. Aj tu teda musíme ustáliť rozsiahle protizákonné scudzenie. Skutočne hlboko zarmucujúce je šafárenie sučianskych farárov s vrútockými rímskokatolíckymi farskými a školskými pozemkami. Lebo je celkom isté, že o predaji tejto školskej záhrady v žiadnych dokladoch, úradných spisoch, nie je zmienka, čo svedčí o tom, že kúpnopredajná zmluva nebola cirkevnej vrchnosti predložená, ba že o tejto cirkevnej vrchnosti nemohla vedieť. A nehnuteľnosť predsa krátkou cestou prešla do cudzieho vlastníctva!... Čo sa týka kantorovej ornej pôdy, spomínanej v zápisnici z cirkevnej návštevy, musíme poznamenať, že usporiadanie majetkov uskutočnené okolo roku 1868, poľažne pri príležitosti sceľovania pôdy, plochu tejto zodpovedajúcu vyčlenilo z nového stavu farského majetku. Farár však, až po zdĺhavom vykazovaní a žiadosti kantora a samotnej obecnej komisie vytyčujúcej nový stav, dovolil Ľudovítovi Trajcsikovi, inžinierovi vybavujúcemu vec a vrchnosti, vytýčiť pre kantora 1298 štv. siah v hone zvanom "Šarkanová", ktoré až do dnešného dňa patria k naturáliám rímskokatolíckeho kantora. V kanonických vizitáciách sa hovorí aj

o mýtine, ležiacej za Váhom. O osude tejto vieme veľmi málo. Je veľmi pravdepodobné, že túto predal 16. novembra 1877 farár s vrútockými farskými pozemkami, ako pozemok s nimi bezprostredne susediací, Františkovi Lamošovi, lipoveckému občanovi. Aspoň od toho času sa toto majetkové teleso viacej nespomína a vrútocký kantor ho ani v súčasnosti neužíva, ani úroky, patriace po predaji nemá. Užívacie právo na zostávajúce školské nehnuteľnosti v

posledných časoch bolo základom mzdy sučianskych rím. kat. kantorov, lebo do 1. mája 1899 oni vykonávali kantorské práce vo Vrútkach. Od tohoto času však začínajúc, všetky vrútocké rímskokatolícke prijmy patria vrútockému kantorovi, v dôsledku osamostatnenia sa vrútockej rímskokatolíckej cirkvi. V ktorom roku zanikla vrútocká rímskokatolícka škola sa nedá zistiť, lebo o tom niet údajov. Je pravdepodobné, že už okolo roku 1870, v čase otvorenia štátnej školy, sa v nej už nevyučovalo.

III. diel

Dejiny osamostatnenia vrútockej filiálnej cirkvi

Predchádzajúce udalosti - Valné zhromaždenie 12. marca 1899 -

Vyslanie Zoltána Halku, člena biskupského kabinetu -

Osamostatnenie vrútockej filiálnej cirkvi - Organizovanie

veriacich - Stavba fary - Vyznamenanie Františka Saagera, predsedu cirkevnej obce - Prijatie patronátu - Birmovka vo

Vrútkach 20. mája 1900

Predchádzajúce udalosti

Počiatkové hnutie za osamostatnenie sa vrútockej filiálnej cirkvi podnietil vlastne učiteľský zbor miestnej ľudovej školy, poťažne jeho riaditeľ. V školskom roku 1896/7 počet žiakov na vrútockej Štátnej ľudovej škole stúpil na 507, z tých bolo 269 katolíkov, 175 evanjelikov augsburského vyznania, 4 evanjelici reformovaného vyznania a 59 židov. Na vyučovanie katolíckeho náboženstva prichádzal dva razy do týždňa, v pondelok a štvrtok poobede /od 2. do 4. hodiny/

sučiansky kaplán a kantor. Na vyučovanie náboženstva boli nútení zlúčiť viac tried /I. a II. a II., IV., V. a VI./, čo z hľadiska výuky vyvolalo viac výhrad. Toto vyvolalo aj požiadavku obce, aby vo Vrútkach, podľa možnosti, boli každú nedeľu a sviatok bohoslužby, aby bola podporená dôležitá náboženská výchova. V prvom rade sami vyučujúci cítili, že vyučovanie bude mať trvalé účinky a prinesie žiadané blahodárne ovocie až keď sa útlá mládež bude zúčastňovať pravidelne bohoslužieb. Riešenie tejto otázky narazilo na mnoho ťažkostí, aj keď musíme uznať, že vtedajší pomocný duchovný a kantor pri každej príležitosti radi a pohotovo sa unúvali do Vrútok na vykonanie pobožností. Veľkou chybou bolo najmä to, že nebolo prostriedkov, z ktorých by sa dala zaistiť pravidelnosť bohoslužieb. Je pravdou, že sučiansky farár by bol ochotný kaplána viac razy do mesiaca poslať do Vrútok na vykonanie bohoslužieb, ale zato žiadal od veriacich peňažný príspevok, ktorý však v rýchlosti nebolo odkiaľ vziať. Tak učiteľský zbor, ako aj jeho bezprostrední predstavení zo školskej správy a správa štátnej školy veľmi pociťovali neudržateľnosť tohoto stavu. Pre začiatok veci pomohli tak, že pre tých, čo učili katolíckemu náboženstvu vyžiadali od Madarského kráľovského ministerstva školstva a kultu 400 korún ročného platu, ktorým unúvanie duchovných aspoň čiastočne odmenili a títo vyučovanie viery vykonávali horlivejšie a odovzdanejšie. Vybavovanie sa neskôršie, vďaka neočakávanému priaznivému obrátu v inej veci, obrátilo na dobré. Vtedajší riaditeľ štátnej školy zastával súčasne aj funkciu vedúceho štátnej matriky. V dôsledku zápisu

jedného sobáša Jozef Pavlovics, sučiansky farár, podal na neho sťažnosť na župnú cirkevnú vrchnosť. Biskup však pochyboval o oprávnenosti sťažnosti a prípisom z 27. Novembra 1898 číslo 2526 požiadal matrikára, aby objasnil skutkový stav. Szende Uhlyarik, štátny matrikár, sa na to 1. decembra 1898 osobne dostavil do Svätého Kríža nad Hronom k Dr. Karolovi Rimelyimu, župnému biskupovi a nielenže dokázal neopodstatnenosť žaloby proti nemu, ale využil túto príležitosť aj na to, aby vysvetlil smutnú situáciu vrútockých rímskokatolíckych veriacich hlavnému pastierovi a poprosil ho o odstránenie neudržateľného stavu, už aj pre napredovanie a upevňovanie dospievajúcej mládeže v náboženskej a mravnej výchove. Hlavný duchovný pastier si s najväčším záujmom vypočul prosbu a týmito slovami sa rozlúčil: "Chodte domov, pozbierajte podpisy, predložte mi písomnú žiadosť a ja pošlem do Vrútok kňaza." Szende Uhlyarik, po návrate do Vrútok radostne rozpovedal, napred v užšom, potom v širšom kruhu známych, láskavý príkaz biskupa a snažil sa pre vznešenú vec získať čím viacej priateľov. Vec sa však veľmi pomaly a ťažko uskutočňovala. Mnohí prijali počuté pochybovačne, iní boli ľahostajní až natoľko, že sa vec nechcela pohnúť. Aj biskup bol už netrpezlivý, lebo medzi časom

sa postťažoval Tivadárovi Moserovi, mošovskému dekanovi - farárovi, ktorý sa u neho zastavil, že ešte začiatkom decembra bol u neho vrútocký štátny matrikár a sľúbil podniknúť vážnu akciu na osamostatnenie sa vrútockých veriacich, ale zatiaľ sa nič nestalo. Poveril menovaného dekana - farára, aby šiel za

vecou. Dekan Tivadar Moser sa zanedlho ohlásil vo Vrútkach, navštívil pisateľa týchto riadkov potom správu štátnej ľudovej školy a na uskutočnenie veci ako-tak prichystal pôdu. Fridrich Kafenda a Szende Uhlyarik sa podujali na namáhavú prácu zadovážovania podpisov. Títo celý týždeň, nepoznajúc únavu, od rána do večera vyhľadali každý kút, aby obstarali podpisy. Poverenie bolo dosť neprijemné, lebo mnohí v presvedčení, že za konaním sa skrýva zvýšenie daní alebo iná povinnosť, podpis odopreli, iní zasa až po dlhšom vysvetľovaní boli ochotní podpísať, mnohí zasa bez dôkladnejšieho rozmyšľania síce žiadosť podpísali, ale jednoducho sa nám vysmiali, s odôvodnením, že vybavujeme bláznivú vec, lebo zo samotnej žiadosti je zrejmé, že nemôže byť priaznivo vybavená. Ťažkosti nás už-už znechutili a málo chýbalo, že sme celú akciu nenechali tak. Nakoniec zvíťazilo lepšie presvedčenie: prekonali sme ťažkosti a žiadosť o zriadenie samostatnej duchovnej správy sme s takmer 2000 podpismi predložili župnej cirkevnej vrchnosti. V žiadosti sme uviedli pádne dôvody ako:

1. Vrútky sú vzdialené 3/4 hodiny cesty od Sučian
2. Vrútocká filiálka vzrástla už na viac ako 2000 veriacich
3. 350 školských detí potrebuje dôkladnejšiu nábožensko-mravnú výchovu a výučbu, k tomuto treba súrne aj zodpovedajúce vykonávanie riadnych bohoslužieb.

Biskup prijal našu žiadosť s najväčšou ochotou. Silného podporovateľa našla naša vec hlavne v riaditeľovi biskupskej kancelárie, opátovi - kanonikovi Jánovi Havranovi. Cirkevná vrchnosť rýchlo konala. Poverila Tivadára Mosera, dekana, aby hneď nadviazal kontakt s Vrútočanmi a prerokoval ustanovenie

samostatnej duchovnej správy. Preto prišiel dekan do Vrútok už 6. marca a s vedením štátnej ľudovej školy prerokoval aj podrobnosti uskutočnenia. V dôsledku týchto skutočností už 7. marca sa objavilo na stenách prevolanie maďarsko - nemecko - slovenské, v živých dúhových farbách s týmto obsahom: "Pozvanie. Vo veci ustanovenia samostatnej katolíckej cirkevnej správy koná sa v hlavnej kováčskej dielni dňa 12. marca v nedeľu poobede o 3. hodine porada, na ktorú týmto úctivo pozývame všetkých vrútockých rímskokatolíckych veriacich, bez rozdielu pohlavia. Vzhľadom na dôležitosť veci je žiaduce, aby na poradu prišiel každý dospelý veriaci, lebo osobne alebo v prípade prekážky sa dal zastúpiť. Vo Vrútkach dňa 6. marca 1899. Ján Petricsek, František Saager, Ján Dobeš, Artur Lux, Ladislav Epstein, Fridrich Kafenda, Szende Uhlyarik." Zakladacia porada dňa 12. marca 1899 Dňa 12. marca v pekné slnečné jarné nedeľné poobedie

uskutočnili sme s horúčkovitým napätím čakanú poradu, ktorá mala rozhodnúť o osamostatnení rímskokatolíckej filiálnej cirkvi. Pre mnohých toto zostane nezabudnuteľným ... Mnohí prišli s pevnou nádejou na istý úspech, ale nepopierateľne boli ešte veriaci, ktorí považovali celé hnutie za márne. Treba vedieť, že vrútockí katolíci si dávno vrúcne priali, aby mali v mieste kňaza, dušpastiera, ba o toto aj prosili župných biskupov, ale vždy bez úspechu. Farár materskej cirkvi práve v tejto veci - z pochopiteľných dôvodov - nielenže nepomohol dobrou radou a usmernením, ale každé hnutie za osamostatnenie usilovne potláčal. Naproti tomu je skutkom aj to, že ani žiadatelia nešli po tej ceste, ktorá by viedla k úspechu. Terajší vedúci hnutia boli vzdialení každej osobnej zaujatosti, naopak, starostlivo dbali, aby sa na uskutočnenej porade nenarušila dôstojnosť. Toto sa im aj podarilo, lebo porada prebehla bez toho, aby bolo treba čo len spomenúť meno sučianskeho farára. V kancelárii vrútockého vedenia dielne predchádzala porada v užšom kruhu, na ktorej prichystali a dohodli program pre samotnú poradu. Porada sa konala v určený čas, za neočakávane peknej účasti, v hlavnej dielni, v miestnosti, ktorú nazývali "leštiareň vozov." Zúčastnili sa jej nielen vrútockí katolíci bez rozdielu veku, ale aj obyvatelia iných vyznaní. O každý bod programu bol veľký záujem. Za predsedu zvolili akklamáciou Františka Saagara, inšpektora Košicko-bohumínskej železnice, prednostu hlavných dielní, za zapisovateľa Szende Uhlyarika, riaditeľa - učiteľa štátnej ľudovej školy. Potom sa ujal slova Tivadár Moser, obvodný dekan, ako na túto poradu vyslaný biskupský dôverník. Predniesol podmienky cirkevnej vrchnosti za ktorých je ochotná vo Vrútkach ustanoviť samostatnú cirkevnú obec. Presvedčivými argumentmi ukázal akým požehnaním by bola pre Vrútočanov samostatná cirkev a nielenže by pôsobila hlboko mravne, ale znamenala by aj hmotný ošoh a úsporu času. Na podklade toho srdečne odporúčal porade podmienky biskupa prijať. Potom Szende Uhlyarik predniesol zanietenu reč, po ktorej porada so všeobecným oduševnením, jednohlasne rozhodla, že:

1. zorganizovanie a ustanovenie samostatnej fary považuje za neodkladné a v dôsledku toho aj bez meškania vyhladá biskupa, aby ráčil čo najskôr vrútockú filiálnu cirkev vyhlásiť za samostatnú cirkev a do Vrútok poslať čím skôr súceho kňaza.

2. Katolícka obec veriacich sa zaväzuje na vydržiavanie duchovného, okrem potrebného bytu, prispieť ročne 500 forintami.

3. Cirkevná obec právoplatne a slobodne volí 60 člennú radu, ktorú splnomocňuje vykonať, v dohode s cirkevnou vrchnosťou všetky práce potrebné na ustanovenie samostatnej cirkevnej obce.

4. Za predsedu bol zvolený František Saager, za podpredsedov Ján Petricsek a Jozef Zednik, za tajomníka Szende Uhlyarik, za pokladníka Fridrich Kafenda, za opatrovníka Artúr Lux.

5. Rozhodlo sa, že skupina živnostníkov a remeselníkov bude prispievať po 20, nádenníci po 10 grajciarov mesačne na potreby duchovného. Táto čiastka sa im bude mesačne zrážať z výplaty. Úradníci sa dobrovoľne písomne zaväzujú na mesačný príspevok, ktorý sa im bude tiež zrážať z výplaty. Práve tak sa aj súkromníci podpisom zaväzujú k ročnému príspevku.

6. Príjmy zo štóly sa upravujú takto:

a/ za svätenie 50 grajciarov

b/ za malý pohreb 1 forint

c/ za veľký pohreb 2 forinty

d/ za sobáš 2 forinty

e/ za tichú sv. omšu 50 grajciarov

f/ za spievanú /veľkú/ sv. omšu 1 forint

7. Veriaci katolíci, ktorí neprevzali povinnosti voči cirkevnej obci, dokiaľ dohoda nebude potvrdená, budú platiť dvojnásobnú štólu. Porada, ktorá prebiehala vo vzornom poriadku a povznášajúcej nálade, získala pre našu vec mnoho priaznivcov. Viacerí, ktorí sa nehlásili k cirkevným povinnostiam, teraz s ozajstným oduševnením podporovali naše hnutie. Zápisnicu z porady sme už na druhý deň predložili župnej cirkevnej vrchnosti. Biskup úpravou č. 654 zo 17. marca vzal zápisnicu na vedomie. Ale potom

vec zostala visieť. Veľpastier mal niekoľko obáv: jednak príspevky ponúknuté veriacimi sa mu nevideli byť dostatočne zabezpečené, jednak aj ubytovanie nebolo potrebné riešené. Ale meškala aj odpoveď Košicko-bohumínskej železničnej spoločnosti, ktorá sa mala pripojiť k zabezpečeniu mzdy budúceho duchovného, ako to biskup žiadal. Aby otázka bytu nezdržovala čím skoršie priaznivé vybavenie vecí, Fridrich Kafenda a Szende Uhlyarik na vlastnú zodpovednosť najali v blízkosti kostola byt, pozostávajúci z 2. izieb, kuchyne a komory od Augusta Trencsanszského, majiteľa domu, mesačných 24 korún. Zamestnanci železnice súčasne u predstavených zabezpečili, že zrážanie prisľúbených príspevkov sa začne už od

1. apríla. O tomto všetkom upovedomili riaditeľa biskupskej kancelárie a žiadali bezodkladné vybavenie. Odpoveď bola taká skľučujúca, že pisateľ tejto histórie už-už sám strácal nádej, že osamostatnenie vrútockej fary bude rýchlo priaznivo vybavené. Vtedy sa Vrútočania rozhodli pre rozhodné kroky. Dňa 26. marca - práve na Kvetnú nedeľu - delegácia zostavená z pánov Jána Petricseka, Františka Saagera, Arthura Luxa, Fridricha Kafendu a Szende Uhlyarika sa dostavila do Banskej Bystrice a žiadala o vypočutie u biskupa. Jeho milosť, s poníženou oddanosťou a srdečne, prijala delegáciu, ale znovu vyslovila už uvedené obavy a zdôraznila, že bezpodmienečne chce vyčkať na odpoveď riaditeľstva Košicko-bohumínskej železnice. Potom náhle, odvolávajúc sa na iné súrne zaneprázdnenie, delegáciu, bez jednoznačnej odpovede, prepustila. Počuté zapôsobilo na delegáciu veľmi zdrvivú. Pred odchodom z paláca prosili ctihodného Jána Havrana, kanonika a riaditeľa biskupskej kancelárie o podporu a priazeň. Nato sa náš osud chytro na dobré obrátil. Biskup poslal po delegáciu, ktorá bola v meste a pozval ju na obed. Počas obeda szende Uhlyarik v nadšenom podakovaní opätovne odporúčal vrútockú vec otcovskej priazni biskupa, vyzdvihnúc, že všetka dôvera a nádej sa sústreďuje v Jeho milosti a v jeho ušľachtilej osobnosti. Teda nech bezútešne neodmietne oddaných

veriacich. Biskup v odpovedi srdečne vyhlásil: "Teraz vyhlasujem, že Vrútky sa stali samostatnými!" Toto vyhlásenie vyvolalo nielen nadšené "Živio", ale aj neopísateľnú radosť v srdci všetkých. Ďalej vyhlásil predstavený cirkvi, že už na blížiacu sa Veľkú Noc pošle do Vrútok kňaza. Vyššie uvedené vyhlásenie arcipastiera naraz rozptýlilo predobedňajšiu stiesnenú náladu a slzy radosti a vdaky sa nezadržateľne ligotali v našich očiach. So šťastnými pocitmi sme opustili Banskú Bystricu veselí, v rozpustilej, dobrej nálade sme sa vrátili do Vrútok, kde sme, s vedomím dobre vykonanej práce, zreferovali o výsledku nášho poslania. S nekonečnou vdakou treba na tomto mieste vyzdvihnúť Jána Havrana, svätiačeho biskupa, vtedajšieho riaditeľa biskupskej kancelárie, ktorý sa pri tejto príležitosti skutočne exponoval v záujme úspechu našej veci. Bez jeho oddaného zásahu - môžeme právom konštatovať - Vrútky do dnešného dňa by nemali, alebo nie tak skoro farára a kaplána!

Vyslanie Zoltána Halkó, biskupského ceremoniára

Po horeuvedenom, udalosti rýchlo po sebe nasledovali. Biskup na vykonanie veľkonočných bohoslužieb skutočne vyslal svojho ceremoniára Zoltána Halkó, ktorý prišiel už 31. marca večerným vlakom a ubytoval sa v dome Fridricha Kafendu. Po večeri naraz sa mu urobilo zle, potom tak ťažko ochorel, že na druhý deň ho bolo treba zaopatriť sviatosťou umierajúcich. Vrútočania telegraficky oznámili smutnú správu cirkevnej vrchnosti a na vopred ohlásené vykonanie bohoslužieb žiadali vyslanie iného kňaza. Biskup poslal Karola Holszského, profesora seminára, ktorý prišiel na Bielu sobotu o 11. hodine večer. Host'ovská izba, kde sa uložil na odpočinok, sa však v noci naplnila uhoľným plynom a toto viedlo skoro k smutnej katastrofe. Pán profesor s lekárskou pomocou, predsa bol doobeda natoľko v poriadku, že mohol vykonať bohoslužby. Mnoho zlých príznakov a neskoršie aj neprijemností sprevádzalo ustanovenie samostatnej duchovnej správy. Boj s nimi vyvolal súčasne aj zlé predtuchy.

Osamostatnenie vrútockej filiálky

Zoltán Halkó, po zotavení sa z ťažkej choroby, 29. apríla sa vrátil do Svätého Kríža nad Hronom. Prilipnutie Vrútočanov k jeho osobe ho natoľko dojalo, že požiadal biskupa, aby ho vyslal do Vrútok natrvalo. Arcipastier vdačne splnil žiadosť obľúbeného kňaza a 1. mája 1899 rozhodnutím číslo 1058 osamostatnil vrútockú filiálku, za duchovného vyslal Zoltána Halkó, ponechajúc pritom materskej farnosti v užívaní všetky doterajšie príjmy s výnimkou štóly. Biskup týmto nariadením vyvolal všeobecnú radosť a uspokojenie u vrútockých katolíkov a vracajúceho duchovného Halku s nadšením prijali. Menovaný aj potom chorľavel a na výpomoc si vyžiadal Vojtecha Machacseka, predstaveného kremnického františkánskeho kláštora, ktorý zostal vo Vrútkach do konca júla.

Organizácia cirkevnej obce

Po tomto osamostatnení cirkevná obec sa celou silou pustila do organizovania. Dňa 11. mája uskutočnili volebné zasadanie, ustanovili príjmy zo štóly pre kantora, ktoré podľa toho boli: za veľký pohreb 2 koruny, za malý pohreb 1 koruna, za veľkú sv. omšu 1 koruna, za malú sv. omšu 50 halierov, za liberu 1 koruna, pri pohrebe za každú pieseň 1 koruna, za ohlášky 1 koruna. Samozrejme doterajší príjem sučianskeho kantora z nehnuteľností, asi 306 korún v peniazoch, prireklí vrútockému kantorovi. Bol určený aj poriadok bohoslužieb, podľa ktorého od sviatku sv. Gregora po sviatok sv. Michala sv. omša bude cez týždeň o 7. hodine ráno, v nedele a vo sviatky bude začínať o 9. hodine. Pred ňou bude každú nedeľu a sviatok kázeň. Od sviatku sv. Michala po sviatok sv. Gregora cez týždeň o 1/2 8 hodine, v nedele a sviatky o 10. hodine. Litánie v nedele a sviatky o 2. hodine poobede. V súvislosti s kázňami sa rozhodlo, že budú striedavo v slovenskej a madarskej reči. Po madarskej kázni však cez sv. omšu prečítajú denné evanjelium po slovensky a po slovenskej kázni zasa po madarsky. Ešte bol určený poplatok za zvonenie pri pohreboch, na podklade rozhodnutia madarského kráľovského ministerstva školstva a kultu z 9. novembra 1889 číslo 49062. Podľa tohoto nariadenia zvony môžu používať aj obyvatelia ev.aug. vyznania, pričom sú povinní za zvonenie platiť do katolíckej pokladnice. Tento poplatok bol, ako pre katolíkov, tak aj pre evanjelikov aug. vyznania 40 halierov za 1/4 hodinu zvonenie. Na obstaranie najpotrebnejších omšových rúch a cirkevných potrieb sa budú konať v nedele a sviatky dobrovoľné zbierky - ofery. Bolo nariadené na zbierku postaviť 3 pokladničky. Rozhodlo sa ďalej, že rada sa obráti na Ministerstvo školstva a kultu so žiadosťou o pridelenie štátneho učiteľa, ktorý by vedel vykonávať aj kantorské práce, ako trvalého pomocníka, ďalej že treba čím skôr vypracovať organizačný poriadok cirkevnej obce a predložiť ho vrchnosti na schválenie. Konečne, že o úpravu cesty ku kostolu požiadajú obecnú vrchnosť. Biskupská vrchnosť 8. júla pod číslom 1333 predložené rozhodnutia - s nepatrnými úpravami - schválila. Toho roku sme 2. júna uskutočnili vo Vrútkach, na veľké duševné povznesenie veriacich, prvú sviatočnú procesiu. Košicko-bohumínska železničná spoločnosť 29. mája 1899 pod číslom 15741/3399 A I oznámila cirkevnej obci, že prispeje na príjmy vrútockého rímskokatolíckeho farára ročne čiastkou 600 korún a prvú štvrťročnú splátku už 1. júna poukáže.

Stavba fary

Dňa 8. septembra sa znovu konalo dôležité zasadanie cirkevnej obce. Prijalo pravidlá vzťahujúce sa na organizáciu samostatnej cirkevnej obce, vyslovilo súornosť postavenia novej fary, schválilo pôžičku 20 000 korún na zakúpenie pozemku a na stavebné náklady, zároveň sa zaviazalo, že túto sumu splatí v ročných splátkach po 1000 korún. Súčasne rozhodlo aj o vykonaní presného súpisu rímskokatolíckych veriacich bývajúcich vo Vrútkach a o podaní žiadosti na riaditeľstvo štátnej železnice, aby podobne, ako Košicko-bohumínska železničná spoločnosť, pomohlo ročným príspevkom cirkevnej obci. Pri tejto

príležitosti rada vyslovuje všeobecnú vďačnosť kňazovi Zoltánovi Halkó, ktorý sa teší všeobecnej obľube a úcte, za neúnavnú činnosť pri upevňovaní

cirkevného života. Cirkevná vrchnosť listom z 8. septembra č. 2093 oboznámila cirkevnú obec so stanoviskom Ministerstva školstva a kultu z 1. 9. č. 41760, ktoré oznámilo, že žiadosti cirkevnej obce o príspevok pre duchovného 600 a na udržanie fary 400 korún ročne nemôže vyhovieť, lebo na doplnenie príjmov

duchovného mohlo by prispieť z kultového fondu len vtedy, keby ročný príjem zabezpečený pre duchovného cirkevnou obcou bol nižší ako 300 forintov /315 prepočítaných rakúskych forintov/. Tým menej môže povoliť príspevok 400 korún na udržiavanie fary, lebo trvalú podporu z kultového fondu nemôže vyplácať ani cirkevným obciam, ktoré sú patronátnymi. Minister je však ochotný prispieť na výstavbu fary, ak mu cirkevná obec predloží projekt a rozpočet na jej výstavbu.

Po tomto rozhodnutí cirkevná obec urýchlene dala vyhotoviť projekt a rozpočet na faru a ešte toho roku, 15. decembra ich predložila cirkevnej vrchnosti. Súčasne sa obrátila na biskupa so žiadosťou, aby na zaplatenie stavebných nákladov povolil pôžičku 20 000 korún na 4% úrok so splatnosťou do 20 rokov a súčasne peniaze uložené v roku 1875 za predané pozemky na zúročenie v banskobystrickej stoličnej kapitule, na tento účel ráčil dať poukázať. Biskup už 15. januára 1900 nariadením č. 122 žiadosť veriacich priaznivo vybavil. Pôžičku 20 000 korún je ochotný povoliť - hoci ako hovorí, cirkevná župná pokladnica tým utrpí značnú škodu - vzhľadom na šľachetný cieľ a s podmienkou, že bude riadne vystavený a riaditeľstvom Košicko-bohumínskej železnice zaručený dlžobný úpis. Prípisom č. 128 zasa poukazuje 1400 korún zložených za kostolný pozemok. Cirkevná obec po prijatí týchto prípisov prišlo k vybaveniu pôžičky 20 000 korún a o žiadanú záruku sa obrátila na riaditeľstvo Košicko-bohumínskej železnice. Menované riaditeľstvo prípisom z 27. januára 1900 čís. 4018/A I.

cirkevnej obci oznamuje, že predložený dlžobný úpis ako ručiteľ nemôže podpísať, ale je ochotné splátky podľa dlžobného úpisu nedodrhané, z platov členov z moci úradnej zraziť. Tým bola konečne vybavená pôžička. Náklady na stavbu fary stanovili na 18 083 korún a 16 halierov a postavením poverili Leopolda Wachbergera a Alexandra Häuszlera, miestnych staviteľov, ktorí pri dodržaní konkurzných podmienok podali najlacnejšiu ponuku.

Vyznamenanie Františka Saagera, predsedu cirkevnej obce

Dňa 5. februára prekvapil biskup cirkevnú obec skutočne radosnou správou. Oznámil, že Sv. otec, pápež Lev XIII. milostivo vyznamenáva Františka Saagera, predsedu cirkevnej obce za prácu pri organizovaní cirkevnej obce rádom Sv. Gregora s rytierskym krížom. Biskup prisľúbil rytiersky kríž mu osobne

odovzdať. Vyznamenania a pozornosť z tohoto vysokého miesta naplnila ozajstnou radosťou nielen katolíkov, ale celú vrútockú pospolitosť, lebo dostal ho taký muž, ktorý v práci za všeobecne osožné a kultúrne ustanovizne daleko prevýšil všetkých ostatných. Zmluvu o stavbe fary sme podpísali 12. marca a 28. toho istého mesiaca sa začala stavba, na časti pozemku veľkého 570 štv. siah, ktorý sme kúpili od Michala matuškovicha a spoločníkov. Odborným dozorom na stavbe bol poverený autor projektu Ján Omaszta, miestny inžinier Madarskej štátnej železnice. Cirkevná obec sa 5. apríla dozvedá, že 20. mája bude vo Vrútkach birmovať sídelný biskup a pri tejto príležitosti odovzdá predsedovi cirkevnej obce rád Sv. Gregora s rytierskym krížom. Táto správa vyvolala u veriacich horúčkovitú činnosť. Urobili všetko možné, aby na vykonanie vrútockých úradných záležitostí po prvýkrát prichádzajúcu cirkevnú vrchnosť náležite prijali. Osobitne cesta ku kostolu bola v takom zlom stave, že jej oprava bola nevyhnutná. V tejto veci opätovne požiadali politickú vrchnosť.

Prijatie patronátnych záväzkov

Veriaci pri spomenutých prípravách nezabudli ani na vnútorné budovanie organizácie a nakoľko Ministerstvo školstva a kultu odhlasovaný organizačný poriadok, predložený ešte 20. Októbra minulého roku, dosiaľ neschválilo, čo pôsobilo na činnosť cirkevnej obce nadmieru ochromujúco, požiadali cirkevnú vrchnosť a aj okresného poslanca Dr. Antona Lehotzkého, aby v uvedenej veci účinne intervenovali. Na to župná cirkevná vrchnosť listom z 30. apríla č. 1069 upovedomila cirkevnú obec, že Ministerstvo vyučovania a kultu rozhodnutím č. 9520 z tohoto roku, organizačný poriadok cirkevnej obce vrátilo s tým, že pred jeho schválením treba ozrejmiť otázku patronátneho práva. Cirkevná obec, aby nezdržiavala schválenie organizačného poriadku, vo veci patronátneho práva, odpovedala nasledujúcim "Vyhlásením" : "Predstavitelia vrútockej autonómnej rímskokatolíckej cirkevnej obce, na základe poverenia, týmto prehlasujeme na základe skutočnosti, že samostatnému duchovnému rímskokatolíckej cirkvi ustanovenému vo Vrútkach zabezpečujeme potrebný príjem, postarali sme sa o vybudovanie fary a udržiavanie kostola a preto si nárokuje zachovanie patronátneho práva. Súčasne vyhlasujeme, že okrem týchto dôležitých a vážnych záväzkov, žiadne iné povinnosti, za žiadnych okolností, neprijmeme. Žiadame z tejto notárskej zápisnice vydať tri exempláre ... Dané v Turč. Sv. Martine, 12. mája 1900. František Saager v. r. predseda cirkevnej obce, Szende Uhlyarik v.r. tajomník cirkevnej obce, Samuel Galanda v.r. kráľovský obvodný notár." Je nesporné, že cirkevná obec týmto, pri dnešných pomeroch, prevzala ťažké bremeno, ale v danej situácii ináč nemohla konať, ak len nechcela ohroziť priaznivé vybavenie veci. Naproti tomu však, prevzatím patronátu v skutočnosti žiadne ďalšie ťarchy neprevzala, lebo príjem duchovného už skôr zabezpečila a udržiavanie kostola aj doteraz obetavo zabezpečovali Vrútočania. Vyššie uvedeným prehlásením sa teda len doteraz prevzatým povinnostiam dáva právna úprava.

Birmovka vo Vrútkach

Sídelný biskup prišiel na vysluhovanie sviatosti birmovania do Vrútok dňa 19. mája poobede o 4. hodine. Vrútočania, bez rozdielu vyznania, ho prijali s najväčším oduševnením a radosťou. Bolo banderium, salvy z húfnic, prijímanie delegácií, žiarivý fakľový sprievod, pochod hasičov, spevácke a hudobné koncerty, pozdravné reči, rozprávkový ohňostroj atd. Na druhý deň, 20. mája pred sv. omšou, biskup, počas pozdravnej reči pripol predsedovi cirkevnej obce Františkovi Saagarovi na prsia rytiersky kríž rádu Sv. Gregora. malý kostolík sa, pri tejto príležitosti, naplnil vznešenými hosťami. Na tento sviatok prišli: Peter Ráth Vrútocký, dvorný radca a vedúci riaditeľ Košicko-bohumínskej železnice, mladší Juraj Justh, hlavný župan, Koloman Beniczký, podžupan, Ján

Havran, kanonik, riaditeľ biskupskej kancelárie, Dr. Anton Lehotzký, okresný poslanec snemu, Anton Kory, kráľovský radca, obchodný vedúci Košicko-bohumínskej železnice, Robert Eder, zástupca prednostu odborného oddelenia, Július Berecz, kráľovský školský inšpektor, Karol Szofa, turčiansky hlavný dekan a mnoho iných vedúcich osobností župy a okolia, ako i železničnej spoločnosti: po slávnosti a birmovke cirkevná obec, na počesť arcipastiera

a predstavených, podávala slávnostný obed v miestnosti učňovskej školy hlavnej dielne, ktorú pre túto príležitosť slávnostne vyzdobili. Aj táto časť slávnosti prebehla vo vzornom poriadku a výbornom súlade. Je samozrejme, že boli zdravice, tak na počesť biskupa ako aj predsedu cirkevnej obce. Dr. Karola Rimélyho, biskupa, hlboká úcta a synovská láska prejavovaná vo Vrútkach podnietila k tomu, že pánov, ktorí sa namáhali pri organizovaní slávnosti a tohoto prijatia, odmenil návštevou v ich domácnostiach a za námahu sa im osobne podakoval. Vyznamenávajúce veľkodušné poníženie sa arcipastiera upevnilo to zriedkavé vnútorné prilipnutie a oddanie sa, ktorého žiara neskoršie priniesla toľko požehnaní cirkevnej obci. Srdcia Vrútočanov sa naplnili nadšenou láskou k biskupovi, ktorému sa za dobrosrdečnosť a láskavú

pozornosť zanedlho všetci, nielen osobne v Svätom Kríži nad Hronom podakovali, ale spomienku na tieto udalosti do dnešných dní s láskou strážia a pestujú.

IV. diel

Dejiny autonómnej cirkevnej obce od ustanovenia po dnešné dni

Vrútocká filiálna cirkev sa vyvíja v samostatne riadenú cirkevnú obec. Voľba kňaza - Vyslanie pomocného duchovného - Výdavky na stavbu fary - Úprava cirkevných príspevkov - Významnejšie udalosti r. 1901 - Z udalostí r. 1902 a 1903 - Rozhodnutie o stavbe nového kostola - Hnutia proti stavbe nového kostola - Vyhotovenie plánov kostola - "Sviatok Leva" - Zmena kňazov - Udalosti roku 1904 - Petície proti stavbe kostola - Konkurz na stavbu kostola - Vyhotovenie nových plánov - Novší konkurz - Zbúranie starého kostola a začiatok stavby nového - Starosti o náklady stavby kostola - Biskup + Dr. Karol Rimely a Vrútočania - Zmeny vo vedení diecézy - Udalosti r. 1905 - napredovanie stavby kostola, vztýčenie kríža na kostolnej veži, príprava na vysviacku kostola - Vnútorne zariadenie kostola - Pozvanie na slávnosť vysviacky kostola - Prijatie biskupa - Vysviacka kostola - Slávnostný obed - Vyúčtovanie nákladov na stavbu kostola. Výpomoci a dary - Biskupské rozhodnutie o utvorení samostatnej vrútockej cirkevnej obci - Z udalostí roku 1906

Vrútocká filiálna cirkev sa vyvíja v samostatnú cirkevnú obec. Voľba kňazov.

Župná cirkevná vrchnosť prípisom z 29. júla č. 1745 upovedomila predsedníctvo, že Ministerstvo školstva a kultúry rozhodnutím z 19. júla 1900 č. 46836 schvaľuje právnu zmenu cirkevnej obce na autonómnu obec a aj na túto zmenu sa vzťahujúci organizačný poriadok. V dôsledku toho sa zide rada zvolená dňa

12. marca 1899 a podľa paragrafu 75 vlastného organizačného poriadku znovu zvolí výbor a predsedníctvo. Potom nový výbor, podľa paragrafu 45 organizačného poriadku jednohlasne a s radosťou zvolila za farára, doterajšieho duchovného pastiera Zoltána Halkó. Do výboru boli zvolení: Zigmund Berényi, Alexander Bojtoš, Krištof Falk, Ambruš Fejér, Jozef Gerstner, Imrich Hermann, Jozef Illetško, Alexander Kaldrovitš, Pavel Katona, Karol Kempný, Fridrich Kafenda, Ľudovít Knyazoviczký, Jozef Kubányi, Artur Lux, Vojtech Mátyáš, František Máday, Ľudovít Méheš, Ján Molnár, Koloman Móser, Július Olšavszký, Ján Omaszta, Matej Oravcsok, prehlásil, že na zapltenie stavebných nákladov nového katolíckeho kostola vo Vrútkach povoľuje z katolíckeho kultového fondu výpomoc na ťarchu rozpočtov roku 1905 a 1906 po 10 000 korún, spolu 20 000 korún. Túto sumu v uvedených rokoch poukáže, ak dostane ubezpečenie, že s touto podporou bude možné stavbu spomenutého kostola dokončiť. Tento radostný prípis pôsobil vo veci stavby kostola veľmi povzbudivo. Výbor má už 16. Marca mimoriadne zasadanie, aby o stavbe nového kostola, poťáže o zbúraní starého podľa paragrafu 41 ods. o/ organizačného poriadku rozhodol. Zasadanie, okrem mimoriadneho záujmu, vyzdvihuje v jednohlasnom uznesení, že kostol sa na pozemku ponúknutom Fridrichom Kafendom skutočne nedá postaviť, lebo vlastník za dom, ktorý je bezpodmienečne potrebný, žiada horibilných 25 000 korún. Za iný vhodný pozemok žiadajú zasa 20 000 korún a teda na postavenie nového kostola je najvhodnejší pozemok, na ktorom stojí starý kostolíček. Vzal do úvahy okrem toho aj to, že terajší kostolíček si vyžaduje rozsiahlejšiu opravu, ba v prípade ponechania patronátu cirkevnej obci v budúcnosti sa bude treba starať o jeho údržbu, pričom v tomto čase dva kostoly nie sú potrebné. Z

hľadiska architektonického je pozemok starého kostolíka najvýhodnejší. Konečne vo veci kúpy aj stála komisia, v

spolupráci a architektom Jánom Czajhanom, po dôkladnom prieskume, siahajúcim do všetkých detailov, dospela jednohlasne k záveru, že výber tohoto pozemku je najvýhodnejší. V dôsledku toho jednohlasne schvaľuje rozhodnutie výboru z 28. februára, ktoré nebolo nikým napadnuté a zmocňuje stálu komisiu pre výstavbu kostola, na vykonanie ďalších potrebných krokov. Súčasne rozhodlo, že stavba poťažne búranie starého kostola sa začne v

prvej polovici mája a na konanie bohoslužieb postavia na pozemku ponúknutom Fridrichom Kafendom provizórnu miestnosť s nákladom do 700 korún. Ďalej, aby sa na stavbu kostola vypísal verejný konkurz, pri čom o zaslaných ponukách rozhodne neskoršie zvolané zasadanie. Na záver rozhodlo aj o začatí celoštátnej zbierky na stavbu kostola.

Odpor proti stavbe kostola

Proti horeuvedeným rozhodnutiam, hoci tieto výbor jednohlasne prijal, predsa Barna Nemes a Krištof Falk, riadni členovia výboru, ktorí boli na zasadnutí prítomní, neskoršie 24. Marca predložili odvolanie na župný cirkevný úrad. "Členovia vrútockej rímskokatolíckej autonómnej cirkvi - píšú v odvolaní - sú zväčša nádenníci a robotníci, ktorí už aj tak ledva vládzu, pri terajšej drahote, zarobiť na vyžitie a na potrebný každodenný chlieb pre seba a pre svoje rodiny. Sú už tak vysoko zaťažení príspevkami na cirkev, že predpisovať týmto ďalšie poplatky je jednoducho nesvedomitosťou a ohrozuje ten základ, ktorý k existencii

bezpodmienečne potrebujú. Členovia cirkevnej obce, čo môžu dosvedčiť služobní predstavení, len s najväčším reptaním a nespokojnosťou platia 30 halierový príspevok, ktorý im cirkev z titulu stavenia kostola vyrúbila. Niektorí priamo odopierajú platiť túto daň. Cirkevná obec nielenže nemá žiadny majetok, ale má ešte aj dlžoby, lebo náklady na prepychovo postavenú faru ešte nie sú zaplatené. Napriek tejto veľkej ťarche, chce obec ešte väčšie ťarchy uložiť na naše plecia, ktoré nie sú primerané hmotným silám cirkevnej obce. Ako sa nám medzi členmi cirkevnej obce podarilo vyzvedieť, je všeobecná nespokojnosť s takýmto rýchlym, tak povediac ozlomkrky ponáhľaním sa, lebo veď nie je nikto medzi nami, ktorý by nechcel postaviť Pánovi krajší a ozdobnejší kostol, ale nepovažujeme čas za najvhodnejšie zvolený, lebo nemôžeme dať dohromady sumu, ktorá je na tento účel potrebná. A keď tunajší veriaci už cez stáročia sa mohli k Bohu modliť medzi skromnými stenami terajšieho kostola, môžu to robiť ešte tých pár rokov, dokiaľ horlivým zbieraním nebudeme mať sumu potrebnú na zbúranie starého a postavenie nového kostola. Za týchto okolností iste nemôže byť v záujme ani cirkevnej obce a tým menej milostivej župnej cirkevnej vrchnosti, aby ku kameňom nového kostola, ktorý sa má postaviť na takomto neistom základe, za ťažkých podmienok a dlžôb, priložili sťažnosti a prekliatie

stoviek ľudí, miesto kresťanskej lásky. Na základe tohto ponížene žiadame, ráčte rozhodnutie našej cirkevnej obce zo 16. tohoto mesiaca, podľa ktorého už v máji zbúrajú starý kostol a na jeho mieste postavia nový, zrušiť a zbúranie kostola ako i znovupostavenie určiť na čas, kedy budeme mať k dispozícii všetky

protsriedky na tento účel potrebné. Župná cirkevná vrchnosť na toto odvolanie 7. apríla 1904 pod čís. 571/450 Vic. poslala predsedníctvu cirkevnej obce

nasledujúci prípis: "Ctenému predsedníctvu vrútockej rímskokatolíckej autonómnej cirkevnej obci. Zápisnicu z výboru zo 16. marca tohoto roku vo veci zbúrania terajšieho vrútockého kostola, poťažne čo najskoršieho postavenia nového na starom mieste z moci úradnej schvaľujem a túto v jednom exemplári ctenému predsedníctvu s úctou posielam s poznámkou, že proti jednohlasne prijatému rozhodnutiu na spomenutom zasadaní výboru,

odvolanie pánov Barnu Nemesa a Krištofa Falka, členov výboru nebolo možné vziať do úvahy z nasledujúcich dôvodov:

1. Naliehavosť postavenia nového kostola, v záujme rozvoja viery, bolu už vyslovená v podstate jednohlasne na zasadaní 25. Marca 1903, proti ktorému rozhodnutiu nebolo podané odvolanie, toto schválením župnej cirkevnej vrchnosti čís. 962 z roku 1903 nadobudlo právoplatnosť a teraz už nemôže byť zrušené.

2. Zvýšenie príspevku o 30 halierov mesačne na stavbu kostola od veriacich bolo na zasadaní 25. marca 1903 jednohlasne schválené a nebolo napadnuté a má tu teda základ. Teraz už právoplatné rozhodnutia rady môže zmeniť len jej nové rozhodnutie.

3. Oprávnené sa môže predpokladať, že teraz plánovanú sumu 48 360 korún sa nebude môcť kostol neskôršie postaviť, čo odôvodňuje súrne uskutočnenie stavby. Hodnoverne som sa presvedčil, že na jednotlivých veriacich predpísaný cirkevný príspevok ani zďaleka neprevyšuje ich hmotné možnosti, naopak, berúc do úvahy to, že vrútocká cirkevná obec vznikla sotva pred 5. rokmi, treba uznať, že v začiatkoch bola schopná riešiť aj väčšie potreby, ktoré sa prirodzene vyskytli. Keď sa pritom všetkom nájdú takí veriaci, ktorí obnos na nich pripadajúci nechotne, alebo s reptaním odovzdajú, treba na jednej strane vysvetľovať prirodzenou neochotou človeka k plateniu, na druhej strane to potvrdzuje nutnosť u týchto zvyšovať a zveľaďovať povedomie, čo v terajšom kostolíku, leďva pre 200 veriacich, sa nedá dosiahnuť.

4. Mylné je tvrdenie odvolávajúcich sa, že sa vedenie cirkevnej obce ozlomkrky ponáhľala so stavbou nového kostola, lebo práve obozretnému a horlivému konaniu vedenia možno ďakovať, že na náklady stavby kostola je už teraz zabezpečených 40 000 korún a ešte chýbajúcich 8 000 korún dá sa očakávať z krajinskej zbierky a väčších darov, ktoré už teraz sú vo výhľade. V priebehu roku sa zaokrytie aj na túto sumu nájde. Úctivo prosím ctené predsedníctvo, aby s týmto mojim rozhodnutím oboznámilo odvolateľov, na stavbu kostola vypísalo súbeh a zmluvu uzavretú s vyvoleným dodávateľom predložilo župnej cirkevnej vrchnosti na schválenie v troch exemplároch. Musím pri tejto príležitosti vysloviť ctenému predsedníctvu srdečné poďakovanie za šľachetnú a neúnavnú horlivosť, ktorú vynakladá na rozkvet vrútockej autonómnej cirkevnej obce a v záujme rozmachu viery, ako aj pri urýchlení stavby nového kostola

a prosím, aby v tomto obetavom úsilí o povznesenie cirkvi a domu vytrvalo, aby sa nedalo odradiť ani ťažkosťami, ktoré sa vyskytnú, a oduševnene ráčilo vydržať." Župná cirkevná vrchnosť týmto múdrom rozhodnutím a v ňom vyslovenými slovami uznania povzbudzujúco zapôsobila na predsedníctvo, ktoré pre uskutočnenie stavby kostola zápasilo s toľkou námahou a ťažkosťami. Avšak ani po tomto nebol koniec hnutiu proti stavbe kostola. Nové komplikácie narušili potrebný kl'ud k cieľavedomej práci. Tajomník cirkevnej obce v miestnych novinách, vychádzajúc z radostnej udalosti, že minister školstva a kultu poskytol naraz podporu 20 000 korún na stavbu kostola, napísal dobromyseľný článok. Avšak vydavateľ odmietol pri jeho uverejnení spolupracovať, lebo pisateľ článku spomenul aj zásluhy župného hlavného správcu pri vybavovaní pomoci, na čo autor celý článok stiahol. Toto potom vydavateľ využil na podráždené osobné napádanie, ako dávno čakanú a hľadanú zámienku na škodenie veci kostola z ľahko pochopiteľných dôvodov. Vyostrenie nepriateľstva sa neskôršie ešte zhoršilo, keď spomenutý vydavateľ a s ním aj druhí, neváhali vec s obvineniami predložiť hlavnému riaditeľstvu Košicko-bohumínskej železnice. Nato hlavné riaditeľstvo, aby získalo o veci správny obraz, poverilo hlavného inžiniera Jozefa Pfinna, aby plán stavby kostola a rozpočet prekontrolovali, aby sa o ich reálnosti presvedčil.

Konkurz na stavbu kostola

Predsedníctvo obce aj uprostred týchto ťažkých zápasov hrdinsky vydržalo pri veci. Často prežívané trpkosti a neprijemnosti sa ich bolestne dotýkali, ale vytrvalou chuťou do roboty, búrkami vytrénovanou horlivosťou predsa len nevedeli otriasť. Rozhodnutie výboru, schválené cirkevnou vrchnosťou postupne uskutočňovalo a súbeh na novostavbu kostola 18. Apríla uverejnilo v novinách:

1. Vallalkozók Kozlony
2. Magyar Pályazatok
3. Magyar Mérok és Építészegylet - v týždennom spravodaji
4. Magyar Pénzügy
5. Magyar Kereskedo lap
7. Vállalkozók Lap
8. Felvidéki Hiradó
9. Szepesi Lapok

Čas súbehu skončil 20. mája. Predsedníctvo sa zišlo v tento deň na mimoriadnu schôdzu, aby o došliých ponukách rozhodlo. Po otvorení ponúk sa ukázalo, že plánovanú stavbu kostola postavia

1. v mene Banskštiavnického úverového ústavu Ján Czajhan a spoločník za 48 360,11 korún.
2. Stanislav Zachar za 51 212 korún a 87 halierov
3. František Šinka za 51 646,20 korún
4. Leopold Wachsberger za 54 660 korún a 80 halierov
5. Ján Króner za 50 205,11 korún

Zasadnutie pri tejto príležitosti ani jednému uchádzačovi stavebné práce nezadalo, ale rozhodlo, že došlé ponuky vyžadujú dôkladný prepočet a že z hľadiska záruky vyžadujú dodatočné rokovanie. Všetky ponuky a k nim patriace spisy odovzdajú na zasadnutí prítomnému hlavnému inžinierovi Košicko-bohumínskej železnice Jozefovi Pfinnovi na posúdenie a vyslovenie názoru. Na jeho podklade, podľa podmienok uvedených v ponuke, do 14 dní

rozhodne. S týmto rozhodnutím sme osobne prítomných ponúkajúcich účastníkov konkurzu oboznámili. Na tomto zasadnutí Barna Nemes, člen výboru, znovu navrhol, aby zasadanie odložilo rozhodnutie o najvýhodnejšej ponuke na vhodnejšiu príležitosť pre stavbu kostola a otázku stiahlo z programu. Nakoľko on sám osobne nevidí zaistené potrebné krytie stavby kostola, aby ponuky oferentom s konečnou platnosťou vrátili a stavbu kostola odložili, kým potrebná suma nebude vopred zaistená, poťažne z podpôr zhromaždená. Predseda navrhujúcemu objasnil, že o nutnosti stavby kostola rozhodli viaceré zasadania a ich rozhodnutia boli aj cirkevnou vrchnosťou schválené, nakoľko vo veciach viery, v zmysle vlastného organizačného poriadku je župná cirkevná vrchnosť sama rozhodujúcim činiteľom, výbor by ďaleko prekročil okruh svojej právomoci, keby nariadenia cirkevnej vrchnosti urobil dodatočne predmetom novej diskusie, na druhej strane toto kolísavé a nedôsledné konanie by mohlo ohroziť vieru vo vážnosť výboru a ľahko by ju otriaslo. Na úhradu nákladov na stavbu kostola, oznámil predseda, cirkevná obec má doteraz k dispozícii 39 771,79 korún a nakoľko Košicko-bohumínska železničná spoločnosť, ako bol

z príslušných miest informovaný, oznámila, že je ochotná tiež pomôcť významnejšou sumou, novostavba kostola, vyžadujúca náklad 48 360,11 korún je skoro zaistená. Zasadanie túto správu predsedu vzalo jednohlasne na vedomie a doterajšie rozhodnutia vo veci kostola znovu potvrdilo.

Príprava nových plánov kostola

Po týchto udalostiach predsedníctvo všetky projekty, rozpočty a došlé ponuky na stavbu kostola poslalo 24. mája Jozefovi Pfinnovi, hlavnému inžinierovi na vypracovanie posudku. Na zasadnutí 3. júna, na základe posudku menovaného inžiniera, sa rozhodlo požiadať Jána Czajhana o prepracovanie projektov, najmä

preto, lebo projekty sa nepáčili Petrovi Ruttkayovi Ráthovi, dvornému radcovi, hlavnému riaditeľovi Košicko-bohumínskej železnice a jeho milosť sa vyjadrila, že len tak bude stavbu kostola podporovať, keď projekty primerane prerobia. Výbor cirkevnej obce, aby nestratil prisľúbenú účinnú pomoc a aj preto lebo podľa projektu javilo sa bezpodmienečne potrebné hlavnú loď kostola o jedno obločné pole a to nielen kvôli symetrii, ale aj kvôli kapacite, zväčšiť, rozhodol o prepracovaní projektov. Toto rozumné rozhodnutie odôvodňovalo aj to, že prvé projekty slúžili len na zaistenie 20 000 korunovej pomoci od Ministerstva školstva a kultu. Po tomto predsedníctvo s najväčšou radosťou súhlasilo s prepracovaním Czajhanových projektov a s tým súvisiacim odložením začiatku stavby, len to si vyhradilo, že náklady na stavbu podľa novšieho projektu, nebudú proti pôvodnému podstatne vyššie, lebo na zozbieranie sumy na zaplatenie vyšších nákladov sa necítilo dost' silné. Tieto novšie projekty a rozpočty na kostol, ktorý sa má stavať, budú predmetom užšieho konkurzu, o čom budú včas upovedomení.

Novší konkurz

Nové projekty kostola pripravil Jozef Pfinn 30. júla. Ďalší užší konkurz bol vypísaný na 8. augusta, poťažne oferentov z prvého konkurzu vyzvali na novší. V tomto druhom projekte náklady určili na 55 086,10 korún. Výbor cirkevnej obce o došlých návrhoch rozhodol na mimoriadnom zasadaní dňa 8. augusta. Teraz podali ponuky už len traja stavitelia:

1. Ján Kroner za 55 086,10 korún
2. Stanislav Zachar za 51 331,80 korún
3. Ján Czajhan za 56 738,68 korún.

Títo boli ochotní za nimi uvedené sumy kostol postaviť. Zasadanie výboru pre stavbu kostola, po vypočutí názoru vedúcich pánov, zadalo stavebné práce Stanislavovi Zacharovi, Znijovskému staviteľovi, nielen preto lebo bol najlacnejší, ale aj preto lebo dával najväčšie záruky spoľahlivosti. Rada raz pre vždy splnomocnila predsedníctvo, aby s menovaným podnikateľom podľa paragrafu 66. písm. d. poťažne paragrafu 68 písm. c organizačného poriadku uzavrelo riadnu zmluvu, čo sa aj 10. augusta stalo, s tou záväznou podmienkou, že podnikateľ je povinný kostol do 15. augusta 1905 odovzdať svojmu účelu.

Župná cirkevná vrchnosť 18. augusta 1904 pod číslom 1268/1147 Vic. zmluvu schválila a predsedníctvu cirkevnej obce za "horlivo vykonávané prípravné práce, potešiteľné výsledky a za neúnavnú agilnosť pri stavbe kostola ..." vyslovila znovu najsrdečnejšie uznanie. Týmto sa vec kostola neodvolateľne dostala k vážnemu bodu obratu. Vyzvali podnikateľa, aby bezodkladne začal s búraním starého kostola, súčasne bola prikázaná aj stavba dočasnej modlitebne (provizória/ Medzitým si mnoho vybavovania a únavy vyžiadalo vykopanie pozostatkov osôb pochovaných na starom pozemku a ich premiestnenie na primerané miesto, ako aj kúpe pozemku bezpodmienečne nutného na postavenie nového kostola. Majiteľ pozemku chcel vyťažiť z tiesne cirkevnej obce hmotný prospech a určil nehorázne vysokú cenu. Po mnohých jednaniach, prosbách a intervenciách, kúpila cirkevná obec potrebných 125,6 štv. siah za 2 000 korún od Jána Šimu. Tento výdavok sa veľmi bolestne dotkol cirkevnej obce, lebo s nutnosťou kúpiť pozemok nerátala, pretože pozemok bol predtým vlastníctvom kostola a Jozef Pavlovics, farár materskej sučianskej fary predal celé územie kostola za 500 forintov a teraz sa len veľmi ťažko podarilo kúpiť sotva 1/5-nu za 2 000 korún. S touto smutnou skutočnosťou sa nevieme ani do dnešných dní zmieriť, lebo keby bola vrútocká cirkevná obec vlastníkom spomínaných nehnuteľností, nemala by dlžoby ale značný majetok ... Je isté, že okrem starého kostolného pozemku sa vo Vrútkach sotva nájde iný, ideálnejší,

vhodnejší a bolo by výhodné, keby okolie novopostaveného kostola nebolo zastavané. Úzky pozemok pôsobil nadmieru stiesnene na technické prevedenie stavby, to bola jediná príčina, prečo hlavná loď sa nedala postaviť v požadovanej rozlohe a čo donútilo projektantov na rozšírenie bočných lodí.

Zbúranie starého a stavba nového kostola

Búranie starého kostolíčka začalo 29. augusta 1904. Mnohí, ktorí doteraz ešte pochybovali, že sa stavba nového kostola uskutoční, teraz už pomaly začali veriť, že z toho predsa len niečo bude. Krásne počasie počas búracích prác umožnilo, že 14. septembra sa začalo už s kladením základov a murárske práce postupovali tak rezko, že polozenie základného kameňa sme oslávili už 25. októbra o 8. hodine ráno. Cirkevná obec vložila do druhého ľavého uhlového kameňa veže /z pohľadu na kostol/ v medenej trúbke pergamenovú listinu, tohoto doslovného znenia: "Lecturis Salutem in Domino! Ecclesia haec aedificate fuit e zelo ruttkaisensis rom. ceth. autonom. Communitatis ad maiorem Dei gloriam anno Domini MCMIV. /1904/. Tí ktorí niekedy budú tento dokument čítať, nech vedia, že rímskokatolícky kostol, ktorý sa dvíha nad rohovým kameňom bol vystavaný Pánovi v r. 1904. Teda za pontifikátu pápeža Pia X. a panovania kráľa Františka Jozefa I., Dr. Kolomana Vászaryho, kardinála, maďarského kniežat'a primasa, Dr. Farkaša Radnaia, banskobystričského biskupa, ml. Juraja Justha, turčianskeho hlavného župana, Petra Ratha Ruttkaya, dvorného radcu a vedúceho riaditeľa Košicko-bohumínskej železnice, Jána Komoru, dekana, vrútockého farára, Františka Saagera, rytiera rádu S. Gregora, predsedu cirkevnej obce, inšpektora Košicko-bohumínskej železnice, Fridricha Kafendu a

Arthura Luxa, podpredsedov cirkevnej obce, Szende Uhlyarika, tajomníka cirkevnej obce, Viliama Brunnera, cirkevného dozorcú a Adolfa Vadnaia, správcu, Kostol projektoval Jozef Pfinn, hlavný inžinier Košicko-bohumínskej železnice, staval Stanislav Zachar, znijovský staviteľ. Stavebné náklady vyše 60 000 korún, zväčša hradila cirkevná obec, k nim prispeli Katolícka cirkevná základina 20 000 korunami, Košicko-bohumínska železničná spoločnosť 10 000 korunami a iní dobrodincovia väčšími – menšími darmi. Nech hlása tento - kostol na večné časy božiu slávu a požehnanie nech zostúpi na tých, ktorí ho projektovali a dali postaviť.

Dané vo Vrútkach, v Turčianskej župe, 25. októbra 1904.

František Saager v.r. predseda cirkevnej obce, Szende Uhlyarik, tajomník cirkevnej obce v. r. P. H." 1*

Tento doklad vyvolal mnoho nedorozumení a prehnane urazených reakcií. Menovite vo Vrútkach bývajúci zamestnanci Maďarskej kráľovskej štátnej železnice zalievali, že oni ako služobná vetva nie sú v doklade uvedení. Autorov k tomu nevedol zlý úmysel, ani úmyselné obidenie skutočnosti, skôr to môžeme pripísať ich zábudlivosti. Na druhej strane cirkevná obec nechcela v tomto doklade zvečniť kultúrno-historické údaje a ani to veľkosť pergamenu nedovoľovala. Konečne je skutočnosťou, že zamestnanci štátnej železnice ani milodarmi, ani starostlivosťou o vec sa natoľko nepričinili o stavbu kostola, aby si mohli nárokovať osobitné miesto medzi dobrodincami, pričom boli vynechaní mnohí väčší dobrodincovia, ktorí sa preto neurazili. Stavebné práce veľmi starostlivo pokračovali až do 11. novembra, kedy veľké mrazy a studené počasie prerušilo ďalšie práce. Pre históriu treba na tomto mieste uviesť, že pri búraní starého kostola, alebo pri vykopávaní ostatkov pochovaných, sme nenatrafili na žiadnu pamätihodnosť alebo starožitnosť, hoci sme v to dúfali. Bezprostredné okolie starého kostolíka slúžilo až po najnovšie časy ako cintorín a tak sa zdá, že zem cintorína viac razy prekopali, lebo v jednom veľkom hrobe sme narazili na pomerne zachovalú kostru. Vykopané kosti sme znovu požehnali a uložili s najväčšou dôstojnosťou do spoločného hrobu. Pozostatky Karoliny Saagerovej rod. Guntherovej, manželky Františka, nar. 1. X. 1852 + 14.II. 1878, Adolfa Saagerovej rod. Kostenbaumerovej, manželky Františka nar 1. VII. 1858 + 24. XI.

1899, ako aj Arpáda Krennera nar 14. II. 1870 1 9.I. 1883 pri príležitosti nutnej exhumácie uložili do ľavej bočnej lode novobudovaného kostola na večný odpočinok, čo je zvečnené na mramorovej tabuli.

1* Význam skratky P.H. sa nepodarilo rozlúštiť.

Obstarávanie peňazí na stavbu kostola

Predsedníctvo cirkevnej obce sa medzitým s plnou vervou pustilo do práce. Podalo žiadosť k hlavnému riaditeľovi Košicko-bohumínskej železnice, o dodanie prírodného kameňa z ružomerskej bane, potrebného na sokel a základný múr kostola a veže za zníženú cenu, čo spomínané riaditeľstvo pripisom z 13. Augusta 1904 číslo 36815/E pohotovo aj povolilo. Upovedomilo miestne inžinierske oddelenie, aby potrebný prírodný kameň dodalo po 2,50 korún za meter kubický, na úhradu nákladov nakladania a vykladania, ale bez účtovania nákladov za dopravu. Cirkevná obec týmto šľachetným nariadením dostala nielen kvalitný prírodný kameň, ale usporila aj peniaze. Na obstaranie peňazí sme vyvinuli pomerne veľké úsilie. Podali sme žiadosti o pomoc pri stavbe kostola Jeho Veličenstvu Františkovi Ferdinandovi, následníkovi trónu, Jeho výsosti Kolomanovi Vászarymu kardinálovi, kniežaťu - primasovi a niekoľkým maďarským rímsko a gréckokatolíckym biskupom a farárom. Vybavili sme povolenie Ministerstva vnútra číslo 33172 z roku 1904 na celoštátnu zbierku. Predpokladali sme,

že stavba kostola sa skončí deficitom, preto sme sa 10. Septembra 1904 obrátili na Ministerstvo školstva a kultu so žiadosťou, aby plat patriaci farárovi od obce, ročne 1800 korún, z titulu štátnej pomoci na vyrovnanie kongruy ráčilo uvoľniť, aby z tohto titulu získané peniaze mohli byť použité na zaplatenie výdavkov

vyvolaných stavbou kostola. župnej cirkevnej vrchnosti, potažne banskobystrickej sídelnej fare, podali sme 12. októbra žiadosť, aby na podklade povolenia z 5. apríla 1903 č. 962 požičala a poukázala 971?29 korún kapitálu, ktoré fara dostala z predaja farských pozemkov na ročné splátky po 500 korún s príslušnými

úrokmi. Sídelná fara v oznámení z 21. októbra číslo 69. Vyjadruje skutočnú radosť a uznanie nad tým, že vrútocká rímskokatolícka autonómna cirkevná obec s oddanou horlivosťou a oduševnením, ktoré pramení z viery, má v srdci cirkevné veci. Potvrdila v nedávnej minulosti prejavujúcu sa obetavosť a úsilie pri budovaní kostola na slávu božiu ... Je ochotná aj žiadosť o pôžičku meritórne vybaviť, ak cirkevná obec k vybaveniu pôžičky pošle potrebné formuláre a oznámi spôsob, potažne prameň, na zaplatenie poskytnutej pôžičky a úrokov. Potom takto končí: "Nakoniec, poukazujeme na pripomienky z viacerých strán, chceme odporúčať do pozornosti cirkevnej obce pouvažovať, či projektované rozmery kostola v záujme očakávaného vzrastu veriacich, budú dostatočné a

či by nebolo potrebné chrámovú loď stavať širšiu a dlhšiu ?..." Predsedníctvo cirkevnej obce v odpovedi vyslovuje srdečnú vďaku stoličnej farnosti za toľko razy preukázanú podporu a ochotu, osobitne vyzdvihuje vecné pripomienky k rozmerom kostola. "Tieto okolnosti neobišli v tom čase - píše predsedníctvo - ani

našu pozornosť a hlavného inžiniera, ktorý vyhotovoval nové projekty, sme požiadali, aby chrámovú loď rozhodne predĺžil o jednu medziobločnú dĺžku. Keď však došlo na vypracovanie, úmysel z technických príčin, pre úzkosť stavebného pozemku nebolo možné uskutočniť. Projekt vyriešil problém tak, že rozmery krížnych lodí podstatne zväčšil, takže kostol môže pojať okolo 800 veriacich..." Stoličná rada sa z predložených dokladov presvedčila, že návratnosť žiadanej pôžičky je zabezpečená a župnej cirkevnej vrchnosti navrhla povolenie pôžičky a žiadala od cirkevnej obce zaslanie dlžobného úpisu. Výbor na zasadnutí 29. októbra 1904 vec prerokoval a po neprijemných incidentoch, v ktorých nastolil zbytočnosť stavby kostola, nakoniec prijal príslušné rozhodnutie.

Župná cirkevná vrchnosť v súvislosti so spomínanou pôžičkou 20. novembra pod číslom 1790 rozhodla, že kúpnu cenu za farské hnutelnosti 12 971,29 korún, zaokrúhlene na 13 000 korún, je ochotná cirkevnej obci požičať, s podmienkou, že 500 korunové splátky na istinu budú poukazovať banskobystrickej

stoličnej fare, ale 4% úroky rátané z pôvodnej sumy, štvrtročne pozadu, budú platiť do rúk vrútockého farára. Súčasne, mimo tejto pôžičky na návrh stoličnej fary, zo základiny pre chudobné kostoly založenej bl. pamäti biskupom grófom Františkom Berchtoldom ako dar, poukázali 2 000 korún. Zápisnicu zo zasadnutia z 29. októbra, 21. novembra pod číslom 1792 vzala na vedomie, poukázala na to, že tretí bod zápisnice, ktorý sa vzťahuje na pôžičku 15 000 korún bol už dávno priaznivo vybavený. "Ďalší obsah zápisnic - pokračoval Dr. Farkas Radnai, dobromyseľný hlavný župan pastier - sa ho bolestne dotkol, ale celkom ho neprekvapil. Totiž smutná skúsenosť - z ktorej žiaľ, ani výbor vrútockej cirkevnej obce nie je výnimkou - že ideové a mienkové trenice nezostávajú v medziach rokovania a že rany spôsobené týmito trenicami bolestnejšie znáša ten, ktorému ide viacej o napredovanie svätej veci, napriek zvýšenej námahe, ako o získané pochvaly a požehnania. Liekom na takéto rany je čiastočne povznesenie mysle, trpezlivosť podporovaná svätosťou veci, čiastočne kresťanská láska, odpustenie a olej vzájomnej úcty, ktoré ukončia nedorozumenia a zahoja rany. Zo zápisnice ma teší zistenie, že členovia výboru - jednotlivito aj silou, moji milí synovia v Kristu - tento hojivý olej na rany už vzájomne použili a s radosťou živím nádej, že srdečné prerokovávanie vecí cirkevnej obce a potrebný záujem o užitočnú prácu sa týchto rán viacej nedotkne. Tu môžeme skutočne povedať, čo napísal sv. apoštol Pavel Filipanom: "Ak teda je nejaké potešenie v Kristovi, ak je nejaká útecha z lásky, nejaké spoločenstvo ducha, nejaké srdce a zľutovanie, dovŕšte moju radosť, zmýšľajte rovnako, rovnako milujte, buďte jedna duša a jedna myseľ. Nerobte nič pre márnú slávu, ale v pokore a úcte jeden k druhému. Ochrana všetkého dobrého a večného môže rátať s mojou arcipastierskou podporou." Veľkodušná podpora stoličnej fary a biskupova prišla v najlepšom čase a takpovediac predišla tomu, že pekne začaté sväté dielo nezostalo samo na seba. Zo stavby kostola valilo sa stále toľko neprijemností a žľče na hlavy vedúcich, že to začalo presahovať ich trpezlivosť a bolo treba predpokladať, že doterajšie oduševnenie nahradí najchladnejšia ľahostajnosť, alebo roztrpčená nevšímavosť, čo sa pri týchto obecných veciach stáva. Vec vrútockého kostola - môžeme právom povedať - očividne riadila a strážila jej osud nevyspytateľná Prozreteľnosť. V najrozhodnejších chvíľach sme veľmi pociťovali jej podpornú ruku !...

Nebohý biskup Dr. Karol Rimély a Vrútočania

Skôr ako by sme uzavreli udalosti roku 1904, musíme spomenúť veľkú stratu, ktorá začiatkom roka postihla veriacich. Dňa 14. januára, včas ráno, sme dostali otriasajúcu správu, že sídelný biskup, zápalistej mysle Dr. Karol Rimély, 13. januára o 11. hodine predobedom zomrel na srdcovú mŕtvicu. Smútok Vrútočanov bol veľký, lebo nebohý hlavný pastier bol ich oddaným dobrodincom, ba dobrotivým otcom. Pretože len čo sa dozvedel o zanedbanom duchovnom stave vrútockých katolíkov, s jedinečnou dobrotou celého srdca sa ujal ich ťažkých vecí. Nebolo žiadosti, priania - ak to bolo v jeho možnostiach - aby jej nebol, so zvyčajnou arcipastierskou milosťou, vyhovel. Len tak sa dá vysvetliť, že vrútocká filiálna cirkevná obec bez väčších ťažkostí a tak chytro sa mohla osamostatniť a tak obdivuhodne rýchlo začala prekvitať. V archíve cirkevnej obce uchovávané príspisy, ale aj osobné listy, budú potomkom povzbudzujúcimi vetami oznamovať, okrem veľkých vedomostí hlbokú vieru, skvejúce sa vlastenectvo, ako aj dobrotu srdca, ktorá prežije požehnanú pamiatku cirkevného kniežata. Mal rád Vrútočanov a títo na jeho osobe lipli s láskou hraničiacou s nadšením. Nežná synovská prichylnosť viazala dobrosrdečného arcipastiera a Vrútočanov. Toto prenikavé a oživujúce teplo vyžaruje až do dnešných dní zo všetkých písomností, ktoré tento veľký cirkevný predstavený "milým vrútockým veriacim" toľko razy adresoval. Bol oddaným ochrancom Vrútok v tom najvznešenejšom zmysle slova. Organizovanie cirkevnej obce, ustanovenie farnosti sa viaže na jeho slávne meno. Postavenia kostola sa nedočkal, ale k tomuto Vrútočanov stále povzbudzoval a vec do posledného dychu s najvrúcnejšou túžbou podporoval. Aj v rade darcov na stavbu kostola bol on prvý .... "ponáhľam sa, aby

som bol ja prvým" - píše v liste. Zatože Maďarské kráľovské ministerstvo školstva a kultu a Ministerstvo obchodu, Košicko-bohumínska železničná spoločnosť a ďalší, prispeli vo väčšom rozsahu na stavbu kostola,

možno ďakovať v najväčšej miere jeho mimoriadne srdečným podporným podaniam. Nemožno zabudnúť na srdečnú príchylnosť, oddanú a úprimnú pozornosť pri birmovke. Počas organizovania cirkevnej obce, ustanovenia farnosti a stavby kostola bolo treba zápasiť s nespočítateľným množstvom problémov a prekážok, často bolo treba klopať na dvere kúrie arcipastiera. A Vrútočania pri každej príležitosti našli priateľský domov v Svätom Kríži nad Hronom ...

Vieme o tom, že náš kostol chcel podporiť väčšou peňažnou čiastkou, ale nevyspytateľná Prozreteľnosť ho vylúčila z radov žijúcich skôr, ako mohol hocičo v tomto smere vybaviť. Je skutočnosťou, že cirkevná obec v ňom stratila oddaného cirkevného predstaveného, na úprimné oplakávanie ktorého mala viacero

dôvodov. Cirkevná obec sa po prijatí zdrvujúcej správy ponorila do smútku, prejavila telegraficky úprimnú sústrasť stoličnej fare a delegácia vyslaná na pohreb položila na katafalk ozdobný veniec s týmto nápisom: "Zakladateľovi vrútockej cirkevnej obce, vďačná katolícka obec."

Plníme si len povinnosť, keď pri spisovaní dejín cirkevnej obce, v duchu navštívime kostolnú hrobku tohoto veľkého biskupa vo Svätom Kríži nad Hronom a čerstvo natrhanými kvetmi našej nepominuteľnej vďačnosti a piety ju ovenčíme. Vznesená pieta nech blíči na večné časy, nech bdie aj v posmrtnom prachu nad miliónkrát požehnanou pamiatkou arcipastiera!...

Zmena vedenia diecézy

Smútok cirkevnej obce bol aj preto taký veľký, bolesť taká úprimná a hlboká, lebo smrťou dobrosrdečného biskupa videla ohrozenú aj sľubne začatú stavbu svojho kostola- Vďaka Prozreteľnosti za to, že sa obava nesplnila. Vedením, smrťou veľkého biskupa osirelého biskupstva, bol poverený Ladislav Višnyovszky, pápežský prelát, farský veľkoprepošť, ktorý práve tak podporoval vec Vrútočanov, s neutuchajúcou horlivosťou a dobromyseľnosťou, ba čo viac, keď v stavbe kostola nastal kritický obrat, rozumným a rozhodným rozhodnutím raz navždy odstránil nebezpečie jej zastavenia. Šetrné vybavovania zástupcu biskupa majú veľký podiel na tom, že stavba kostola sa nedostala práve v dvanástej hodine do závozu. Začiatkom septembra 1904 prevzal vedenie diecézy biskup Dr. Farkaš Radnai, v ktorom cirkevná obec našla práve tak oddaného arcipastiera a ozajstného podporovateľa. A to bolo pre cirkevnú obec veľkým šťastím! Práve v čase zmeny vo vedení diecézy, potrebovala vec kostola najväčšiu podporu. Očakávalo sa, že nový arcipastier popri zaťažení pri preberaní vedenia a uprostred inej činnosti, nebude sa môcť dostatočne zúčastniť na podpore cirkevnej obce. Ale nestalo sa tak. Nový arcipastier pokračoval v šľapajach svojho slávneho predchodcu a od prvých chvíľ svojej úradnej činnosti vzal vrútockú obec do prvoradej pozornosti a podpory. Už pri príležitosti prevzatia biskupského stolca 28. septembra 1904 presvedčila sa čestná delegácia v Banskej Bystrici, že nový arcipastier sa živo zaujíma o osud vrútockej cirkevnej obce, ba čo viac, že je o jej ťažkostiach dôkladne informovaný, za čo bezpochyby možno ďakovať zástupcovi biskupa, poťažne informáciám horlivého dobromyseľného tajomníka. Týmto môžeme udalosti roka 1904, naplneného toľkou prácou, uzavrieť.

Udalosti roku 1905

Cirkevná obec aj v tomto roku vyvinula cieľavedomú činnosť. Využila každý prostriedok, každý spôsob, aby na stavebné náklady kostola zabezpečila potrebné hmotné prostriedky. Dňa 14. Februára predložila hlavnému riaditeľstvu Košicko-bohumínskej železnice žiadosť, aby - vzhľadom na zvláštne miestne

okolnosti – povolilo vyhotovenie vecí pre vnútorné zariadenie v hlavných dielňach. Potom urobila kroky na urýchlenie - uskutočnenie prisľúbenej pomoci. Obidve žiadosti mali úspech, lebo hlavné riaditeľstvo 4. marca prípisom číslo 10064/F III. povolilo, aby veci vnútorného zariadenia kostola boli vyhotovené v hlavnej dielni za úhradu skutočných nákladov. Vo veci peňažnej pomoci napísali 8. Marca pod č. 19385/B predsedníctvu cirkevnej obce nasledujúci list: "Na žiadosť o príspevok na stavbu kostola, ktorá nám prišla dňa 10. decembra 1903 prostredníctvom Jeho milosti banskobystrického pána biskupa a ktorú on odporúčal, mám to šťastie oznámiť, že vyhovujeme Vašej žiadosti. Vzhľadom na vieroučný, mravný a kultúrny význam stavby, ktorá bude slúžiť šľachetným a vyšším snahám a záujmom našich zamestnancov prispejeme na stavbu vrútockého kostola sumou 10 000 korún. Túto sumu, primerane postupu stavebných prác, poukážeme v 4. splátkach. Pokiaľ ide o prvú splátku, nariadil som, aby bola vyplatená z vrútockej železničnej pokladne na neokolkovanú potvrdenku. Rath v. r. hlavný riaditeľ. Práve tak 8. marca tohoto roku, biskupský úrad, listom č. 442 do rúk predsedu cirkevnej obce, doručuje prípis Ministerstva školstva a kultu a sním najvyšší milodar nášho apoštolského kráľa Jeho Veličenstva, 500 korún, ktoré súčasne posielal. S listom č. 550 z biskupstva, ktorý prišiel 26. marca, posielal Ministerstvo školstva a kultu prvú splátku 10 000 korún z povolenej pomoci 20 000 korún z kultového fondu, ktoré minister rozhodnutím zo 7. marca 1905 č. 100286 poslal do rúk biskupa.

Napredovanie stavby kostola, vztýčenie kríža na veži, prípravy na vysviacku kostola

Zatiaľ, čo sa vedenie cirkevnej obce zamestnávalo zabezpečovaním peňazí na stavebné náklady, aj stavba kostola dobre napredovala. Tohoročné jarné počasie bolo priaznivé, takže už začiatkom apríla bolo možné pokračovať v stavbe. Stavbu svedomite a starostlivo kontroloval stály stavebný dozor, Gedeon Váczy, miestny hlavný inžinier a projektant kostola Jozef Pfinn, inšpektor, hlavný inžinier hlavného riaditeľstva Košicko-bohumínskej železnice. Stavební dozorcovia sa zišli každú sobotu priamo na stavbe a po dôkladných poradiach rozhodli o otázkach, ktoré sa vyskytli. Pri konaní, vždy zohľadňovali jednak peňažné možnosti, účelnosť a šetrnosť, jednak solídne zabezpečenie prác. Dozorcovia sa starali aj o primerané tempo stavebných prác a pri tom ale aby neutrpela kvalita stavby, a aby neutrpela kvalita stavby, a aby bolo možné už v priebehu jesene odovzdať kostol svojmu účelu. K tomuto nás nútili miestne podmienky. Takzvaná dočasná modlitebňa, sa na konanie bohoslužieb ukázala, najmä v zime, nevhodnou a iné vhodné miesto na tento účel sa, ani po zdĺhavom chodení a hľadaní, nepodarilo prenajať. Pri stavbe kostola bolo teda bezpodmienečne nutné brať ohľad na tieto miestne ťažkosti. Stavba kostola do 9. júla natoľko pokročila, že už toho dňa bolo možné - na veži vztýčiť kríž. Poobede o 3. hodine, po pobožnosti slúženej v modlitebni, sa vybrali veriaci v procesii k novostavbe kostola, kde Ján Komora, miestny dekan - farár, za veľkej účasti vrútockých občanov, kríž posvätil. Kríž urobili v hlavnej dielni, vážil 152 kg a bolo treba šikovného človeka na to, aby ho pripevnil na štihty, k nebu sa týčiaci vrchol veže. Veľké zhromaždenie sa so zatajeným dychom prizeralo vztýčovaniu a

po jeho beznehodovom ukončení, uľahčene si vydýchlo. Robotníkov, ktorí ho vykonali, obdarilo značným peňažným darom. Pri tejto príležitosti, cirkevná obec vložila do medenej gule kríža doklad, vzduchotesne uzavretý v púzdre, v ktorom podrobne opísala založenie cirkevnej obce, stavbu kostola, kultúrne a politické pomery vo Vrútkach. Keď sa zdalo istým, že kostol bude do 1. októbra dokončený, cirkevná obec urobila prípravy na jeho vysvätenie. Delegácia, zložená z Františka Saagera predsedu cirkevnej obce, Jána Komoru farára, Artúra Luxa podpredsedu a Sende Uhlyarika tajomníka, dostavila sa 2. augusta k sídelnému biskupovi Farkašovi Radnaiovi do Svätého Kríža nad Hronom. Biskup so zvyčajnou zdvorilosťou prijal delegáciu, posvätenie kostola s najväčšou ochotou prijal a určil deň vysviacky na nedeľu 1. októbra. Jeho milosť, vo svojom rozhodnutí osobitne zdôraznila, aby sa vrútockí veriaci, ktorí sú vo väčšine robotníkmi, mohli slávnostnej vysviacky kostola v čo najväčšom počte zúčastniť. Cirkevná obec,

po priaznivom vybavení, na veľkú radosť veriacich, zapojila všetky sily do zabezpečenia úspešného priebehu vysviacky kostola. Podnikla všetko možné, aby urýchlila dokončenie kostola a aby zabezpečila dôstojný priebeh slávnosti, primeraný vznešenosti cieľa. Preto patronálny výbor zvolil stály prípravný výbor a poveril ho vypracovaním všetkých podrobností vysviacky. Ale aj samotné predsedníctvo cirkevnej obce pracovala dňom i nocou na zabezpečení úspechu.

Vnútorne zariadenie kostola

S napredovaním stavby držala krok aj výroba predmetov vnútorného zariadenia. Objednanie oltárov, kazateľnice a pod bolo starost'ou farára, ktorý ich včas, ešte začiatkom roku 1905 objednal u Ferdinanda Prinotha, sochára a staviteľa oltárov z Grodenského sv. Ulricha. Dve spovedelnice, 30 lavíc, stenové sistórium a k nemu patriace zamatové stoličky, umelecky prevedenú krstiteľnicu, zákrstový oznamovací zvonček, dve ozdobné lavice do vedľajších lodí, ako aj veci pre zariadenie zákrstia atď sa robili v miestnej hlavnej dielni. Ozdobný organ so 16. hlavnými a 9. vedľajšími registrami daroval Fridrich Kafenda, majiteľ domov, podpredseda cirkevnej obce. Stál 5 200 korún a bol umeleckým dielom Jána Tutscheka kutnohorského cis. kráľovského výrobcu organov.

Medzi hlavné ozdoby kostola patrí 20 maľovaných okien vyhotovených v krajinskom sklomalierskom ateliéri Waltera Gidu v Budapešti. Jednotlivé okná stáli 350, pot'ážne 220 korún a boli zaplatené z darov občanov. Okná po 350 korún darovali:

1. Na pamiatku vremlilovanej Heleny Peter Rath Ruttkai a manželka /s obrazom sv. Heleny/
2. Vrútocká rímskokatolícka autonómna cirkevna obec Petrovi Rathovi, dvornému radcovi, vedúcemu riaditeľovi Košicko-bohumínskej železnice na znak hlbokej vd'aky a úcty /s obrazom sv. Petra/
3. Na slávu božiu daruje Robert Eger a manželka /s obrazom sv. Alžbety/
4. Na spomienku na našu drahú matku Jozef Pfinn s manželkou /s obrazom sv. Jozefa/
5. Z radosti nad narodením syna a z piety zosnulým veriacim František Saager /s obrazom archanjela Rafaela/
6. Na pamiatku otca Štefana Pfinna s manželkou /s obrazom sv. Ruženy/
7. Na česť sv. Františka Xaverského Zoltán Halkó, prvý vrútocký farár /s obrazom sv. Františka Xaverského/
8. Našej vždy vernej Matke rodina Sende Uhlyarika /obraz Lurdskej Panny Márie/
9. Na väčšiu slávu božiu darovali 40-ti Košicko-bohumínski železniční zriadenci /s obrazom kniežaťa sv. Imricha/
10. Sv. Anton oroduj u Boha za darcov tohoto okna: 80 robotníkov vrútockej hlavnej dielne /sv. Anaton Paduánsky/ Okno v hodnote 220 korún darovali:
11. S nápisom: "Pane milujem vznešenosť Tvojho domu" Komora Ján, vrútocký farár /s obrazom sv. Jána Nepomuckého/
12. S nápisom: "Sv. Ľudovít drž nad nami svoju ruku, ktorá nás s istotou vedie životom a ťažkosťami!" Žiaci miestnej štátnej ľudovej školy v roku 1905 /s obrazom sv. Ľudovíta Gonzálesa/
13. Okrúhle okno veže na galériu zobrazuje sv. Cecíliu, s nápisom Cantata et benedicite nomini eius." /Spievajte Pánovi a dobrorečte Jeho menu/ je darom dielne Waltera Gida.

Ostatné maľované okná sú jednoduchšie vyhotovené bez nápisov a zaplatili sme ich z 1820 korún, ktoré prišli do rúk farára. V rozpočte na stavbu kostola projektanti takúto sumu rozpočtovali na jednoduchšie okná a farár vzal na seba, že zabezpečí všetky okná ozdobné, na sklo maľované, aby prípadne zošporovanú čiastku rozpočtu bolo použiť na iné predmety zariadenia.

Pozvanie na vysviacku kostola

Nakoľko sme si boli istí, že všetky stavebné a zariadenie práce do 1. októbra dokončíme, patronálny výbor 11. Septembra rozoslal nasledujúce pozvanie: "Novopostavený rímskokatolícky kostol vo Vrútkach posväti dňa 1. októbra tohoto roku Jeho milosť Dr. Farkaš Radanai, banskobystrický sídelný biskup. Na slávnosť tejto posviacky Teba a Tvoju ct. rodinu úctivo pozývame. Dané vo Vrútkach, 11. septembra 1905. Patronálny výbor vrútockej rímskokatolíckej autonómnej cirkevnej obce. Program:

1. Jeho milosť, pán banskobystrický biskup príde medzi nás 30. septembra 1905 v sobotu poobede, pričom ho slávnostne privítame
2. O niečo neskôr ho pozdravia zahlásené delegácie.
3. Ak bude priaznivé počasie, navštívi Jeho milosť záhradu hlavnej dielne Košicko-bohumínskej železnice, kde úradníci hlavnej dielne prichystajú na jeho počesť záhradnú slávnosť
- 4 Večer o pol ôsmej hodine pred farou, pri hudbe hlavnej dielne, pozdravíme Jeho milosť fakľovým sprievodom
5. Posviacka kostola bude 1. októbra tohoto roku doobeda o 10. hodine. Vykoná ju osobne Jeho milosť. Práve tak on odslúži svätú omšu a povie kázeň. Kostolný spevokol a hudba pri tejto príležitosti prednesú svätú omšu od Františka Bierga /opus V./, úryvky zaspieva pani Saagerová a slečna Irena Brunnerová.
6. Poobede, o 1. hodine bude spoločný obed v staničnej jedálni I. a II. triedy. Cena jedného obeda spolu s nápojmi je 8. korún. Tí, ktorí sa chcú obeda zúčastniť, alebo žiadajú nocľah, nech svoje pranie láskave oznámia bezpodmienečne do 5. Septembra predsedníctvu cirkevnej obce.
8. Večer bude v I. a II. triede staničnej jedálne tanečná zábava. Začiatok o pol deviatej hodine. Predsedníctvo s najväčším prehľadom a úplnou odovzdanosťou usmerňovalo prípravy na slávnostné prijatie arcipastiera a - pokiaľ to bolo v ľudských silách - úspech slávnostného prijatia bol zaručený. Príchod tridsiateho septembra povzbudil cirkevnú obec k horúčkovitej činnosti. Poriadatelia sa zúčastňovali na dokončení vonkajšej výzdoby, široká verejnosť, malí i veľkí, sa chystali na privítanie arcipastiera. Sviatočný výraz a radosť žiaril z tvári, čo znásobovalo aj pekné počasie v posledný deň mesiaca, sviatku sv. Michala.

Prijatie biskupa

Pred farou a pred vchodom do kostola, na moste cez Turiec postavené slavobrány už jeden - dva dni vopred oznamovali, že vo Vrútkach sa chystá slávnosť a preto prekvapujúco veľký zástup čakal na stanici 30. septembra. Nadšeným "Nech žije" privítal arcipastiera, keď v sprievode diecéznych kňazov vystupoval z

rýchlika, ktorý sa o 1. hodine a 47. minúte vrátil do Turčianskeho Svätého Martina do stanice. K biskupovi, v mene vedúcich osobností, ktoré prišli v plnom počte, pristúpil František Saager, predseda cirkevnej obce a povedal krátku a zo srdca vychádzajúcu reč, na čo arcipastier odpovedal zvučným hlasom, vynikajúcou kvetnatou rečou. S veľkým uznaním vyzdvihol úspechy cirkevnej obce v oblasti viery a budovania, zdôraznil, že s úprimnou radosťou prišiel medzi veriacich do Vrútok. Radosť jeho - tak povedal - je o to väčšia, že zajtrajšia vysviacka kostola bude jeho prvou úradnou činnosťou v Turci. Jeho radosť však stupňuje aj vedomie, že sa môže osobne presvedčiť o živote veriacich robotníkov, medzi ktorých vstupuje. Po krátkom odpočinku, o 4. hodine, začalo sa prijímanie delegácií. Ako prvý bol prijatý skoro úplný zbor turčianskych rímskokatolíckych kňazov, pod vedením arcidekana Karola Szofu. Potom ho pozdravili predstavitelia Turčianskej župy, pod vedením mladšieho Juraja Justha, hlavného župana. Treťou delegáciou boli župní profesori a učitelia, ktorých viedol kráľovský hlavný inšpektor Juraj Berecz. Po nich vrútocký Peter Rath, dvorný radca, hlavný riaditeľ Košicko-bohumínskej železnice,

predstavil zbor úradníkov Košicko-bohumínskej železnice, nasledoval Július Olšavszky, prednosta stanice Maďarskej kráľovskej štátnej železnice s delegáciou zamestnancov tejto železnice. Vzdať hold prišiel Koloman Keviczky, vedúci obvodný notár za vrútockú politickú obec, Dr. Viliam Szolárik, železničný lekár, aj vrútocká evanjelická cirkev pod vedením predsedu, František Klein viedol delegáciu židovskej cirkevnej obce, ako jej podpredseda. Potom Mikuláš Stankovics, aradský vedúci obchodu Kráľovskej maďarskej štátnej železnice a nakoniec pod vedením Františka Saagera, predsedu cirkevnej obce, rytiera rádu svätého Gregora,

predstavitelia vrútockej rímskokatolíckej autonómnej cirkevnej obce: cirkevný výbor. Oslavovaný arcipastier každej delegácii s ťažko skrývaným dojatím a s jeho zvyčajnou kvetnatou rečou odpovedal a prejavil radosť nad tým, že pri príležitosti tejto jeho prvej činnosti v Turčianskej župe sa stretol s toľkou pozornosťou a úctenie jeho osoby skromne odmietol, s tým že to pripisuje skôr úradu, ktorý zastáva. Prosi delegácie, aby mu zachovali priazeň a srdečnú

oddanosť aj do budúcnosti. Vyzval zároveň všetkých k súdržnosti, spoločnej práci a vzájomnej úcte. Odplácal sa uznaním a vďakou za vynikajúcu pozornosť.

Po prijatí delegácií odišiel arcipastier na prehliadku novopostaveného kostola. Dovtedy sa počasie zhoršilo a schyľovalo sa k dažďu, ale to neodradilo arcipastiera od prehliadky kostola. Vzhľad kostola, ozdobné okná, pekný organ, vnútorné zariadenie, umelecký hlavný oltár a osobitne s vkusom urobená kazateľnica, očividne príjemne prekvapili cirkevného predstaveného, ktorý nad tým vyslovil predsedovi cirkevnej obce vrelé uznanie. Osobitne dobrý dojem urobilo okolie kostola, ktoré pre túto príležitosť dali do prekvapivého poriadku. Jamy, stavebný odpad a iné rušivé predmety zmizli, pôdu starostlivo vysypali drobným štrkom, čo sa v tomto daždivom počasí ukázalo veľmi užitočným. Ale najväčší obdiv vyvolalo okolie schodov, vedúcich k hlavnému vchodu do kostola, ktorému dal čarovný vzhľad smrekový les, ktorý nielen zakryl mnohé nedostatky, ale pôsobivo zdvihol vonkajší obraz kostola. Za vynaliezavosť, ale najmä za neúnavnú prácu pri úprave okolia, patrí vďaka Jozefovi Pfinnovi, inšpektorovi a hlavnému inžinierovi Košicko-bohumínskej železnice. Celkový dojem pozdvihol betónový most pred kostolom postavený nad zurčiacim potokom a úprava hradskej idúcej bezprostredne pri kostole, čo ctí politickú obec. Všetci, ktorí len prednedávnom videli zanedbané okolie, ktoré ako na úder čarovného prútika, zmizlo, nevedeli dostatočne vyjadriť svoj údiv. Tu skutočne ako v rozprávke, s mravenčou usilovnosťou pracovala ľudská ruka a rozum. Biskup po prehliadke kostola odišiel rovno do záhrady hlavnej dielne, kde úradníci hlavnej dielne usporiadali na jeho počesť záhradnú slávnosť. Záhrada hlavnej dielne sa pre túto príležitosť premenila na rozprávkovú ríšu. Všetci trpaslíci a víly rozprávkovej ríše sa starali o čo najsviatočnejšie oblečenie. Všetko plávalo v oslňujúcom svetle. Rozprávková tajomnosť sa valila zo stromov, kríkov aj kvetov. Padajúci súmrak toto všetko zahalil závojom tajomnej zádumčivosti. Ako keby poriadatelia mali čarovnú moc, v tom čase prestal aj silný dážď a padol priateľský, tichý večerný súmrak. Príchod arcipastiera do záhrady oznámil orchester hlavnej dielne fanfárami, načo sa hneď začal pohyb veľkého počtu ľudí. Poriadatelia, aby predišli predpokladanej tlačnici, vydali na záhradnú slávnosť vstupenky. Napriek tomu sa zúfalo naplnila, lebo očakávané divadlo prilákalo mnohých aj z okolia. Biskup obchádzal záhradu plávajúcu v svetle a výzdobe a zostal v kolkárni, kde mu odovzdali program ohňostroja. Hneď na to odznelo sedem výstrelov z mažiarov, ktoré oznamovali, že dnešná večerná slávnosť dosiahla svoj vrchol a netrpezlivo čakaný ohňostroj začína. Hostia sa na daný signál odobrali k brehu jazera, ktoré sa nachádza v záhrada, tam sa uvelebili a kochali v priebehu rozprávkového ohňostroja. Obecenstvo s prepukajúcim nadšením prejavilo svoj obdiv nad každým novým bodom programu a pozdravovalo hromovým "živio" majstra pyrotechniky, inžiniera

Gustava Tobiša. Rozprávkový ohňostroj usporiadaný v záhrade hlavnej dielne na počesť milostivého Dr. Farkaša Rádnaia, sídelného biskupa, 30. septembra 1905 si zaslúži, aby sme tu zvečnili jeho program: "Úvodne znamenie 7 výstrelov z mažiara - Na pozdrav jeho milosti petardy a salvy. - Krížový ohňostroj zo stojacich a pohybujúcich sa hlavni. - Ozdobný palmový les - Otáčajúce sa ruže so

striedavým pohybom. - Fontána s ôsmymi vedľajšími prúdmi. - Otáčavý oheň s letiacimi iskrami. - Kaleidoskop s meniacimi sa pohybovými farebnými hrami. - V srdciach: "Viera, nádej a láska." - Naše prianie Jeho milosti, panoráma nového rímskokatolíckeho kostola, ozdobná hra rímskych sviečok, hromada smaragdových a rubínových bômb - obrovský prúd

diamantov. - Záverečný obraz: svetelná ozdobná kytica na znak holdu venuje zbor úradníkov hlavnej dielne Košicko-bohumínskej železnice." Najväčšiu pozornosť upútala panoráma nového rímskokatolíckeho kostola a obrovský prúd diamantov. Počas celého ohňostroja hrala hudba hlavnej dielne. Po skončení ohňostroja, nechal si arcipastier predstaviť inžiniera Gustáva Tóbiša a vyslovil mu srdečnú vďaku a uznanie za úspešne predvedené dielo. Po krátkom oddychu v kolkárni, odišiel späť na faru. Na spiatocnej ceste zažil ďalšie prekvapenie. Námestie a ulice, kade prechádzal boli krásne osvetlené. Rozsiahle sídlisko úradníkov Košicko-bohumínskej železnice, ktoré bolo pri tejto príležitosti v skutočnej záplave svetiel, vyvolalo všeobecné prekvapenie. Biskup s dojatím pozeral na tento skoro zázračný obraz a svoje vnútorné ohromenie vyjadril týmito slovami: "Vrútočania skutočne urobili toľko, že viacej sa už ani nedá

predstaviť.!" Ale poriadatelia medzitým pripravovali ďalší bod privítacieho programu. Ing. Gustáv Tóbiš, hlavný veliteľ hasičov, zoraďoval hasičov hlavnej dielne. Vzbĺkli stovky faklí, zaznel peknou rečou pozdravil biskupa. Jeho milosť dojata odpovedala a v peknej, duchapnej reči poďakovala "milým Vrútočanom" za roztomilé prejavy úcty a lásky, ktoré od prvého okamihu svojho príchodu do Vrútok zažila. Nebesia nech zošlú hojné požehnanie na

vrútockú obec. Zakiaľ hudba zahrala ešte niekoľko skladieb, veľké zhromaždenie sa vo vzornom poriadku rozišlo. Po fakľovom sprievode dával farár na počesť biskupa slávnostnú večeru, na ktorej sa zúčastnili: arcipastier, dvorné kňazstvo, viac popredných osobností a funkcionári cirkevnej obce v plnom počte.

Vysviacka kostola

Vrútocká katolícka pospolitosť s úzkosťou čakala na budúci deň, 1. októbra 1905: Vzhľadom na zamračenú oblohu, mohli sme sotva dúfať v zmenu večerného daždivého počasia. Nepriaznivé počasia mohlo v mnohom pokaziť vonkajší priebeh už oddávna túžobne očakávanej slávnosti. Chvála Bohu obavy boli zbytočné. Na prvého októbra svitol jasný slnečný deň, ako keby aj nebesia chceli oznámiť, že s nami oslavujú! Hudba hlavnej dielne na brieždení hlasným budíčkom pozdravila vrútockých občanov. Zobudení v prvom rade utekali k oknám, aby sa pozreli na počasie, lebo toto bolo prvou podmienkou k plnosti

sviatočnej nálady. Keď videli azúrovo modrú oblohu a zlaté slnečné lúče ako predpoveď prebúdajúceho sa dňa, uľahčilo sa im na duši a s radosťou pozdravili deň. Celé Vrútky sa obliekli do sviatočného rúcha. Mnohí sa už včas ráno snažili zabezpečiť si miesto v okolí kostola a dali mnoho roboty hasičom, ktorí udržiavali poriadok, aby uvoľnili celkom obsadené prístupové schody. Presne o 10. hodine sa rozozvučali kostolné zvony a oznámili, že sa začala vysviacka kostola. Arcipastier v slávnostnom oblečení so sprievodom kňazov, prešiel špalierom školopovinných detí od fary po kostol. Povznášajúco dojímavý bol pohľad na vstup arcipastiera. Vpredu kráčali dievčatá v bielych ľahkých šatách a husto sypali kvety na cestu arcipastierovi, potom kňaz, ktorý

niesol slávny znak viery, za ním celý rad pomocných kňazov a pod zlatým baldachýnom biskup s tiarou a s biskupskou palicou v ruke, rozdával požehnanie. Slnečné lúče dopadali na kríž a zafarbili ho na tabakovo hnedo. Až do neskutočna pozlátali celý sprievod. Nemo, s klobúkom v ruke a s najhlbším dojatím sledovali veriaci krásny sprievod. Biskup pri bráne kostola začne spievať velebnú antifónu. Potom obišiel kostol a počas modlenia sa žalmov často ho kropil svätenou vodou. Po skončení vošiel s pomocnými kňazmi do kostola, kde sa modlil litánie ku všetkým svätým a potom posvätil vnútorné steny rovnako ako

vonkajšie. Nato sa otvorila brána kostola a veľké množstva ľudu, ktorému nedovolili vstúpiť do kostola, mohlo vojsť do posvätného božieho domu.

Do kostola mohli vojsť len pozvaní občania, po predložení vstupenky. Poriadatelia považovali toto opatrenie za potrebné z bezpečnostných dôvodov. Dalo sa očakávať, že v prípade priaznivého počasia príde veľa ľudí aj z ďalšieho okolia, ktorí sa budú tlačiť do kostola a mohlo sa ľahko stať, že práve Vrútočanov a občanov z blízkeho okolia by boli z kostola vytlačili, čo by neskôr dalo podnet k roztrpčeným sťažnostiam. Poriadatelia rozdali 1 200 vstupeniek, hoci kostol bol stavaný len pre 800 ľudí. Kým sa biskup obliekol k slávnostnej svätej omši, v tichosti a poriadku vošli veriaci, medzi ktorými sme videli mladšieho Juraja Justha, hlavného župana, podžupana Kolomana Beniczského, Dr. Ákoša Beniczského, župného hlavného notára, medzi ostatným

panstvom: dvorného radcu a hlavného riaditeľa Košicko-bohumínskej železnice vrútockého Petra Ratha, barona Šimona Révaya, Mikuláša Stankovitsa aradskeho radcu Štátnej maďarskej železnice a Antona Koryho kráľovského radcu, obchodných vedúcich Košicko-bohumínskej železnice, Ľudovíta Bajera, Júliusa Szekula, Roberta Edera, hlavných inšpektorov Košicko-bohumínskej železnice, Jozefa Pfinna, inšpektora a hlavného inžiniera Košicko-bohumínskej železnice, Júliusa Bérecza kráľovského hlavného župného inšpektora, Dr. Arnošta Langa, kráľovského sudcu a ďalších. Prišli delegácie miestnych veriacich, predstavitelia vrútockej politickej obce, miestni železniční prednostovia, učiteľský zbor miestnej štátnej ľudovej školy, výbor miestnej

cirkevnej obce v plnom počte a ešte mnohí z okolia a spomedzi miestnych obyvateľov. Len čo si arcipastier sadal na biskupský trón, kostolný spevokol a hudba spustili "Ecce Sacerdos magnus," na čo sa v tomto kostole ozvalo prvé "Glória in Excelsis" z hrdla arcipastiera. Tí, ktorí vedia s koľkými odriekaniami, trpkosťami, perzekúciami, nadmerným množstvom starostí a práce bolo spojené postavenie tohoto kostola, môžu prežiť tieto pocity a porozumieť

vzdychom, ktoré vyšli z duší tých, ktorí tento kostol postavili! Postavenie verejnej budovy, alebo kostola za stotisíc korún za priaznivých materiálnych podmienok vyžaduje veľkú námahu a prácu, o to ťažšie je to tam, kde cirkevná obec na tento účel nemá - tak povediac - ani haliera!?

Ale keď v práci vyčerpávajúcej telo i dušu ešte naviac zápasí so zlovôľou, keď sa treba mať nepretržite na pozore, tam potom aj tí najoduševnejší vytrvalci sa znechutia a zatrpknú. Z archívu cirkevnej obce boli už mnohé doklady o zúfalých zápasoch uverejnené, ale časť ich zostáva ešte skrytá. Slávnostne zakončená práca vyvolala oprávnený pocit hrdosti. Najsvätejšia radosť a vďaka vyvolala slzy u ľudí, ktorí boli za kostol oduševnení. Vnútorne, sväte pohnutie, sladkou, zriedkavo pociťovanou inšpiráciou vznieslo sa hore, k Najvyššiemu, v duchu opakovanou, veľkňazom spievanou oslavnou piesňou: "Glória in Excelsis!"

Tieto sväte vnútorné pocity skutočne korunovali tento kostol na chrám Boží. Po evanjeliu, vyšiel biskup na kazateľnicu a plamennými slovami, sladko znejúcim hlasom, zamatovou maďarčinou, predniesol prítomným kázeň. Význam katolíckeho kostola objasnil presvedčivými dôvodmi. Krásnymi príkladmi skrášlil skvelú kázeň. Dokázal, že katolícky kostol je znakom jednoty viery, základom spoločenského poriadku a pokoja, nikdy nevyhasinajúcim ohniskom lásky k vlasti. "Je to sladký, hrdý pocit - zaznelo viac razy z úst arcipastiera - že patríme k tej Cirkvi, ktorej kňazi rovnako horlivo sa ponáhľajú do palácov bohatých, k zomierajúcim na hodvábných vankúšoch, ako k najopustenejším miestam v Afrike, do najchudobnejších chatrčí!... Na konci kázne prosil Boha o požehnanie pre všetkých, ktorí pracovali na budovaní kostola. Počas reči arcipastiera nie jeden vzdych sa vzniesol k Večnému trónu, v nejednom oku sa objavili slzy zanietenia a túžby. Škoda, že sa mi nepodarilo dodatočne túto veľkú a dojemnú reč, ani pri najlepšej vôli, celú obstarat'. Je to večná škoda, lebo

jej prečítanie by ešte aj dnes slúžilo na povzbudenie duše a krásy nie jednej rodine, ale poučenie by si mohli z nej vziať aj neskôršie generácie!...

Po kázni biskup pokračoval vo sv. omši, počas ktorej kostolný spevokol, so sprievodom hudby spieval sv. omšu Františka Biergera /Opus V./ Sóna veľmi dokonale spievala pani Saagerová a slečna Irena

Brunnerová, ich spev bol odmenený všeobecným uznaním. Ťažká, ale pekná hudba sv. omše veľmi pozdvihla sviatočnosť oslavy, za čo patrí uznanie m. Fridrichovi Kafendovi, vtedy poslucháčovi konzervatória a Alexandrovi Brixovi, učiteľovi štátnej ľudovej školy a kantorovi cirkevnej obce. Na zakončenie sv. omše vyšiel na kazateľnicu Stanislav Kianicska, farár z Nespál a po slovensky povedal peknú, pohnutú reč. Týmto sa skončila slávnosť vysviacky kostola a arcipastier, tak ako prišiel v procesii sa vrátil do svojho bytu na fare. Vysviacky kostola sa zúčastnili títo kňazi:

Adolf Grosch pápežský komorník, biskupský tajomník. Ján Štiffel biskupský tajomník, Štefan Csaszik biskupský archivár, Emil Cserei dekan, turčianskosvätomartinský farár, Koloman Szmida poddekan, farár z Kysuckého Nového Mesta, Ján Richter farár z Veľkej na Orave, Ľudovít Illecko ružomerský pomocný duchovný, Stanislav Kianicska nespálský farár, Ján Uhrín zástupca sučianskeho farára, ďalej Ján Komora zástupca dekana a miestny farár a Michal Kocák kaplán.

Slávnostný obed

Poobede o 1. hodine dávala cirkevná obec na počesť biskupa slávnostný obed v dvoch veľkých jedálňach staničnej budovy. Jedálne boli k tejto príležitosti prekvapujúco vynaliezavo vyzdobené. Udivujúce bolo bohaté a vkusné zariadenia miestnosti. Pre biskupa bol prichystaný baldachýn, obklopený meniacimi sa

svetlami v narôznejších farbách, žiariacimi elektrickými lustrami a množstvom kytíc. Z plafónu krajšie a krajšie lampióny a väčšie reflektory trúsili svoje lúče. Na bočnej stene, proti arcipastierovi bol ozdobný erb pápeža, z ktorého žiarilo heslo: "Labor omnia vinci" Pod erbom sa hrdila na nepoznanie verná

zmenšenina novopostaveného kostola, ktorého kostra bola v mierke vyhotovená z dreva, ale vonkajší vzhľad jej dalo tajomné jemné cukrárske umenie. Rozprávkové bolo aj prestretie stolov, na ktorých sa skveli najšikovnejšie rozložené kytice. Samotný obed, ale aj presná a pozorná obsluha, slúžili ku cti Františkovi Kleinovi, hostinskému a organizátorom obeda vôbec. Počas obeda hrala hudba hlavnej dielne a šírila veselú náladu. Rad prípitkov otvorila hlava cirkvi, ktorá v skvelom poďakovaní uctila vrútockú rímskokatolícku autonómnu cirkev, lepšie povedané výsledky práce patronátneho výboru a predsedu Františka Saagera, potom spomenula vlasteneckú námahu prítomných župných vedúcich a šikovne obrátila reč na župných predstaviteľov. Kvetnatou rečou ich prosila, aby teraz len rozvíjajúcu sa slabú ratolesť - vrútockú rímskokatolícku autonómnu cirkevnú obec - vzali pod patronát, podporovali a

chránili ju. Na biskupovu vznešenú reč a zriedkavo pekný prípitok prepukol ohromujúci potlesk a nasledovalo srdečné "Nech žije!" Potom sa ujal slova mladší Juraj Justh, hlavný župan a povedal, že v krátkom čase je toto už tretia cirkevná slávnosť vo Vrútkach, ktorej sa zúčastnil, ale musí priznať, že dnešná,

úspechom, leskom a hladkým priebehom, ďaleko predstihla predchádzajúce. V peknej reči pozdravil biskupa a ubezpečil ho oddanou pomocou župy.

Potom vstal na prednesenie prípitku vrútocký Peter Rath, dvorný radca, vedúci riaditeľ Košicko-bohumínskej železnice a v obsažnom živom prejave vyzdvihol, že železnica, hoci má tvrdé, studené telo, predsa pociťuje teplo všetkého pekného a vznešeného a pohotovo podporuje každé kultúrne a vlastenecké podujatie. Pohár pozdvihol na zdravia sídelného biskupa. Na to tajomník, z poverenia cirkevnej obce, predniesol nasledovný prípitok: "Veľactení páni! Mnohí pochybovali o možnosti v dohľadnom čase postaviť kostol, a v postavenie ktorého sme aj my sotva dúfali. Vrútocký rímskokatolícky kostol stojí, hotový a dne sme ho odovzdali vznešenému poslaniu. Postavenie kostola je vždy významnou udalosťou v dejinách obce. Veľkou udalosťou je to však v takej cirkevnej obci, kde sa za necelých 6 rokov za

macošských hmotných podmienok, v záujme veriacich toľko urobilo. Môžu mať a musia mať veľkú radosť všetci tí, ktorí sa za uvedenie tohoto svätého diela do života unúvali, pracovali a obetovali. Ale mimoriadna bude radosť nás, ktorí sa budeme podieľať na požehnaných daroch novopostaveného vznešeného kostola. Ale aby naša radosť, oduševnenie bolo úplné, treba v dnešnej veľkej sviatočnej chvíli s vďakou spomenúť všetkých tých, ktorí nás pri uskutočňovaní vznešenej veci podporovali, povzbudzovali a nám pomáhali. A tu veľactení páni, treba predovšetkým vštepiť si do duše tie tri slová, ktoré sa skvú na priečelí tohoto kostola: "Fugite partes adversae!" Treba nám potom zostúpiť k hrobu, zo skutočnou vďakou a pietou a čerstvo natrhými kvetmi zasypať tichú hrobku toho slávneho predstaveného cirkvi, ktorý nielen zriadil vrútockú autonómnu cirkevnú obec, ale sám bol prvým priekopníkom stavby kostola a jej prvým veľkým dobrodincom. Nech nikdy nezanikne naša vďaka a bezhraničná úcta, nech bdie nad požehnanou pamiatkou nebohého Dr. Karola Rimelyho, banskobystrického sídelného biskupa!... Veľký dobrodinca nášho kostola: Katolícka cirkevná základina, poťažne všetci vedúci oddelení školstva a kultu. Oddaný podporovateľ pán Dr. Arpád L. Várady, titulárny biskup, ministerský radca, prednosta odboru. Vážení páni! Vrútky majú pozoruhodnú zvláštnosť. Približne tam, kde sa spájajú búrlivé vlny Váhu s tichou vodou Turca, na úpätí Malej Fatry, ľudská vďaka, príchylnosť a úcta vytesali tri písmená. Mnohí, skutočne mnohí, sa pýtajú na ich význam a my Vrútočania so sebavedomou hrdosťou hovoríme, že tieto tri počiatkové písmená zosobňujú najväčšieho dobrodincu Vrútok! Za to, že sa Košicko-bohumínska železnica, táto ctená spoločnosť v takej miere zúčastnila na hmotnej i mravnej podpore stavby kostola môžeme ďakovať dobrosrdečnému dobrodincovi, ľudomilovi, ktorý sa skrýva pod tými tromi písmenami. Vrútky môžu ďakovať veľkodušnosti tohoto dobrodincu, že my všetci, ktorí tu stojíme pod vedením tejto ustanovizne mohli sme v záujme tejto svätej veci neúnavne a s úspechom pracovať. Keď ľudská pieta tesala do svahu vrchu tri počiatkové písmená, nemohla tušiť, že tieto budú trvalejšie zapísané v kostole postavenom na kopčeku pred ich očami a v jeho dejinách! Skutočne, veľactení páni, jedným z najväčších dobrodincov novopostaveného kostola je vrútocký Peter Ráth, dvorný radca, hlavný riaditeľ Košicko-bohumínskej železnice! S veľkou vďačnosťou a úprimným poďakovaním treba ďalej vyzdvihnúť banskobystrickú sídelnú faru za stálu hmotnú i morálnu podporu. Na hmotnej i morálnej podpore sa zúčastnili aj maďarský kráľovský pán minister obchodu a mnohí známi i neznámi dobrodincovia, ktorí nech všetci touto cestou prijmú najsrdečnejšiu vďaku našej cirkevnej obce! Veľactení páni! Cesty božej prozreteľnosti sú nevyspytateľné. Táto diecéza mala učeného a dobrosrdečného biskupa, ktorý síce neskoršie prevzal vedenie inej diecézy a tam aj zomrel, no v záвете srdca preda len zanechal tejto cirkevnej župe. Z bezprostredného okolia tohoto vznešene cítiaceho veľkého srdca Prozreteľnosť poslala na vedenie osirelej banskobystrickej cirkevnej župy arcipastiera s apoštolským duchom, o ktorom sa v záujme zachovania časového postupu až teraz zmieňujem, ktorému ale pre preukázanú podporu patrí chvála a vďaka na prvom miest, ktorý teplé a srdečné city vždy spája v činy posvätené neúnavnou pracovitnosťou. Že sa kostol postavil, že vec už-už neuviazla v závoze, že dostala životodarnú silu, že sa náš dnešný vznešený a na veky nezabudnuteľný sviatok uskutočnil, za to všetko môžeme ďakovať Dr. Farkašovi Radnaiovi, nášmu milovanému arcipastierovi, jeho povzbudzujúcej podpore a milosti. Od jeho prvých krokov na biskupskom tróne, žilo v nás silné vedomie, že v Jeho milosti, v ktorého erbe sa skvejú najpovzbudivejšie slová /biskupovo heslo je/ Labor omnia vincit - neúnavná práca všetko premôže/ vždy nájdeme účinného podporovateľa. A v tejto nádeji sme sa nesklamali! Veľactení páni, keď som týmto splnil čestné poslanie patronátneho výboru, prosím vás všetkých, aby sme ráčili vyprázdniť poháre na zdravie prítomných i vzdialených dobrodincov nášho kostola. Nech žijú! Slová rečníka častejšie prerušilo "Nech žije!", ale najmä vtedy, keď spomínal starostlivosť vrútockého Petra Rátha, dvorného radcu a Dr. Farkaša Radnaia, sídelného biskupa. Vzácnych hostí prítomných na slávnosti z poverenia cirkevnej obce pozdravil Imrich Veszely, učiteľ štátnej školy a člen

patronátneho výboru, potom najmladší Juraj Justh hlavný župan, pozdravil autora projektu kostola Jozefa Pfinna, inšpektora a hlavného inžiniera Košicko-bohumínskej železnice, za čo sa menovaný hneď srdečnými slovami poďakoval a pripil na zdravie spolupracovníkom na projekte, inžinierovi Vojtechovi Szászovi a Domonkošovi Berzenczeymu, ako aj Stanislavovi Zacharovi staviteľovi - podnikateľovi. Týmto boli vyčerpané oficiálne prípitky, ale aj potom odznelo ešte mnoho zaujímavých a srdečných pozdravov. Arcipastier, po poslednom chode, čoskoro vstal a v sprievode diecéznych kňazov a členov cirkevnej obce sa vrátil na byt. Ostatná spoločnosť zostala ďalej v srdečnej nálade až do začiatku posledného vystúpenia peknej slávnosti vysvätenia kostola: vrútocká mládež usporiadala dobročinnú tanečnú zábavu v prospech kostola, spojenú s tombolou a svetelnou poštou. Tu treba vyzdvihnúť, že pri prijatí biskupa, vysviacke kostola a po nej nasledujúcom obede, ako aj pri tanečnej zábave, ktorá ukončila sviatok, panoval vzorný poriadok a disciplína, o čom prítomní poprední hostia veľmi pochvalne a srdečne sa vyslovovali. Plánovitosť, organizovanie, obozretná opatrnosť a starostlivosť poznačili celý priebeh osláv, na čom majú zásluhu usporiadatelia a cieľavedomé vedenie. Biskup v priebehu poobedia navštívil Fridricha Kafendu majiteľa domov, podpredsedu - pokladníka cirkevnej obce, večer so sprievodom bol hosťom Františka Saagera, hlavného inšpektora Košicko-bohumínskej železnice a predsedu cirkevnej obce. Na druhý

deň ráno odslúžil tichú omšu v kostole a o 8,30 hodine odcestoval vlakom do Turčianskeho Svätého Martina. Na stanicu ho prišiel odprevadiť výbor cirkevnej obce, pred ktorým sa arcipastier s najväčším uznaním vyslovil o zdarne ukončenej slávnosti. Týmto som ukončil opísanie slávnosti vysviacky novopostaveného kostola. Aby však v namaľovanom obraze nič význačnejšieho nechýbalo, treba zaznamenať, že Dr. Árpád Várady, titulárny biskup, ministerský radca na Ministerstve školstva a kultu, ktorému vrútocká autonómna cirkevná obec za mnohé ďakuje, odpovedal na pozvanie na slávnosť vysviacky kostola nasledujúcim listom: "Veľavážené predsedníctvo! Som vám dlžný osobitnou vďakou za ctené pozvanie, ktoré som dostal 21. tohoto mesiaca pod číslom

110. Vďaky mne pripisované nemôžem prijať, lebo som plnil len svoje povinnosti. Ľutujem, ale nemôžem sa zúčastniť peknej slávnosti pre iné zaneprázdnenie. Prajem však zo srdca, aby statočnú, horlivú a snaživú vrútockú rímskokatolícku cirkevnú obec a veriacich sprevádzalo pri každom podujatí božie požehnanie! Oddaný do vašej láskavej pozornosti zostávam, Budapešť, 23. septembra 1905 cteným veriacim Dr. Árpád Várady, v.r. biskup, ministerský radca." Dr. Farkaš Radnai, sídelný biskup, zasa v liste adresovanom Františkovi Saagerovi, predsedovi cirkevnej obce, poďakoval za oddanosť a čestnú pozornosť preukázanú vo Vrútkach, pri príležitosti vysviacky kostola. "Veľkomožný pán predseda cirkevnej obce! Po návrate do mojej svätokrížskej rezidencie som ešte stále pod hlbokým vplyvom prežitej starostlivej a členmi vrútockej cirkevnej obce, osobitne patronátnym výborom a najmä Vami ako predsedom. Na príkaz svojho srdca ešte raz aj touto cestou prejavujem arcipastiersku srdečnú vďaku za všetku maďarskú pohostinnosť. Rovnako ďakujem za milostivé, vzorné sprevádzanie, ako biskupa tak aj veriacich, cez celú slávnosť, ktorá mala taký bohatý program. Pravdepodobne budem mať ešte možnosť a príležitosť vyjadriť svoje poďakovanie, primeraným spôsobom aj ostatným usporiadateľom, touto cestou prijmite, pán veľkomožný, moju vďaku a jej veľmi skromný znak: pripájam svoju fotografiu. Pozdravujem Vašu milú rodinu a zostávam, vo Svätom Kríži nad Hronom, 7. októbra 1905 v úprimnej úcte Farkaš Radnai, v.r. banskobystrický biskup." Pekne prebiehajúce slávnosti vysviacky kostola budú ešte dlho žiť v spomienkach Vrútočanov. Zaslúženou odmenou za námahy, ktoré pramenili z viery, oduševnenia a neúnavnej pracovitosti, bol dôstojný priebeh osláv.

Vyúčtovanie stavby kostola, podpory a milodary

Nový kostol, vrátane vnútorného zariadenia, stál 95 744 korún a 88 halierov. Výbor po dlhých a dôkladných poradách, napred určil náklady na stavbu kostola čiastkou 48 360,11 korún, potom ich zvýšil

na 55 086,10 korún. Pri konečnom vyúčtovaní sa však ukázalo, že skutočné náklady činia 77 671,08 korún. Zvýšené náklady sa v priebehu stavby ukázali nevyhnutnými. Najmä pre mimoriadnu štruktúru pôdy, bolo nutné základy uložiť hlbšie a do cementovej malty.

Cirkevnej obci pri konečnom vyúčtovaní chýbalo 18 541 korún a 50 halierov. Zadováženie chýbajúcich peňazí, spôsobilo výboru veľké starosti. Na zvýšenie cirkevných poplatkov sa nedalo ani len pomyslieť a pramene dobrodincov boli vyčerpané. Výbor, za týchto okolností vyriešil ťažkú situáciu predbežne tak, že si v miestnom Sporiteľničnom a úverovom ústave požičal peniaze na 6 1/4%-ný úrok a vyplatil podnikateľa. Potom predložil dobre zdôvodnenú žiadosť Ministerstvu školstva a kultu, ako aj hlavnému riaditeľstvu Košicko-bohumínskej železnice. Po mnohom chodení, sa dostavil úspech. Ministerstvo školstva a kultu rozhodnutím číslo 42947 z roku 1906 pomohlo cirkevnej obci zo stiesnenej situácie tak, že kongruu platenú cirkevnou obcou farárovi v sume 1000 korún ročne odpustilo s podmienkou, že cirkevná obec takto získané peniaze použije na splatenie zvýšených nákladov na stavbu kostola. Okrem toho 15. marca tohoto roku prípisom č. 88797/1906 oznámilo biskupskému úradu /biskupský prípis V.O. z 27. Marca 1907 čís. 604/ že v roku 1908 poukáže z kultového fondu 4 000 korún, ako príspevok na úhradu vnútorného zariadenia kostola. Košicko-bohumínska železnica uznala predsedníctvom prednesené dôvody, hlavne ale zohľadnila záujem väčšiny zamestnancov, rímskokatolíkov, bývajúcich vo Vrútkach, dala cirkevnej obci novú podporu 5000 korún. Teda manko 18 541,50 korún z viac výdavkov kleslo na 8 000 korún, ak zarátame aj výpomoc 4 000 korún z kultového fondu, ktoré dostaneme v priebehu budúceho roka 1908, čo bolo pre cirkevnú obec veľmi potešiteľné a uspokojivé.

Záverečné vyúčtovanie stavby kostola vyzeralo takto:

Výdavky:

1. všetky pohľadávky staviteľa Stanislava Zachara	61 999,96 korún
2. za projekty a výkresy a pod.	2 580,60 korún
3. cena zakúpeného pozemku	2 000,-- korún
4. za kameň dovezený z Ružomberka	1 110,77 korún
5. za kostolné okná	4 870,-- korún
6. za postavenie dočasnej modlitebne	800,-- korún
7. za rôzne potreby	4 309,75 korún

-----
spolu 77 671,08 korún

Úhrada:

1. dar od biskupa, bl.pamäti Dr. Karola Rimelyho	2 000,-- korún
2. dar od banskobystrickej sídelnej fary	1 000,-- korún
3. dar od Maďarského kráľ.min. obchodu	1 000,-- korún
4. dar zo základiny bl.pamäti biskupa Berchtolda	2 000,-- korún
5. dar od J.V. kráľa Frant. Jozefa I.	500,-- korún
6. pomoc od katolíckej kult. základiny	24 000,-- korún
7. dar od Košicko-bohumínskej želez.spoloč.	15 000,-- korún
8. príspevok cirkevnej obce	13 000,-- korún
9. dar od vrútockej politickej obce	1 000,-- korún
10.výnos krajinkej zbierky	6 834,12 korún
11.peniaze požičané na nový kostol na úroky	1 629,12 korún
12.štátny príspevok na kongruu a tým ušetrené z príjmov cirkevnej obce z roku 1906	1 000,-- korún
13.kapitál starého kostola	653,-- korún
14.úroky získané medzičasom zo šporiteľne	144,84 korún

-----
spolu 69 671,08 korún

Teda ak odrátame z nákladov	77 671,08 korún
krytie	69 671,08 korún
-----	
zostáva v roku 1908 schodok	8 000,-- korún

Vnútorne zariadenie kostola s organom stálo 18 073 korún a 80 halierov a bolo zaplatené z väčšej časti z milodarov. Na kostolné okná sa vyzbieralo celkom 6 383,96. Z tohoto na okná sme skutočne minuli 4 870 korún, zvyšok sme použili na ostatné vnútorné zariadenie. Terajšie vybavenie kostola sa skladá z týchto predmetov: 6 bielych, 3 červené, 2 fialové, 2 čierne, 1 zelené, 1 tmavočervenomodré omšové rúcha, 2 biele, 2 čierne, 2 fialové pluviale, 1 baldachýn, 3 kalichy, 2 ručné kríže, 1 monštrancia, okrem toho je bohaté vybavený aj ostatnou potrebnou kostolnou bielizňou. Medzi vyššie uvedených darcov treba zaradiť aj baróna Šimona Révaya, bývalého poslanca, ktorý v naturáliách dal kostolu 30 kusov stavebného dreva v hodnote asi 600 korún. Za poskytnutie pomoci vyslovujeme najhlbšiu vďaku a poďakovanie najmä: Petrovi Ráthovi Ruttkaiovi, dvornému radcovi, vedúcemu riaditeľovi Košicko-bohumínskej železnice, Dr. Árpádovi Váradyemu, biskupovi a ministerskému radcovi, blahej pamäti Dr. Karolovi Rimelymu a Dr. Farkašovi Radnaimu, banskobystrickým biskupom. Nepominuteľnou vďakou a poďakovaním je cirkevná obec zaviazaná aj mnohým menovaným i nemenovaným dobrodincom, ktorí oduševnene podporovali stavbu kostola, tak že cirkevná obec na stavebné náklady 95 744,88 korún, musela prispieť len 13 000 korunami. Najoduševnenejšími a najneúnavnejšími zberateľmi darov boli: pani Danica Saagerová rod. Stankovitsová, manželka Františka Saagera, farár Ján Komora, kaplán Michal Koczák a predsedníctvo cirkevnej obce. S uznaním treba vyzdvihnúť aj to, že po celý čas sme sa u všetkých zamestnancov Košicko-bohumínskej železnice stretli s mimoriadnou ochotou. Prednostovia jednotlivých oddelení vždy ochotne nechali kolovať zberateľské háčky. Väčšie sumy darovali: Pavel Katona, dozorca Košicko-bohumínskej železnice 200, mladší Juraj Justh, hlavný župan z Nécvál 100, Hernádská železiarska spoločnosť Budapešť 100, Jakub Weis a syn Košice 115, Prvá maďarská továreň na skrutky úč. spol. Budapešť 100, Jozef Bura, železničný dielovedúci Košicko-bohumínskej železnice na penzii Vrútky 100, Karol Kempný hlavný dozorca Košicko-bohumínskej železnice Vrútky 100, Ján Reichel statkár Záturcie 100, Ignác Szemerád súkromník Vrútky 100, Jozef Tergina prednosta pošty Vrútky 100, vdova po Augustínovi Trencsanskom 100 korún, manželka Jána Országa z Waršavy 167,90 korún, vedenie stanice Košicko-bohumínskej železnice v Spišskej Novej Vsi dalo 101,40 korún. Okrem týchto mnohí dali väčšie - menšie obnosy. Ešte jedno milé povzbudzujúce dobročinné podujatie treba tu zaznamenať, ako príklad pre potomkov: horlivé nadšenie nežného pohlavia - žien: Dňa 5. augusta 1906 pod vedením pani Saagerovej a slečny Irmy Saagerovej, za čestného predsedníctva Františka Saagera a za hlavného riadenia ml. Františka Saagera, spolu s Margitou Brixovou, Adelou Hoffmanovou, Margitou Judikovou, Máriou Katonovou, Rizkou Kempnou, Fridou Koppermannovou, Jolanou Markovicsovou, Máriou Miklošyovou, Jolanou Némethovou, Valériou Porutiovou, Irmou Rasulavikovou, Boriskou Štirskou, Boženou Tokovou, Annou Uhlyarikovou a Valériou Uhlyarikovou v kolónii hlavných dielní usporiadali dobročinnú zábavu a jej čistý výnos 490 korún a 97 halierov darovali na stavbu nového kostola. V šľachetných pretekoch dobrodincom prekvapil cirkevnú obec Alexander Kontšek, hlavný elektrikár hlavnej dielne, darovaním vežových hodín. Hodiny neboli nové, potrebovali dôkladnú opravu, ale teraz celkom vyhovujú. /Vo veži sú umiestnené 3 staré zvony. Cirkevná obec nemala ešte možnosť obstarat' väčšie, vyhovujúcejšie. To čaká na potomkov./

Predsedníctvo cirkevnej obce má leví podiel na získaní peňazí na stavbu kostola a na námahe v záujme vecí, vôbec, okolo celej veľkej stavby. Bola to veľká práca a ťažké starosti, ktoré predsedníctvo obce stavbou kostola vzalo na seba. Spôsobilo to to, že na začiatku sa hovorilo len o 48 360 korunách a 11 halieroch, ale pri konečnom zúčtovaní sa suma predsa zdvihla na 77 671,08 korún. V dnešných ťažkých životných podmienkach sa skutočne zdalo nemožným potrebné peniaze zabezpečiť. Bolo treba

nevyčerpatelnú energiu a neochabujúcu pracovitosť! Výsledok dokazuje, že v konaní cirkevnej obce bolo oboje. Pekne vyzdvihuje preukázanú pracovitosť biskup Farkaš Radnai, keď v predvečer vysviacky k čestným hosťom zhromaždeným u neho, medzi iným povedal: "Bolo tu treba nápaditosti, bolo tu treba rozumu, bolo tu treba práce deň - nocou."

Dekrét biskupský zriaďujúci samostatnú vrútockú cirkevnú obec

Na záver udalostí roku 1905 pripojujeme doslovné znenie nasledovného dokladu:

"1285/1905 Farkas Radnai, z milosti božej a Svätej apoštolskej stolice banskobystrický biskup. Žehná čitateľom v Pánovi! Dávame na vedomie všetkým, ktorých sa to týka, že naša banskobystrická najdôstojnejšia stoličná fara pod číslom 68 z roku 1905 vyslovila a vydala súhlas vrútockej filiálnej cirkvi k odtrhnutiu sa v roku 1899 od materskej sučianskej cirkvi a k vytvoreniu samostatnej materskej cirkvi. Ďalej prikázala k nej patriace a vo vrútockom chotári ležiace sučianske farské nehnuteľnosti a peniaze získané z predaja takýchto nehnuteľností, odovzdať vrútockej fare, ako aj zmenu pozemnoknižničných zápisov

kostola a okolia: Preto povoľujeme, poťažne nariaďujeme z biskupskej právomoci, výboru vrútockej rímskokatolíckej cirkevnej obci podľa prípisu číslo 46/1905, potom podľa žiadosti vrútockého farára č. 100/1905, so súhlasom veľadôstojnej fary, z nižšie uvedených dôvodov, vpredu spomenuté zmeny:

1. aby vo vrútockej pozemkovej knihe, v hárku 43. Radové číslo 2. parcelné číslo 1735, doteraz na turčiansko-sučiansku faru zapísaný les merajúci 8 katastr.-jutár, týmto s konečnou platnosťou bol pozemnoknižne prepísaný do vlastníctva vrútockej rímskokatolíckej fare.

2. aby v spomenutej vrútockej pozemkovej knihe, vo vložke 42. poradové číslo 1. miestne parcelné číslo 53. kostolný pozemok merajúci 399 štvorcových siah, ako "Sučiansky rímskokatolícky kostol" zapísaný položkou, v súhlase so súčasným stavom, vymazali, poťažne tento majetok na "vrútocký rímskokatolícky kostol" zapísali.

Konečne

3. aby z nehnuteľností sučianskej fary, patriacich do vrútockého chotára, ale so súhlasom biskupa pred rokmi predaných, získané peniaze uložené v základinách cirkevnej šporiteľne, menovite: v roku 1873 predaných 3,384/1600 štvorcových siah za 3688 korún uložených z tohoto titulu, v roku 1878 predané pole za 1754,90, práve tak 1984 korún získaných z predaja poľa v roku 1885, spolu teda 7 426 korún, slovom sedemtisícštyristodvadsaťšesť korún a 90 halierov, bolo odpísaných z majetku sučianskej fary a ktoré počínajúc od 1. augusta bežného roku predstavujú majetok vrútockej fary. Úroky z tejto sumy v budúcnosti patria vrútockým farárom. Takto sme museli rozhodnúť: Ako je z údajov "Canonickej visitácie" sučianskej cirkevnej obce z r. 1799 zrejme, hore špecifikované nehnuteľnosti a budovy pôvodne boli v minulosti tak spravované ^{1*} že sa mohli považovať za majetok skoro samostatnej vrútockej fary, poťažne mali ako príjem slúžiť vrútockej cirkvi. Tie, ktoré boli predané, poťažne peniaze získané z predaja ich častí, patria vlastnícky tejto cirkvi a teraz po osamostatnení vrútockej cirkvi bolo nutné jej ich vrátiť. Predvädzaná suma peňazí, ktorú žiadal z tohoto titulu uhradiť vrútocký farár v čiastke 7 438 korún a 90 halierov, bola len 7426 a 90 halierov, lebo nehnuteľnosť spomínaná v treťom bode nariadenia nebola predaná za 3 700 korún ale len za 3 688 korún, ktoré boli skutočne uložené vo veľadôstojnej stoličnej fare. Nakoľko po tomto je, podľa cirkevného práva, vybavená vec príjmov vrútockej fary, so súhlasom veľadôstojnej stoličnej fary vyhlasujeme ju za právoplatne skončenú a súčasne nariaďujeme, aby originál tohoto nášho príkazu bol uschovaný v archíve vrútockej fary a v celom znení zapísaný v jej histórii, overený odpis má byť pripojený k zápisnici z cirkevných návštev sučianskej fary. Dané v Svätom Kríži nad Hronom, 26. júla roku Pána 1905, v prvom roku nášho biskupstva, biskup Farkaš, v. r. Na milostivý rozkaz Adolf Grosch, v.r. biskupský tajomník."

1* Pri vydávaní tohoto nariadenia pravdepodobne cirkevná vrchnosť nemala k dispozícii staršie zápisnice z cirkevných návštev a iné doklady, ktoré nesporne dokazovali existenciu vrútockej cirkvi i fary, ale ani overený výpis z pozemkovej knihy. Z posledných sa dá presne zistiť, že farár J.P. predal aj nehnuteľnosti patriace k vrútockému majetku, menovite zeme nachodiacie sa pri Váhu, ktorých hodnota doteraz nebola nahradená samostatnej vrútockej cirkvi, poťažne príjmom farára.

Z udalostí roku 1906

Cirkevný patronátny výbor do hlásení vzťahujúcich sa na tento rok - okrem iného - vložil i toto: " ... Činnosť predsedníctva sa v uplynulom roku zamerala predovšetkým na konečné uzavretie stavby kostola. Veľa práce a trápenia dalo vyúčtovanie stavby kostola a konečné vyrovnanie sa s podnikateľom. Vyúčtovanie stavby, ktoré sme výboru predložili na zasadaní dňa 23. Apríla 1906, župná cirkevná vrchnosť 17. mája toho istého roku schválila a predsedníctvo o tom prípisom č. 1017 upovedomila. Dodatočné preskúmanie stavby kostola, ktorého sa mali zúčastniť Jozef Pfinn inšpektor, hlavný inžinier Gedeon Váczy hlavný inžinier, František Saager, predseda cirkevnej obce a Szende Uhlyarik, tajomník cirkevnej obce určili na 13. novembra pred obedom. Nakoľko klampiarske práce boli na mnohých miestach chybné, museli sme upustiť od konečného prevzatia kostola a vyzvať dodávateľa na opravu zistených chýb. Na tomto mieste spomenieme aj to, že z vonkajšej steny kostola na obruby okien sme dali pozinkované plechy, aby sme ich chránili pred vplyvmi počasia. Vdova, po Jánovi Martineczovi, začala stavať dom v bezprostrednej blízkosti kostola. Táto stavba nielen zohavuje okolie nášho kostola, ale vážne narúša záujmy cirkevnej obce aj z hľadiska požiarnej a verejnej bezpečnosti, ako aj zo zdravotného hľadiska. Okresný hlavný slúžny v tejto veci vyniesol

rozhodnutie, ktoré uráža cirkevnú obec. Proti nemu sme sa odvolali k podžupanovi. Strechu vedľajšej farskej budovy bolo treba opraviť. Potiahli sme ju novou lepenkou. Nezabudli sme však ani na zinkasovanie cirkevných príspevkov. Župnej štátnej správe sme predložili súrne podanie, v dôsledku čoho okresný hlavný slúžny konečne v spornej veci rozhodol a 7. septembra 1906 pod číslo 570 nariadil vedeniu vrútockej politickej obce zinkasovať dlhujúce príspevky. Nikto sa nemôže oprávnene sťažovať na obťažovanie alebo tvrdosť, lebo táto otázka bola po dlhoročnom trpezlivom čakaní objasnená: na začiatku budúceho mesiaca vykonáme potrebné, aby všetky dlžoby boli urýchlene zinkasované. Oznamujeme, že pán Viktor Szilágy, zať vrútockého Petra Rátha, dvorného radcu, vedúceho riaditeľa Košicko-bohumínskej železnice, daroval nášmu kostolu dva cenné, 2 m vysoké a 1,65 m široké obrazy Svätej rodiny od akademického maliara Karola Jakobeyho. Umiestnili sme ich na stenách svätyne a o ďalšiu starostlivosť o ne sme požiadali pána farára. Z dobrodinčov v roku 1906 treba vyzdvihnúť:

1. Košicko-bohumínsku železničnú spoločnosť, ktorá nám prípisom č. 14280/F z 22. marca odpustila dlžobu 685 korún a 12 halierov za zhotovenie vecí pre vnútorné zariadenie kostola, ako aj dopravné 318 korún a 80 halierov /č.15851/D z 10. apríla/ za materiál dovážaný na stavbu kostola.

2. Usporiadateľov dobročinnnej zábavy v kolónii hlavnej dielne, ktorá 490 korunami a 97 haliermi obohatila našu cirkevnú obec. V priebehu minulého roka pri obetnom oltári 30. júna, pri príležitosti úmrtia našej veľkej dobrodinky, manželky Roberta Edera bola slávnostná smútočná omša, na ktorej sa osobne zúčastnili členovia výboru. Dodržiavanie piety je vždy povznášajúcou udalosťou, ale treba, aby úprimné city vzbudila osobitne u tých, ktorí sú povolani svätý oheň oduševnenia v oživujúcom teple nechať navždy našim nástupcom! ...

V roku 1906 boli celkom 4 zasadania patronátneho výboru a práve toľko zasadaní mal aj výbor cirkevnej obce, a to: 20. februára, 21. apríla, 27. júla a 10. novembra patronátny výbor. Výbor cirkevnej obce 27. februára, 23. apríla, 27. júla a 12. novembra.

Hlásenie sa končí takto:

Z predloženého sa môžeme presvedčiť, že veci cirkevnej obce prebiehajú v poriadku a že z hmotnej tiesne, spôsobenej stavbou kostola sme sa dostali s neočakávaným úspechom. Údaje uzávierky a úspechy pri vedení vecí sú najkrajším vysvedčením pre neúnavnú a cieľavedomú prácu vedenia cirkevnej obce. V takomto radostnom a šťastnom vývoji našej cirkevnej obce treba vidieť starostlivosť Všemohúceho, Jeho účinný a rukolapný zásah. Po dnešnom zasadaní uzatvárajúcom udalosti cirkevnej obce za rok 1906 pristavíme sa pri hraničnom stĺpe: povznesenými, vďakou naplnenými srdcami obráťme sa k Pánu Bohu, ktorý múdro riadi svet. Za poskytnutú pomahajúcu milosť súčasne nech odznejú slová požehnaní aj pre tých, ktorí oddane, s nebudajúcou horlivosťou za vec, v minulom a predchádzajúcich rokoch vyveslovali loďku z búrlivých vln života, ktoré hrozili veľkým nebezpečenstvom a pomohli ju doviest' na šťastnejší a istejší breh!..."

FOTOGRAFIE

členov výboru cirkevnej obce

v rokoch 1904 - 1906

V. diel

Organizácia cirkevnej obce

Všeobecné rozhodnutia - Dozor cirkevnej obce - Výbor – Patronátny výbor - Predsedníctvo - Dotácia farára - Príjmy kantora - Majetková podstata cirkevnej obce - Záverečná časť

Všeobecné rozhodnutia

Vrútocká rímskokatolícka cirkevná obec podlieha banskobystrickej cirkevnej župe a má autonómne, to jest samosprávne právo. V zmysle tohoto práva samostatne a slobodne vykonáva v súlade so štátnymi a cirkevnými predpismi patronátne právo, samostatne a slobodne vybavuje všetky veci cirkevnej obce a veci s ňou súvisiace, alebo z toho vyplývajúce. Rozhoduje a vydáva záväzné nariadenia. Svoje rozhodnutia a nariadenia vykonáva a môže vykonávať. Volí predsedníctvo, rozhoduje o cirkevnom majetku. Určuje náklady na samosprávu a riadenie cirkevnej obce a stará sa o ich úhradu. Predpisuje dane cirkevnej obce a inkasuje ich. Právom, ale aj povinnosťou cirkevnej obce je stále opatrovať, rozmnožovať a ochraňovať všetok majetok jej zverený na dozor a starosť. Členom cirkevnej obce je každý rímskokatolícky veriaci bývajúci vo Vrútkach, bez rozdielu veku a pohlavia. Univerzálnu cirkevnú obec teda vo Vrútkach tvoria všetci vo Vrútkach bývajúci rímski katolíci. Členovia cirkevnej obce majú práva aj povinnosti. Majú právo užívať všetky dobrodenia a prednosti vyplývajúce z cirkevnej organizácie. Povinnosti spočívajú v tom, že sú povinní platiť príspevky na cirkevné a iné výborom predpísané ciele. Cirkevné príspevky sú povinní platiť len členovia samostatne zárobkovo činní. Kľúč k určovaniu cirkevných poplatkov bol určený na zakladajúcom zasadnutí 12. marca 1899 v dobrovoľne ponúknutom minimálnom základe. Poplatky sú teraz odstupňované takto:

I. 6 korún

II. 8,40 korún

III. 9,60 korún

IV. 12,60 korún

V. 15,60 korún

Vyšší príspevok, ako je určený v najvyššom stupni, platí dobrovoľne len jeden majiteľ domov. Poplatky zväčša platia v mesačných splátkach, štvrťročné platenie je len zriedkavé. Robotníkom hlavnej dielne na vlastnú žiadosť a so súhlasom riaditeľstva Košicko-bohumínskej železnice, cirkevnú daň zrážajú

úradne zo mzdy, ostatní zamestnanci - členovia - platia cirkevnú daň dôverníkovi, niektorí štvrťročne, niektorí mesačne. Dôverníci poplatky vyzbierajú dohromady a naraz ich odovzdajú do pokladnice cirkevnej obce. Zinkasovanie poplatkov je veľmi ťažké a dá veľmi veľa roboty. Spôsobuje to stála zmena členov cirkevnej obce, ako aj zrážanie cirkevnej dane v halierových splátkach. Presnú evidenciu sťažuje aj to, že niekedy sa ozaj ťažko dá vypátrať náboženská príslušnosť jednotlivcov prichádzajúcich do Vrútok len prechodne. Toto sa niekedy zistí len po ich odchode, alebo keď v nejakej veci sa obrátia na farský úrad. Ťažko sa zisťuje príslušnosť aj vtedy, keď stránky sú rôzneho vyznania, najmä ak hlava rodiny nie je rímskokatolíkom. Cirkevná obec v tomto smere zápasí s mnohými ťažkosťami. Členovia doteraz ochotne platili poplatky, našlo sa však aj niekoľko vzdorovateľov - s takými to sa aj inde stretávame, ale vo všeobecnosti vec prebieha hladko. Novšie, v dôsledku poburovania, najmä zamestnanci Maďarskej kráľovskej železnice, takmer sústavne odopierajú platiť príspevky, takže bolo treba príspevky zinkasovať prostredníctvom štátnej správy. Toto konanie je jednak nenávidené, jednak je spojené s hmotnou škodou cirkevnej ustanovizne a aj zainteresovaných členov. Preto je bezpodmienečne žiadúce, aby sa platenie poplatkov, poťažne ich inkasovanie cirkevnou obcou, prípadne cirkevnou vrchnosťou riešilo, keď treba aj príkazom Ministerstva kultu. Nie je jednoducho možné, aby niektorí využívali činnosť cirkvi - často pri tom nechcú plniť žiadnu povinnosť. Najväčšia chyba a ťažkosť je v tom, že obyvatelia nie sú stáli. Pristáhovalci do Vrútok dlho nevedia pochopiť, prečo sú vlastne povinní vo Vrútkach, počas pobytu, platiť rímskokatolíckej cirkvi daň, keď doteraz v žiadnom mieste pobytu z tohoto dôvodu, žiadne poplatky neplatili. Tomuto vysvetľovaniu sa cirkevná obec nemôže vyhnúť. Každý samostatne zárobkovo činný muž má volebné právo, ak je dospelý, alebo vyhlásený za dospelého, ak nie je zbavený svojprávosti, alebo nie je v úpadku, vie maďarsky písať a čítať, nie je zbavený občianskych práv a konečne podľa súpisu roku zaplatil. Každý volič môže byť aj volený, ak je maďarský štátny občan a nie je členom niektorej štátne alebo cirkevne zakázanej spoločnosti.

Dozor cirkevnej obce

Veci cirkevnej obce vybavuje takzvaný "Výbor", ktorý vykonáva aj právo samosprávy. Výbor má, okrem farára, poťažne farárovho zástupcu 30 členov, ktorých voliči volia na 6 rokov. Každé 3 roky vystúpia tí, ktorí už 6 rokov boli riadnymi členmi. Voľba sa vykonáva tajne, hlasovacími lístkami. Výbor volí zo svojho streda

12 členov na vykonávanie vlastných rozhodnutí a na vykonávanie vecí cirkevnej obce, pokiaľ to nie je ponechané vo výlučnej právomoci výboru. Títo ustanovia okrem predsedu a predsedníctva aj patronátny výbor. Výbor zo svojich členov volí volebný výbor. Volebný výbor má predsedu a 10 členov. Volí sa najmenej 4 mesiace pred uplynutím trojročného funkčného obdobia členov výboru. Úlohou volebného výboru je vypísanie, vedenie volieb a zrážanie ich výsledku. Volebný výbor je povinný, najneskoršie do 3. týždňov od svojho zvolenia, zostaviť abecedný zoznam voličov. Tento zoznam voličov je potom 15 dní vyložený v kancelárii cirkevnej obce, v predsieni kostola, alebo na inom vhodnom mieste k nahliadnutiu. Vynechanie, alebo iné chyby je možné do 15 dní reklamovať u predsedu volebného výboru. Členovia môžu reklamovať vo svojom záujme, ale aj v záujme druhých. Námietky podané v určenom čase, vybaví

volebný výbor, ale ak stránky nie sú spokojné s vybavením, môžu sa do 15 dní od doručenia vybavenia odvolať k patronátnemu výboru a proti jeho rozhodnutiu do 15 dní k výboru. Proti rozhodnutiu tohoto niet viac odvolania. Volebný zoznam, zostavený volebným výborom, po vybavení odvolaní a opravený, výbor cirkevnej obce s konečnou platnosťou overí a potvrdí. Voľby sa konajú výlučne podľa tohoto overeného volebného zoznamu. Výbor cirkevnej obce súčasne s overením zoznamu určí aj deň volieb. Voľby - ako už bolo vyššie spomenuté - okrem zapísania mien voličov, sa vykonávajú tajne volebnými lístkami. Volebné lístky sú voliči povinní odovzdať osobne volebnej komisii. Pri voľbách rozhoduje pomerná väčšina hlasov. Ak viacerí dostali rovnaký počet hlasov, rozhodne medzi nimi los, vytiahnutý predsedom volebnej komisie. Voľby treba ukončiť v priebehu jedného dňa. Voľby začnú v určený deň ráno o 8. hodine a trvajú do 12. hodiny dopoludnia. Pred, alebo po tomto čase nie je dovolené prijať hlasy voličov. Po skončení volieb, volebný výbor zráta odovzdané hlasy a spíše o tom, poťažne o celom priebehu volieb, zápisnicu. Sčítanie hlasov je treba ukončiť ešte v ten istý deň. Zápisnica a odovzdané hlasovacie lístky sa zavrú do zbernej skrine, ktorú predseda a jeden člen volebnej komisie zapečatí. Výsledky volieb predseda cirkevnej obce hneď zverejní a oznámi mená zvolených zástupcov, ako i šiestich náhradníkov. Prípadné sťažnosti proti voľbám možno podať do 15 dní rátając odo dňa volieb, patronátnemu výboru. Patronátny výbor ihneď upovedomí napadnutého, prípadne zvoleného zástupcu, alebo náhradníka, a proti zvoleniu ktorého vyhovel námietkam. Stránky sa môžu do 15 dní odvolať proti rozhodnutiu patronátneho výboru k výboru, ktorý potom rozhodne s konečnou platnosťou. Patronátny výbor po uplynutí odvolacej lehoty predloží volebnú zápisnicu výboru ku konečnému rozhodnutiu. Výbor preskúma priebeh volieb a o predložených námietkach s konečnou platnosťou rozhodne. Výbor spomedzi tých, ktorí dostali najviac hlasov a ktorých voliteľnosť je nesporná, potvrdí ako zvolených, toľko zástupcov, koľkých je možné zvoliť. Okrem toho z tých, čo dostali najviac hlasov určí 6 náhradníkov. Ak sa však medzitým vyskytnú námietky proti priebehu volieb, voľby zruší a nariadi vykonanie nových volieb. Tí, ktorí zvolenie neprijmú, sú povinní toto svoje rozhodnutie oznámiť výboru. Ich miesta zaujmú podľa poradia náhradníci. Potvrdenie volieb, mená zvolených zástupcov ako aj určených 6-tich náhradníkov predseda výboru hneď zverejní a toto voličom, poťažne členom cirkevnej obce primeraným spôsobom oznámi. Kvôli orientácii voličov sa pri tejto príležitosti zverejňujú aj mená zástupcov, ktorí vo výbore ešte zostávajú, ako aj tých, ktorí vystupujú. Zástupcovia, ktorí sa medzičasom vzdali funkcie, alebo ktorých volebné obdobie skončilo, môžu byť znovu zvolení.

Výbor

Výbor obhajuje univerzálne práva cirkevnej obce a jej záujmy. Okrem farára, poťažne jeho zástupcu má 30 členov a každé 3 roky po vykonaných voľbách členov výboru, znovu sa ustanovuje. Po každom znovuustanovení zvolí cirkevné predsedníctvo 3 roky na osobitnom, len pre tento účel zvolanom zasadnutí. Pri tejto príležitosti zvolí aj 12 členný patronátny výbor tak isto na 3 roky. Povinnosťou výboru je zvolať aspoň 2 razy do roka riadne zasadanie, jedno vo februári, na preskúmanie vyúčtovania za uplynulý rok a druhé v novembri na zostavenie rozpočtu na budúci rok. Mimoriadne zasadanie môže predseda v rámci svojej právomoci zvolať hocikedy. Povinný je zvolať ho podľa rozhodnutia zasadania a na žiadosť patronátneho výboru, prípadne ak o to požiada písomne najmenej 10 členov výboru, najneskoršie do 15 dní. Podobne je predseda povinný počas volieb zvolať členov výboru na mimoriadne zasadanie toľkokrát, koľkokrát to vyžaduje prerokovávaná vec. Predseda je povinný o dátume, ako aj o predmete rokovania vyzvať členov výboru najmenej 8 dní vopred, pri mimoriadnych zasadaniach, najmenej 24 hodín. Predseda predsedá zasadaniam výboru cirkevnej obce, prípade prekážky zastupuje ho jeden z podpredsedov. Zápisnice píše tajomník cirkevnej obce. Zasadania sú neverejné a môžu sa ich zúčastniť

len členovia výboru. Nikto nemôže hlasovať, poťažne nemôže sa zúčastniť prerokovania takej veci, na ktorej má bezprostredný záujem. Z každého zasadnutia sa musí spísať zápisnica, ktorú overuje predseda, tajomník a traja členovia určení predsedom na začiatku zasadania. Zápisnica sa píše po maďarsky. Výpisy zo zápisnice, podpísané a opečiatkované vydáva tajomník. Nápis na cirkevnej pečiatke znie: "Vrútocká rím.kat.aut. cirkevná obec." Zasadnutie otvára predseda. On určí troch overovateľov zápisnice, vedie rokovanie, dbá na dodržiavanie poriadku, vyhlasuje rozhodnutia a ukončuje zasadnutie. Predseda práve tak predkladá vec na hlasovanie. K právoplatnému rozhodnutiu je potrebná, okrem predsedu aj účasť aspoň tretiny všetkých členov oprávnených zúčastniť sa rokovania a hlasovania. Ak by zvolaná schôdza nebola uznášania schopná, má byť odročená a znovu zvolaná do 15 dní, pričom treba uviesť dôvod odročenia. Nová schôdza je uznášania schopná bez ohľadu na počet prítomných členov. Pravidelne sa hlasuje povstaním a sedením, ale na písomnú žiadosť aspoň 10 členov predsedajúci nariadi menovité hlasovanie. Predseda pravidelne nehlasuje, ale v prípade rovnosti hlasov, rozhoduje jeho hlas. Pri voľbách, kde sa vyskytne potreba hlasovania hlasovacími lístkami, hlasuje sa tajne. Hlasovacie lístky prevezmú a otvoria overovatelia zápisnice. Výsledok vyhlási predsedajúci. Predsedu volia absolútnou väčšinou hlasov.

Ak absolútnu väčšinu nedostane ani jeden z kandidátov, volí sa znovu spomedzi dvoch kandidátov, ktorí dostali najviac hlasov. Ostatných funkcionárov cirkevnej obce, ako aj patronátneho výboru volia pomernou väčšinou hlasov.

Do právomoci výboru patrí:

1. obsadenie uvoľneného miesta farára
2. voľba funkcionárov cirkevnej obce
3. voľba predsedníctva a voľba 12 členov patronátneho výboru
4. nariadenie volieb členov výboru
5. spísanie voličov, vybavenie odvolaní o priebehu volieb, alebo proti zvoleným členom, s konečnou platnosťou
6. potvrdenie menného volebného zoznamu, potvrdenie alebo zrušenie volieb, vyrozumenie zvolených funkcionárov a náhradníkov o zvolení
7. vytvorenie nových funkcií, alebo zrušenie existujúcich
8. prijatie alebo zmena vlastného organizačného poriadku, so schválením nadriadenej vrchnosti
9. uzatvorenie pôžičiek
10. zmeny kmeňového majetku cirkevnej obce, vrátane jeho predaja, alebo jeho zveľadenia
11. spravovanie patronátnych, ako aj všetkých ostatných vecí cirkevnej obce a rozhodovanie o spôsobe ich zveľadenia
12. rozhodovanie o prijatí alebo neprijatí darov, viazaných na podmienky alebo zaťažených
13. obstaranie, predaj alebo zaťaženie nehnuteľností
14. postavenie nových budov, zrušenie alebo prestavenie starých
15. určenie podmienok čerpania rozpočtu a rozhodovanie o jeho krytí
16. prekontrolovanie ročných účtovných uzávierok, ich schválenie, alebo iné vybavenie
17. kontrola predsedníctva, volanie ho k zodpovednosti, zbavenie zodpovednosti, alebo jej zmena
18. uzatváranie a zrušenie zmlúv
19. začať spory v mene cirkevnej obce, alebo prebiehajúce ukončiť
20. každoročne, po vybavení účtovnej uzávierky predchádzajúceho roka, preukázať majetok cirkevnej obce. Proti rozhodnutiam vneseným a primerane uverejneným vo veciach uvedených v bodoch 9, 10, 13 a 14 môže hociktorý člen do 15 dní od uverejnenia podať odvolanie k župnej cirkevnej vrchnosti. Tieto rozhodnutia nemožno pred uplynutím odvolacej lehoty vykonať, v prípade podania odvolania, však až do jeho vybavenia. Ak sa odvolanie nepodalo, stanú sa po uplynutí odvolacej lehoty právoplatnými a vykonateľnými. Rozhodnutie vo veci vlastného organizačného poriadku, alebo jeho zmien treba tiež

uverejniť a práve tak je možné proti ním podať odvolanie. Tieto ale aj keď odvolanie nie je podané, stanú sa právoplatnými až po schválení nadriadenou vrchnosťou. Odvolanie treba podať predsedovi počas odvolacej lehoty. Predseda je povinný odvolania do 15 dní s vyčerpávajúcim hlásením, napadnutým rozhodnutím a príslušnými dokladmi predložiť župnej cirkevnej vrchnosti a toto pri najbližšej príležitosti oznámiť výboru. Odvolanie podané po odvolacej lehote zamietne z úradnej moci a toto je práve tak povinní pri najbližšom zasadaní oznámiť výboru. Stránky, ktorých sa konkrétne rozhodnutia výboru cirkevnej obce bezprostredne osobne dotýkajú, môžu do 15 dní, rátając odo dňa doručenia podať odvolanie k župnej cirkevnej vrchnosti. Pre porušenie volebných predpisov, môže hociktorý člen výboru do 15 dní od ich vykonania podať odvolanie župnej cirkevnej vrchnosti. K platnosti rozhodnutí vo veciach uvedených v bodoch 9, 10, 13 a 14 je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny všetkých členov výboru. Ak sa na zasadaní zvolanom na prerokovanie týchto vecí prvý raz nezúčastní potrebný počet členov, zvolá sa do 15 dní nové zasadanie a keby ani na tomto zasadaní nebol prítomný potrebný počet členov, treba do 8 dní rátając od tohoto zasadania, zvolať ďalšie zasadanie, ktoré rozhoduje väčšinou hlasov bez ohľadu na počet prítomných. O zmenách alebo doplnení vlastného organizačného poriadku rozhoduje osobitné zasadanie, ktoré rozhoduje väčšinou hlasov bez ohľadu na počet prítomných. O

zmenách, alebo doplnení vlastného organizačného poriadku rozhoduje osobitné zasadanie, zvolané na tento účel a toto môže pri zachovaní zákonných náležitostí rozhodnúť len dvojtretinovou väčšinou všetkých členov. Teraz platný vlastný organizačný poriadok, ktorý cirkevná vrchnosť schválila 4. októbra 1899 prípisom č. 2285 a Ministerstvo školstva a kultu 19. júla 1900 prípisom č. 46836 v skutočnosti vstúpil v platnosť 30. júla 1900. Cirkevná obec od

platnosti tohoto vlastného organizačného poriadku, znovu ustanovila výbor zvolený 12. marca 1899 na podklade ešte neschváleného organizačného poriadku. Pri tejto príležitosti polovica zvolených členov, ktorí už budú členmi 3 roky, na zasadnutí koncom roku 1903, lepšie povedané na začiatku roku 1904, podľa výsledkov losovania, ktoré vykonal predseda, vystúpila. Po uplynutí ďalších 3 rokov, teda v roku 1906, vystúpili tí, ktorí už pravidelných

6 rokov ukončili

Posledná voľba členov výboru bola 2. februára 1907. Vtedy boli za riadnych členov zvolení:

1. Ambruš Fejer
2. Karol Hajdu
3. Pavel Katona
4. Ľudovít Knyazoviczky
5. Artur Lux
6. Ľudovít Méheš
7. Matej Oravcsok
8. František Saager
9. Eduard Štaffel
10. Gustáv Tóbiš
1. Szende Uhlyarik
12. Adolf Vadnai
13. Adolf Pilát
14. Karol Gulašša
15. Jozef Bresztensky náhradníkmi zasa:

1. Jozef Szurák
2. Štefan Szentimrei
3. František Teszár
4. Karol Hoffmann

5. Anton Biringer

6. Viliam Karpáti.

Funkčné obdobie horespomenutých riadnych členov je od r. 1907 do roku 1912 vrátane.

Okrem farára, ktorý je riadnym členom výboru z úradu terajšími členmi výboru sú:

1. Zigmund Berényi, dielovedúci Košicko-bohumínskej železnice
2. Jozef Bresztenszky, zámočník hlavnej dielne Koš.-boh. železnice
3. Ambruš Fejer, prednosta výhrevne Štátnej maďarskej železnice
4. Karol Gulašša dozorca posunu Košicko-bohumínskej železnice
5. Karol Hajdu dielovedúci Košicko-bohumínskej železnice
6. Imrich Herrmann podúradník Košicko-bohumínskej železnice
7. Fridrich Kafenda majiteľ domov
8. Pavel Katona kontrolór Košicko-bohumínskej železnice
9. Karol Kempný hlavný kontrolór Košicko-bohumínskej železnice
10. Ľudovít Knyazoviczky dielovedúci Košicko-bohumínskej železnice
11. Jozef Ladányi podúradník Košicko-bohumínskej železnice
12. Artur Lux hlavný inžinier Košicko-bohumínskej železnice
13. Vojtech Matyaš manipulačný podúradník Košicko-bohumínskej železnice
14. Ľudovít Méheš záhradník Maďarskej štátnej železnice
15. Kamil Németh dielovedúci Košicko-bohumínskej železnice
16. Matej Oravcsok vrátnik Maďarskej štátnej železnice
17. Ján Petricsek inšpektor Košicko-bohumínskej železnice
18. Adolf Pilát prednosta výhrevne Košicko-bohumínskej železnice
19. Koloman Raszlavik dielovedúci Košicko-bohumínskej železnice
20. František Saager hlavný inšpektor prednosta hlavnej dielne Košicko-bohumínskej železnice
21. Peter Špilauer sústružník hlavnej dielne Košicko-bohumínskej železnice
22. Eduard Šteffel podúradník Košicko-bohumínskej železnice
23. František Stránszky hlavný inšpektor Košicko-bohumínskej železnice
24. Jakub Szlafkovszky hlavný predák Košicko-bohumínskej železnice
25. Jozef Surák staničný dozorca Košicko-bohumínskej železnice
26. Gustáv Tóbiš inžinier Košicko-bohumínskej železnice
27. Szende Uhlyarik úradník Košicko-bohumínskej železnice
28. Adolf Vadnai dielovedúci Košicko-bohumínskej železnice
29. Karol Vadnai hlavný skladový účtovník Košicko-bohumínskej železnice
30. Imrich Veszelý, učiteľ štátnej ľudovej školy.

Náhradníci:

1. Štefan Szentimrei staničný dozorca Maďarskej štátnej železnice
2. František Teszár hlavný vozmajster Košicko-bohumínskej železnice
3. Karol Hoffmann skladník Košicko-bohumínskej železnice
4. Anton Biringer klampiar hlavnej dielne Košicko-bohumínskej železnice
5. Viliam Karpáti zámočník hlavnej dielne Košicko-bohumínskej železnice

Z náhradníkov v poradí prvý zvolený Jozef Szurák sa stal riadnym členom miesto Nemeša barnu, ktorý odišiel.

Patronátny výbor

Tento orgán v skutočnosti je len prípravným orgánom pre veci, ktoré sa majú prerokovávať vo výbore. Tento výbor pozostáva z 12 členov, okrem farára, poľažne jeho zástupcu a členov cirkevného

predsedníctva. Týchto 12 členov zvolí výbor pri svojom znovuutvorení spomedzi svojich členov na tri roky. Predsedom je predseda cirkevnej obce alebo v prípade potreby jeden z jeho podpredsedov. Tajomníkom je tajomník cirkevnej obce. Zasadnutia nie sú verejné, môžu sa na nich zúčastniť iba členovia výboru, ale aj oni len pri prerokovaní takých vecí, na ktorých nemajú osobný záujem. Zo zasadnutí sa spisuje zápisnica, ktorú overuje predseda, tajomník a dvaja na začiatku zasadania predsedom určení členovia. Zápisnica sa píše po maďarsky. Na zasadaniach patronátneho výboru sa rozhoduje väčšinou hlasov. Proti prijatému rozhodnutiu môžu členovia výboru oznámiť svoje námietky. Výbor je povinný svoje rozhodnutie s námietkami predložiť najbližšiemu zasadnutiu cirkevného výboru. Námietky však nemajú vplyv na výkon rozhodnutia. Stránky môžu proti rozhodnutiu patronátneho výboru, ktoré sa ich bezprostredne dotýkajú podať k cirkevnému výboru do 15 dní od doručenia odvolanie. Odvolaním napadnuté rozhodnutie sa môže vykonať len po právoplatnom rozhodnutí a odvolaní. Prípadné odvolanie treba podať predsedovi patronátneho výboru v odvolacej lehote. Predseda je povinný odvolania predložiť najbližšiemu zasadaniu patronátneho výboru, aby boli predložené predsedníctvu. Oneskorené odvolania sa z úradnej moci zamietajú. Výpisy zo zápisnice vydáva tajomník. On ich podpisuje a opečiatkuje pečiatkou patronátneho výboru. Text pečiatky patronátneho výboru je: "Patronálny výbor vrútockej rímskokatolíckej cirkevnej obce."

Hlavný okruh právomoci patronátneho výboru je tento:

1. Príprava vecí na prerokovanie výboru cirkevnej obce
2. Výkon rozhodnutí výboru a ich primeraná kontrola
3. poverenie hospodára, pokladníka a kontrolóra
4. rozhodovanie v druhom stupni proti volebnému súpisu, poťažne rozhodovanie o námietkach proti priebehu volieb, volebnej spôsobilosti zvolených
5. kontrola predsedníctva, ich bratie na zodpovednosť, oslobodenie ich od zodpovednosti, alebo ich odvolanie
6. správa a kontrola hospodárenia s majetkom cirkevnej obce
7. kontrola pokladničnej činnosti
8. určenie 3 členov na prekontrolovanie ročného vyúčtovania patronátneho kostola
9. vypracovanie rozpočtu cirkevnej obce, poťažne vyhotovenie súpisu podkladov preň a ich predloženie výboru cirkevnej obce na schválenie
10. kontrola ročného vyúčtovania pokladne a jeho predloženie výboru cirkevnej obce na revíziu
11. inventarizácia všetkého hnutel'ného a nehnuteľného majetku, presná evidencia prírastkov a úbytkov
12. najmenej dva razy do roka zasláť všetkým fondom, základinám a pokladníkom skontro
13. na konci každého hospodárskeho roka predložiť výboru cirkevnej obce prehľadnú správu o vybavovaní všetkých vecí, o všetkých príjmoch a výdavkoch cirkevnej obce
14. kontrola oprávnenosti voliteľnosti zmocnencov

Členmi súčasného patronátneho výboru /s poverením na roky 1907 až 1909/ sú:

1. Zigmund Berényi
2. Ambruš Fejér
3. Pavel Katona
4. Karol Kempný
5. Vojtech Maryaš
6. Ľudovít Méheš
7. Ján Petricsek
8. Adolf Pilát
9. František Stránszky
10. Jakub Szlavkovszky
11. Gustáv Tóbiš

12. Peter Špillauer

Náhradníci:

- 1. Eduard Štaffel**
- 2. Karol Vadnai**
- 3. Matej Oravcsok**
- 4. Karol Gulašša**
- 5. Jozef Ladányi**

Predsedníctvo

Predsedníctvo cirkevnej obce tvorí:

- 1. predseda**
- 2. dvaja podpredsedovia**
- 3. tajomník**
- 4. prokurátor**
- 5. pokladník**
- 6. revizór**
- 7. správca**

Predsedníctvo volí výbor, vždy pri každom svojom znovuustanovení zo svojho stredy na 3. roky. Predseda zastupuje cirkevnú obec pred vrchnosťami, predsedá

zasadaniam výboru a patronátneho výboru, preberá písomnosti a podania adresované cirkevnej obci a patronátnemu výboru, podpisuje v mene cirkevnej obce a patronátneho výboru vyhotovené spisy, listy, odpisy atď, opatruje pečiatku cirkevnej obce, poukazuje z pokladnice, dozerá na riadne a presné vedenie všetkých vecí cirkevnej obce, najmä na vykonanie prijatých rozhodnutí. V prípade zaneprázdnenia predsedu, v jeho neprítomnosti, alebo ak miesto predsedu nie je obsadené, vykonávajú jeho právomoc podpredsedovia. Cirkevný tajomník vedie zápisnice zo zasadaní cirkevnej obce a patronátneho výboru, zostavuje všetky písomnosti, vyplývajúce zo zápisníc, odpisy, podania, podpisuje výpisy zo zápisníc a spolu s predsedom podpisuje všetky doklady a listiny vystavované v mene cirkevnej obce, alebo patronátneho výboru. Dozerá na archív, opatruje pečiatku patronátneho výboru. Prokurátor cirkevnej obce je jej právnym poradcom a zastupuje cirkevnú obec vo všetkých právnych veciach. Stará sa o jemu pridelené veci a z prípadu na prípad podáva o nich vyčerpávajúcu správu patronátnemu výboru, poťažne predsedníctvu cirkevnej obce. Pokladník cirkevnej obce spravuje pokladnicu. Vedie osobitne knihy o cirkevnom majetku a základinách. Zostavuje ročný rozpočet a pripravuje ročné zúčtovanie. Rozpočet najneskôr do 15. Októbra bežného roku a účtovnú uzávierku najneskôr do 30. Januára budúceho roku predkladá patronátnemu výboru. Preberá a účtuje rozpočtované príjmy, alebo príjmy podľa osobitných nariadení, prípadne predsedových rozhodnutí. Uskutočňuje rozpočtované výdavky, alebo predsedom nariadené výplaty. Vedie riadne denník príjmov a výdajov. Podpisuje hlásenia, vyjadrenia, denníky, ročné vyúčtovanie a iné doklady o peniazoch, základoch a základinách, ktoré spravuje, stará sa o výnosné uloženie väčších súm peňazí, prijatých do pokladne. Vedie evidenciu základného majetku a základín. Je zodpovedný za škody spôsobené porušením predpisov, zanedbaním, alebo zameškaním. Kontrolór cirkevnej obce dozerá na príjmy a výdaje a kontroluje ich manipuláciu. Za zmeškania je spoluzodpovedný s pokladníkom. Správca cirkevnej obce dozerá na cirkevné, obecné, patronátne, základinové a ostatné stavby, zariadenia a iný

majetok a vykonáva z toho vyplývajúce činnosti. Hlásí vyskytujúce sa udalosti a je povinný stav budov prekontrolovať každý rok v júli, v prípade potreby aj s pribratím znalca a podať hlásenie patronátnemu výboru o prípadných nutných opravách, aby sa tento pri zostavovaní rozpočtu postaral o vykonanie rozpočtovaných, alebo mimo rozpočtu nariadených opráv. Dozerá na vykonanie opráv a kontroluje ich. Predsedníctvo malo obnovujúce zasadanie posledne 18. marca 1907. Pri tejto príležitosti boli zvolení: za

predsedu František Saager, nositeľ rytierskeho rádu Sv. Gregora. Za podpredsedov Fridrich Kafenda a Arthur Lux. Za pokladníka Fridrich Kafenda. Za tojomníka Szende Uhlyarik. Za kontrolóra Imrich Veszely. Za správcu Adolf Vadnai. Funkcia prokurátora nemohla byť od začiatku obsadená, lebo ani v mieste, ani v blízkom okolí nie je právnik - katolík. Jeho činnosť doteraz vykonáva tajomník. Treba poznamenať, že František Saager, Szende Uhlyarik a Fridrich Kafenda vykonávajú svoje funkcie od založenia cirkevnej obce 12. marca 1899 nepretržite. Ostatní sa vymenili.

Príjmy farára

Podľa farára Zoltána Halkó, príjem farára vo Vrútkach bol v roku 1902 takýto:

1. od cirkevnej obce v mesačných splátkach 1 200,-- kor
2. ročný príspevok v štvrt'ročných splátkach od Košicko-bohumínskej železnice 600,-- kor
3. za vyučovanie náboženstva v št.ľud. škole ročne 720,-- kor
4. úroky z 12 971,29 kor za predané pozemky 700,44 kor
5. z kolied, štóly a offertória v r. 1902 718,51 kor

-----
spolu 3 938,95 kor

Najnovšie sa príjem vrútockého farára zvýšil o 297,07 korún a to o 4%-né úroky zo 7 426,90 korún, za predané vrútocké farské nehnuteľnosti, ktoré do 1. augusta 1905 poberali sučianski farári. Celý príjem vrútockého farára možno teda odhadnúť v hotovosti priemerne na 4 000 korún ročne.

K majetku fary patria tieto nehnuteľnosti:

1. v katastr. vlastníckom hárku č. 967/1 b zapísané pole v hone "Do Váhu" /predtým Šarkanová/ vo výmere 2 kat. jutrá a 1197 štvorcových siah
2. les vo výmere 5 kat. jutár
3. záhrada pri fare 200 štv. siah.

Farár má vo fare, postavenej z kameňa, pohodlný byt, pozostávajúci zo 6 izieb, kuchyne, komory a pivnice. Ešte jedna izba je nechaná pre pomocného kňaza. V záhrade vedľa fary je postavená aj menšia vedľajšia stavba. Z horeuvedeného by si človek myslel, že príjem farára je dostatočný. V skutočnosti je to inak. Je všeobecne známe, že vo Vrútkach je živobytie drahšie ako hocikde na blízkom vidieku. Treba však tiež brať do úvahy, že farár z horeuvedených 4 000

korún sa musí starať aj o živobytie pomocného kňaza čo vo Vrútkach, veľmi skromne a nenáročne rátajúc, činí ročne 1 400 a tak farárovi vlastne pre vlastnú potrebu zostane ledva 2 600 korún, čo je vo Vrútkach dosť málo. Veľkou chybou je ďalej aj to, že k fare patriaci les je natoľko spustošený, že vrútocký farár z neho môže očakávať aký-taký výnos až okolo roku 1917. Dovtedy, nadmerne zdražené palivo, musí kupovať za hotové. Pri organizovaní cirkevnej obce našou hlavnou starosťou bolo, aby sme nášmu duchovnému pastierovi zabezpečili slušné živobytie. Z dobrovoľných príspevkov by to bohato vyšlo, keby stavba fary neviazala príjmy cirkevnej obce. Cirkevná obec, ak chcela vytvoriť trvalú ustanovizeň, musela postaviť faru. Urobila veľmi múdro, že ju postavila. Vo Vrútkach, v dnešných časoch tak zdraželi byty, že podobný byt, ako má farár dnes, by sme nevedeli zaobstarat' ani za 1000 až 1200 korún. Tento výdavok by bezpodmienečne zaťažil cirkevnú obec a fara by predsa nebola a takto za 13 rokov sa splatí pôžička a bude aj fara. Splatnením pôžičky oslobodí sa naša cirkevná obec vážnej starosti. Nielen, že duchovný otec môže mať usporiadanú domácnosť, ale môžeme mu dať mzdu, primeranú zmeneným životným podmienkam. A toto je skutočne žiadúce. Chyba je v tom, že zaviazali farára na vydržovanie pomocného kňaza. Toto nemá žiadny právny podklad,

lebo vo Vrútkach je pomocný kňaz potrebný len na vyučovanie náboženstva v školách. Nakoľko teda Ministerstvo vyučovania a kultu uznalo za potrebné ustanoviť pomocného kňaza, čo oprávňuje kaplána na

ročnú výpomoc z kongruovej základiny /nariadenie Ministerstva školstva a kultu č. 73751 z r. 1901/ nutne malo zabezpečiť v primeranej výške, keď už nie inak, tak zvýšením príjmu z kongruy. Túto otázku, doteraz nikto nepredložil. Je síce pravdou, že cirkevná obec žiadala zariadenia miesta pomocného duchovného, ale v čase vybavovania veci bola natoľko zamestnaná ťažkosťami ustanovenia cirkevnej obce, že sa tešila z 399 korún poukazovaných pre kaplána ako kongruovej výpomoci a viac na konečné objasnenie tejto veci nemyslela. V dôsledku zmenených životných podmienok ale nebude možné dlho odkladať konečné riešenie a vyjasnenie postavenia pomocného duchovného. Prvým farárom samostatnej cirkevnej obce bol Zoltán Halkó, ktorého cirkevná obec 31. júla 1900 zvolila za farára. Halkó pôsobil vo Vrútkach do 1. septembra 1903, kedy odišiel do Veľkej Lvoče. Po ňom prišiel Ján Komora, bývalý nepsalský farár, ktorý krátky čas pôsobil ako zástupca farára, až 23. októbra 1903 sa stal riadnym farárom a pôsobí tu až do dnes. Ako pomocní kňazi pôsobili vo Vrútkach:

1. Ladislav Štiffel /od 12. augusta 1900 do 7. septembra 1901/
2. Richard Melicher /od 7. septembra 1901 do 30. októbra 1902/
3. Ján Uhrín /od 30. októbra 1902 do 24. februára 1904/
4. Karol Burka /od 24. februára 1904 do 25. augusta 1904/
5. Michal Koczák /od 25. augusta 1905 do 13. februára 1907/
6. Štefan Szécsi /od 13. februára 1907 do 1. augusta 1907/
7. Viliam Fegyveres /od 1. augusta 1907 do dnešných dní/.

Prijmy kantora

Miesto vrútockého rímskokatolíckeho kantora nie je jediným zdrojom výživy, ale len vedľajším zamestnaním, pre jedného z rímskokatolíckych učiteľov na miestnej štátnej ľudovej škole. Ministerstvo školstva a kultu na žiadosť cirkevnej obce, zvyklo menovať na štátnu ľudovú školu jedného učiteľa zbehlého v

kantorských povinnostiach, ktorý je povinný za plat od cirkevnej obce vykonávať kantorské práce. Kantorské miesto je teraz spojené s ročným príjmom asi 800 korún.

Príjem pozostáva:

1. od cirkevnej obce v štvrt'ročných splátkach 240,-- korún
2. z cirkevnej školskej základiny, ročne 170,72 korún
3. úroky z kapitálu uloženého v stoličnej fare, ročne 1,15 korún
4. štóla, z kolied, z offertórií, z vyhlásení manželstiev priemerne ročne 330,-- korún
5. výnos z kantorských polí a záhrady ročne 64,-- korún

-----
spolu 805,87 korún

Ku kantorovmu platu patrí aj 2400 štvorcových siah lesa v hone zvanom "Djelec". Z toho však teraz niet žiadneho úžitku, lebo je vysadený výlučne dospievajúcimi sadenicami topoľov. V piatom bode spomenuté pole je v bezprostrednom susedstve s farskými poliami, na ľavom brehu Váhu /v blízkosti obce Kl'áčany/ v hone "Šarkanová" a podľa pozemkovej knihy by malo mať 1298 štvorcových siah. Kantorská záhrada, podľa vlastníckeho listu č. 1. rad.č. 54 má mať 200 štvorcových siah. Cirkevná obec na zasadnutí dňa 11. mája 1899 určila kantorové príjmy takto:

1. za pohreb dospelého človeka 2 koruny
2. za pohreb dieťaťa 1 koruna
3. za každú rozlúčkovú pieseň pri pohrebe 1 koruna
4. za odspievanie "Libera me" 1 koruna
5. za odhlášky 1 koruna

6. za hranie na organe pri veľkej svätej omši cez týždeň 1 koruna

7. za hranie na organe pri tichej svätej omši 50 halierov

Za toto je kantor povinný: Každú nedeľu a sviatok pri večeroch hrať na organe, ďalej je povinný vykonávať povinnosti organistu: v advente na rannej svätej omši /rorátoch/, na Zelený štvrtok, Veľký piatok, Bielu sobotu, práve tak vo sviatok patróna kostola sv. Jána Krstiteľa, na sviatok sv. Marka, evanjelistu, v krížové dni, prípadne iné väčšie, vo Vrútkach uskutočňované cirkevné slávnosti. Okrem toho je povinný pomáhať pri slávnosti Vzkriesenia a oné dni pri obvyklých procesiách a pri vyskytnuvších sa pohreboch. Iné, už zavedené alebo v budúcnosti nariadené spomienky alebo procesie cez týždeň je povinný

sprevádzať hrou na organe len za osobitný poplatok. Kantor je zodpovedný za polia, záhradu a les, ktoré mu dala do užívania cirkevná obec a môže ich dať do prenájmu len so súhlasom autonómnej cirkevnej obce a so schválením cirkevnej vrchnosti. Prvým kantorom ustanovenej samostatnej cirkevnej obce bol Štefan Nevoral, učiteľ na štátnej ľudovej škole, ktorého na začiatku septembra 1899 vymenovalo Ministerstvo školstva a kultu na miestnu štátnu ľudovú školu. V apríli 1901 ho zvolili za stoličného cirkevného predstaveného vo Veľkom Varadíne, preto sa vzdal úradu. Miesto neho 4. júna 1901 pod čís. 32361 Ministerstvo školstva a kultu vymenovalo Alexandra Brixu, bývalého kantora - učiteľa z Veľkých Slatín, ktorý pôsobí v tejto farnosti doteraz. Na tomto mieste treba spomenúť, že z iniciatívy kantorov zvykli byť na dôležitejšie cirkevné sviatky veľkolepejšie hudobné sväté omše.

Majetok cirkevnej obce

Cirkevná obec toho času nemá žiaden hnutelný ani nehnuteľný majetok okrem fary a k nej patriacej domovej záhrady, ktorých hodnotu môžeme odhadnúť na 30 000 korún. Faru sme postavili z pôžičky a z tohoto titulu máme ešte 13 000 korún dlžoby, ktorú musíme splácať v ročných splátkach po 1000 korún. Najviac práce, ktoré vznikli pri stavbe kostola, po konečnom vyúčtovaní, vykázali 8 000 korún nekrytej dlžoby, ktorú sme práve tak museli zaokrúť pôžičkou. Všetky príjmy cirkevnej obce od apríla 1899 do 21. februára 1907 vrátane aj 4 000 korunovou podporou v priebehu roku 1903 z kultovej základiny - činia 16 0081,20 korún. Naproti tomu všetky výdavky činili 158 692,94 korún. Vyúčtovanie vykazuje prebytok 1 388,46 korún. Pri dnešných ťažkých životných podmienkach a pod vplyvom nepriaznivých spoločenských udalostí na cirkevné obce je to skutočne obdivuhodný výsledok!... Príjmy a výdavky objasním nižšie uvedenými údajmi:

Súpis všetkých príjmov cirkevnej obce /od 1.4. 1899 do 21.II. 1907/

1. Na cirkevných príspevkoch od 1.4. 1899 do 1. 1.1907 sa vybralo	32 110,06 kor
2. ročný príspevok Koš.-bohumínskej železn. spoločnosti od 1. 6. 1899 do 1.4. 1907	4.700,-- kor
3. výpomoc z katol. lult. základiny	29 000,-- kor
4. dar Koš.-bohumínskej železnice na stavbu kostola	15 000,-- kor
5. suma získaná z predaja farských záhrad	1 400,-- kor
6. pôžička na stavbu fary	20 000,-- kor
7. pôžička na stavbu kostola	13 000,-- kor
8. pôžička na vyššie náklady, vzniklé pri stavbe kostola	8 000,-- kor
9. od láskavých darcov a z úrokov	33 181,88 kor
10. štátna podpora na rok 1906 na vyrovnanie kongruí	1 000,-- kor
11. príjem z rôznych zdrojov	2 126,26 kor
12. kapitál pôvodného kostola	563,-- kor

-----
spolu 160 081,20 kor

Rozpis výdavkov cirkevnej obce /od 1.4.1899 do 21.2.1907/

1. mzdové náležitosti farára	13 946,72 kor
2. na nájomné farárovi	408,-- kor
3. plat kantora	720,-- kor
4. na menšie opravy kostola a fary	588,17 kor
5. na rôzne potreby	6 504,14 kor
6. splátky pôžičky na stavbu fary	7 000,-- kor
7. úroky z pôžičky na stavbu fary	4 568,50 kor
8. splátka pôžičky na stavbu kostola	1 000,-- kor
9. úroky z pôžičky na stavbu kostola	1 074,56 kor
10. náklady na stavbu fary	27 137,97 kor
11. náklady na stavbu kostola	95 744,88 kor

---

spolu	158 692,41 kor
Ak od príjmov	160 081,20 kor
odpočítame náklady	158 692,41 kor

---

zostane 1 388,26 kor

Prírastok alebo úbytok príjmov cirkevnej obce objasňuje nižšie uvedený prehľad:

v r. 1899 zinkasované cirkevné príspevky	2 176,50 kor
v r. 1900 zinkasované cirkevné príspevky	2 746,52 kor
v r. 1901 zinkasované cirkevné príspevky	3 131,25 kor
v r. 1902 zinkasované cirkevné príspevky	3 075,75 kor
v r. 1903 zinkasované cirkevné príspevky	4 865,70 kor
v r. 1904 zinkasované cirkevné príspevky	5 483,-- kor
v r. 1905 zinkasované cirkevné príspevky	5 338,87 kor
v r. 1906 zinkasované cirkevné príspevky	5 292,47 kor

---

spolu 32 110,06 kor

Výbor na riadnej schôdzi dňa 12. novembra 1906 schválil rozpočet na rok 1907 s príjmom 6 610 korún a výdavkami 6 452,50 korún. Dá sa predpokladať, že finančné pomery cirkevnej obce sa budú ďalej zlepšovať a ak katolíckych obyvateľov Vrútok prudko neubudne, cirkevná obec za 10 - 12 rokov splatí svoje dlžoby bez toho, aby bolo treba zvyšovať príspevky. Oslobodenie od neprijemných úrokov sa čoskoro prejaví v starostlivejšej opatere cirkevnej obce.

Záver

Na záver treba ešte odpovedať na niekoľko neúnavne zdôrazňovaných otázok. Menovite: 1. Bolo treba vo Vrútkach založiť samostatnú /autonómnu/ cirkevnú obec? 2. Nevykonalo sa založenie prirýchlo? 3. Má autonómna obec budúcnosť, č. Aký bude jej osud v budúcnosti a čo treba robiť? Tieto otázky sa sústavne predkladajú, a preto považujem za nutné aspoň v krátkosti na ne odpovedať.

1. na prvú otázku odpoviem, že podľa poznania minulosti cirkvi, nebolo potrebné ustanovovať autonómnu cirkevnú obec. Nebolo by potrebné iné ako obnovenie "statusu quo". Toto by sa obišlo bez

väčšich ťažkostí. Ved' obnovenie pôvodného farského majetku, nemohlo byť proti cirkevnému právu. Práve naopak, patrilo do právomoci cirkevnej vrchnosti, ako stúpala počet katolíckych veriacich na tisíce, aby pracovala na ich zveľaďovaní a primerane k zmeneným podmienkam, tomu každým možným spôsobom pomáhala. Je nepochybné, že osamostatnenie vrútockej cirkevnej obce, keď aj nie v čase stavania železnice, mohlo sa stať 15 – 20 rokov skôr. Ako vzrastal počet veriacich vo filiálnej cirkevnej obci, bolo osamostatnenie nie len oprávnené, ale aj veľmi potrebné. Bol na to aj spôsob. Vieme, že Vrútočania sa neuzatvárali pred potrebnými obeťami a keby ich horlivosť bola bývala usmerňovaná, veľké oduševnenie bolo by vytvorilo trvalé diela. Životné podmienky ešte tak nedoliehali na jednotlivcov a rodiny. Ani spoločenské podmienky neboli v tom čase také nepriaznivé ako teraz. Vec čakala len na jedného oduševneného apoštola a dávna samostatná katolícka cirkevná obec by bola vo väčšej sláve povstala z popola. Počet vrútockých katolíkov už o veľa prevýšil počet katolíkov sučianskej materskej cirkvi. Počet školopovinných detí prudko vzrastal. Povznesenie viery a udržanie jej životnosti bolo všeobecnou požiadavkou a Vrútky predsa mali miestneho farára. Hoci pred 15-timi rokmi s minimálnou dobrou vôľou a horlivosťou bolo možné vo Vrútkach tiež dosiahnuť pozoruhodné výsledky. V tomto smere teda musíme konštatovať veľké zanedbanie. V popise udalostí sme ukázali, že v roku 1899 už išlo osamostatnenie ťažšie. Hoci mimoriadna milosť vtedajšieho biskupa, snaha a neotrasiteľné oduševnenie vtúrockých katolíkov podporovalo a opatrovalo vec, vyskytli sa nové a nové ťažkosti. Na otázke patronátu už už stroskotalo oduševnené hnutie. Ale boli sme ostražití. Vydžali sme pri veci. Nakoľko sme v tom čase nemohli priviesť otázku osamostatnenia sa ináč k víťaznému koncu, aby sme nepremeškali priaznivú príležitosť, museli sme založiť autonómnu cirkevnú obec a prevziať patronát. Samozrejme, že sme ešte v tom čas nepoznali minulosť a históriu vrútockej katolíckej cirkvi. Mnoho prekážok by sa bolo odstránilo, od nie jednej vážnej starosti by sa bola cirkevná obec oslobodila, keby sme pri organizovaní mali teraz objavené údaje. Nie raz sme museli s ohnutým chrbtom prosiť, žobrať, hoci bolo treba žiadať iba o obnovenie dávnej parochie! A vtedy by pravdepodobne nebolo došlo k ustanoveniu autonómnej cirkevnej obce. Znovu zdôrazňujem, že v čase organizovania cirkevnej obce sme dávnu históriu cirkvi nepoznali. Čím ale ustanovenie samostatnej farnosti bolo v spomenutom čase nástojčivejšie žiadané, tým sú zrejmejšie jej skutočne vynikajúce mravné a materiálne výhody: organizovanie samostatnej cirkevnej obce vtedy - aj pri predvídateľných vážnejších hmotných povinnostiach, spojených s autonómiou a väčšej mravnej zodpovednosti - bolo celkom odôvodnené.

2. Z viacerých strán bolo namietané, že s organizovaním, stavbou fary a kostola sa nemuselo tak ponáhľať. Cirkevná obec by bola mala dostať času. Našou odpoveďou je, že tí, ktorí toto tvrdia, nepoznajú osobitné vrútocké pomery. Od roku 1899 sa mnohé zmenilo. Vtedy všetci vrútockí katolíci boli jednomyselne oduševnení za ustanovenie samostatnej farnosti. Dnes by bolo nemožné pre túto vec zhromaždiť taký mohutný tábor. Niekdajšiu povznášajúcu spolupatričnosť, by odhodlaní majstri - tvorcovia terajších spoločenských podmienok nepochybné narušili a znemožnili. Dnes už iné idej, iné city nadchýňajú ľudí. Oduševnený oheň viery uhasína. Dnes, bolestne u mnohých vo Vrútkach sa "Boh a Jeho dom" dostal na posledné miesto ak ho celkom nevyškrtli zo svojho slovníka. Videli sme v priebehu histórie, že už pri stavaní kostola prepukol moderný protestný lomoz: "V slobodnom štáte, medzi slobodnými robotníkmi nie sú možné takéto organizačné smernice cirkevnej obce!" Toto je však z tých nevinnejších. Ak k tomu prirátame, že v poslednom čase je všetko veľmi drahé, ťažšie je živobytie, čo je vo Vrútkach vo väčšej miere a citeľnejšie, jednoducho treba považovať za vylúčené, že by za terajších podmienok sa dala zorganizovať cirkevná obec, postaviť fara a kostol. Postavenie kostola a fary by teraz už pre zdraženie materiálov a pracovnej sily neúmerne

viacej stálo. Tajomstvom preukázaného úspechu bolo práve v tom, že organizovanie sme v príhodnom čase a v zodpovedajúcej rýchlosti dokončili. Keby sme neboli využili priaznivú príležitosť, dnes by sme už nevedeli prekonať horu vzniklých prekážok. K tomuto by nás už bolo aj málo. Právom teda môžeme tvrdiť, že ustanovenie cirkevnej obce sa stalo v dvanástej hodine!...

3. Tretia otázka znie: Má autonómna cirkevná obec vo Vrútkach oprávnenie a budúcnosť? Na toto odpovedám tým, že dokiaľ bude mať cirkevná obec takého mocného ochrancu ako je vrútocký Peter Rath, dvorný radca, vedúci riaditeľ Košicko-bohumínskej železnice, dokiaľ bude mať cirkevná obec také neúnavne pracujúce predsedníctvo ako v súčasnosti, nemusíme sa o samostatnú organizáciu báť. Lenže človek je smrteľný, osud menlivý. S väčšinou ustanovizní je to tak, že so zmenou osôb pravidelne sa mení aj ich duch a poriadky. Tomuto osudu sa nevyhne skôr alebo neskôr ani vrútocká autonómna rímskokatolícka cirkevná obec. V tomto smere už máme smutné skúsenosti. Na stále vandrovanie odkázaní železničiar nemôžu sa prirodzene oduševňovať za miestne zariadenia. Na búriace sa elementy, ktoré sa stále menia a nepoznajú miestne pomery, nemožno spokojne zveriť riadenie autonómnej cirkevnej obce. Aj tam kde je stále obyvateľstvo, je veľa starostí s organizáciou samostatnej cirkevnej obce. Vo Vrútkach však ľudia stále prichádzajú - odchádzajú. Samosprávny výbor nie je úplný ani v priebehu jedného roka. Za tri roky sa výbor od základov zmenil. Toto je veľká nevýhoda pre rozvoj cirkevnej obce a neskôršie sa môže zmeniť na nevyčerateľný zdroj nepokojov, nesvorností a iného zla. Jedno je bezpodmienečne isté, že loďku cirkevnej obce môžu riadiť do istého šťastného cieľa len vyskúšaní, verní kormidelníci. Pokiaľ sa do výboru dostanú takí jednotlivci, ktorí sú členmi len podľa mena, alebo podľa práve

módnej spoločenskej ideí a doktríny prisažných apoštolov: samostatnej cirkevnej obci odbila posledná hodina. Proti tomuto nebezpečenstvu bojujeme už aj teraz. Že nemáme väčšie starosti, to sa dá pripísať tomu, že vo výbore pracujú staré vyskúšané sily. Krásne poslanie na tejto ceste - odvrátiť vyskytnuvšie sa

chyby - čaká na miestneho farára a všeobecne na tu pôsobiacich duchovných. Keď vrútockí katolíci vytvorili samostatnú cirkevnú obec, pevne rákali s tým, že z boja za organizačné vybudovanie prevezmú duchovní pastieri na seba leví podiel. Z toho hľadiska sa cirkevná obec starala aj o vytvorenie miesta – pomocného duchovného. Praktický život nás presvedčil o tom, že občan, tobôž železničiar, sa nemá možnosť exponovať v zariadeniach viery. V mnohých smeroch toto vyústi nielen v služobné ťažkosti, ale je spojené s nesčíselnými osobnými neprijemnosťami. Skúsili sme: je to priamo nevďačná vec. Všetky tieto príznaky odstrašujúco pôsobia na pracovníkov, ktorí organizujú a upevňujú autonómiu. Pozdvihujúce postavenie miestnych duchovných teda tu začína.

Jedno je isté, že osud vrútockej cirkevnej obce záleží na horlivosti tu pôsobiacich duchovných. Doteraz všetky skutočnosti, ktoré sa vyskytli zaťažovali tajomníka cirkevnej obce. Organizácia cirkevnej obce by bola získaná silnú podporu v "Katolíckom kruhu", založenom 12. januára 1902. Vedenie Kruhu zle začalo a Kruh ledva po polročnej bezvýslednej činnosti, zanikol. Je to veľmi smutné, lebo tento Kruh by bol nielen silným orgánom presadzujúcim záujmy cirkevnej obce, ale mohol aj neskôršie vzniknuté sociálne organizácie usmerňovať správnym vplyvom. V tom čase ešte rôzne organizácie neboli vo Vrútkach založené. Cieľavedomou činnosťou bolo možné nielen získať priazeň, ale bolo možné tento Kruh rozvinúť v požehnané teleso. Na tomto poli sme

teraz už stratili pôdu. Po horeuvedenom je mojim pevným presvedčením, že samostatná organizácia bude vo Vrútkach životaschopná len dovedy, dokedy na

čele samosprávy budú stáť rázni, činní a vyskúšaní verní muži a dokiaľ aj duchovní autonómnej cirkevnej obce budú s celou odovzdanosťou pracovať v Pánovej vinici!

4. Na koniec sa musím vysporiadať s otázkou: Čo s činnosťou cirkevnej obce v budúcnosti? Odpoveď: Vybudujeme vnútornú organizáciu cirkevnej obce. V tomto smere treba ešte veľa vykonať. Cirkevnú obec doteraz organizovanie majetku farnosti, stavba fary a kostola natoľko zamestnali, že sa nestačila zaoberať sama sebou. Bezpodmienečne sa musí zorganizovať do budúcnosti, Bratislavský vzor organizácie, vzhľadom na osobitné miestne podmienky, vo viacerých smeroch nevyhovuje. Nie je objasnený a upravený vplyv samosprávy na majetok farnosti, najmä na nehnuteľnosti. Úprava cirkevných poplatkov podľa vhodnejšieho kľúča je neodročiteľnou povinnosťou. Treba určiť aj spôsob vymáhania

cirkevných poplatkov. Zkrátka: Trvalými istotami treba vybaviť organizáciu cirkevnej obce. A treba to urobiť dotiaľ, dokiaľ je na to čas a spôsob. Ak naši nástupcovia len s trochou oduševnenej viery sa budú starať o svätú vec, netreba sa báť o budúcnosť cirkevnej obce! Bude sa ďalej vzťahovať a silniť!... Výbor cirkevnej obce napísaním dejín cirkevnej obce chcel zapáliť fakľu, ktorej svetlo osvieti cestu snahám budúcich pracovníkov!... Prv, ako položím pero, ešte jeden pocit sa mi tlačí zo srdca a jedna myšlienka z duše. Moje city a vďaka smerujú k tomu ušľachtilému mužovi, ktorý bol najväčší v práci, najštedrejší v obetiach, najvytrvalejší, najapoštolskejší vo vytrvanlivosti a to je ozdoba Vrútok, skutočný otec Vrútočanov: Peter Rath Ruttkai, dvorný radca, vedúci riaditeľ Košicko-bohumínskej železnice. O jednom starovekom klasickom majstrovi sa hovorí, že tak umne vyryl svoje meno do svojich diel, že kto by chcel meno majstra demonštrovať, bol by musel zničiť samotné dielo. Mnoho som nad tým premýšľal. A tak sa mi vidí, že zánik autonómnych cirkevných zariadení vo Vrútkach by znamenal aj koniec katolicizmu vo Vrútkach, lebo vrútockí katolíci obdivuhodne, ako ten umelec, vyryli do organizácie cirkevnej obce, do fary, do kostola svoje mená, vdýchli do nich svoje mená... Je nemožné teda by to hlavní pastieri biskupstva v každom čase žiarlivo nestrážili a s láskou nepestovali!....
